בס"ד
שנה א' גליון א'
סיון תשע"ו לפ"ק
June 2016

דער וועקער

עורו ישנים משנתכם

ארויסגענעבן דורכן מערכת
פונעם וועבזייטל 'קאוועע שטיבל'.

ווען אונזערע אדמורי"ם האבן געוואלט מיר זאלן לערנען מאטעמאטיק און א פאך

פרשת "אגודת החרדים"

די וועלט איז רונדיג אדער פלאך?

הויפט ארטיקלן

מדור
'חדשות אני מגיד'
עקסקלוסיוו ארטיקלן
צום זשורנאל
3–20

מדור
'חדשים גם ישנים'
לעצטיגע ארטיקלן אין
קאווע שטיבל
21–45

מדור
'מן הגנזים'
הערליכע ארטיקלן פון די טיפע
קעלערן פון **'קאווע שטיבל'**
46–50

די וועלט איז
רונדיג אדער
פלאך?
זייט 46

די סימפאניע
פון מענטשליכע
קריגעריין
זייט 10

פרשת "אגודת החרדים"
זייט 15

געדולד
צו קינדער
זייט 21

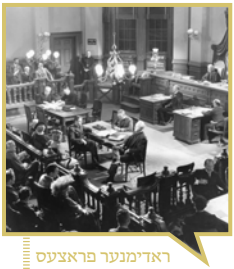
ארויסווארפן
א בחור פון ישיבה
זייט 32

סיר דעיוויד
אטענבאראה
ביי די 90
זייט 40

מיין שפאציר מיטן
קנעפל איבער
די וועלט
זייט 37

ראדימנער פראצעס
זייט 7

דער וועקער
עורו ישנים משנתכם

© All rights reserved
General comments info@derveker.com
Design comments picasso@derveker.com

באקאנט-מאכונג: די רעדאקציע וויל מיט דעם איינמעלדן פאר אירע ליינער, אז מיר נעמען נישט קיין שטעלונג אין די ארטיקלען וואס ווערן דא פארגעשטעלט, די ארטיקלען ווערן באשטימט לויט רוב חברים פונעם רעדאקציע, אבער פארט מוזן מיר נישט האלטן און מסכים זיין צו די נקודות, טראץ וואס מיר האבן פרובירט צו פארזיכערן אז ס'איז ראוי אריינצוגיין אינעם זשורנאל. וכשם שאי אפשר לבר בלא תבן וכו'

וואָרט פון די רעדאקציע

- עורו ישנים משנתכם! -

ברוך ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה!

מיר האבן קיין ווערטער אינעם לעקסיקאן, אויסצודרוקן אונזער פרייד, מיטן ערשיינונג פונעם העכסט-פראפעסיאנאלן זשורנאל - "דער וועקער", דורך די וועלט בארימטע שרייבער אויפן גאר פאפולערן וועבזייטל 'קאווע שטיבל'.

עס שטייט אין פסוק (דברים יא, כב): **כי אם שמר תשמרון וגו' לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו.** פרעגן חז"ל (במדבר רבה פכ"ב): **וכי אפשר לו לאדם להדבק בה'? הרי נאמר** (דברים ד, כד): **ה' אלקיך אש אוכלה הוא! אלא הדבק במידותיו, מה הוא רחום אף אתה היה רחום! מה הוא חנון, אף אתה היה חנון!** דער זעלבער גדאנק חזר'ן חז"ל איבער אפאר מאל אין ש"ס, לגבי אנדערע הנהגות הבורא, וואס מיר דארפן זיך אפלערנען דערפון וויאזוי זיך צו פירן (עי' מסכת שבת קל"ג ע"ב, מסכת סוטה י"ד ע"א).

פון דעם פארשטייען מיר, אז סיי וואספארא זאך מיר זעען ביים באשעפער, דארפן מיר פרובירן דאס נאכצוטון אויף אונזער מענטשליכער אופן, און מיט אונזער מענטשליכער פארשטאנד.

אין זוהר הקדוש (ויקרא דף קכ"ג) ווערט אראפגעברענגט, אז **'בת קול יוצאת בכל יום, ומכרזת** (ירמי' ג, כב)**: שובו בנים שובבים.** פרעגט דער בעל שם טוב הק' (כתר שם טוב), אז וואס האבן מיר פון א בת קול וואס גייט ארויס, אויב מיר קענען עס נישט הערן? עס איז דאך געמאכט אונז אויפמערקזאם צו מאכן אז מיר זאלן תשובה טון?! און ער ענטפערט: **'שבאין לאדם בכל יום הרהורי תשובה, שהוא מחמת הכרוז'.**

אזוי שרייבט אויך דער הייליגער בארדיטשובער רב אין זיין ספר 'קדושת לוי', וז"ל: **'כי באמת בכל יום ויום מגיע לאדם התעוררות מאת הבורא ברוך הוא, כדאמרינן בגמרא: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב שובו בנים'** [הערה: עס שטייט נישט אין גמרא, די מקור איז א זוהר, וכנ"ל].

וועט מיר שטעלן צאם די צוויי אויבנדערמאנטע מימרות, פארשטייען מיר אז עס איז אין די מעגליכקייט פון א מענטש צו טון אט דאס: מעורר זיין דאס מענטשהייט, אים ארויסנעמען פון זיין שלאף, און געבן די מעגליכקייטן אריינצוקריכן און אדורכטון די בריאה, די תוה"ק, און מענטשהייט מיט אירע פראבלעמען.

***

"קול ה' יחיל מדבר" (תהלים כט, ח), אינעם גייסטיגן מדבר שממה. א מדבר צוליב דעם וואס אירע איינוואוינער לייגן קאפ אין זאמד - וואס די ערד פונעם מדבר איז פול דערמיט. זאמד פון א מדבר איז

וויי, מ'קען זיך אראפלייגן דערויף און שפירן זייער באקוועם, אבער עוועטועל וועט די זאמד אריינגיין אין זיינע אויגן און ער וועט ווערן בלינד.

די וועלט שטעלט צו זייער געשמאקע באקוועמליכקייטן, אפילו גייסטישע באקוועמליכקייטן. יעדע סארט מסגרת, יעדע מוסד, איז א געווייסע באקוועמליכקייט וואס א מענטש מטבעו האט ליב זיך צו אנלאנען דערויף, און נישט פרובירן זיך צו דערגרינטעווען צו עפעס טיפער'ס. אבער די באקוועמע מדבר זאמד, מאכט אים בלינד. ער געפונט זיך אין א הייסע מדבר, אבער אנשטאט אנצוצייגן דעם וועג ארויס פונעם מדבר, שטעלט אים זיין מסגרת צו אביסל וואסער - אבי ער זאל בלייבן וויילן אינעם מדבר.

"מה הוא מעורר ישנים משנתם, אף אתה תעורר ישנים משנתם". מיר שטעלן דא אוועק דעם פונדאמענט פון א מעורר ישנים, פון א וועקער. דער וועקער פון פארשלאפענע, דער וועקער פון באקוועמע מדבר-איינוואוינער, דער וועקער פון די וואס האלטן נאך ייאוש, און דער וועקער פאר אלע!

דער פאעטישער נביא ה' מבית המלוכה (עי' מסכת מגילה י' ע"ב), ישעי' הנביא, באווייזט שוין דעמאלט דעם גייסטישן מדבר (ישעי' כז, י): **"כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה, מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר, שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ, וְכִלָּה סָעֲפֶיהָ"**. די תוצאה פון זיך נישט וויסנדיג מאכן פון זיינע ריידן, איז געווען א פיזישע חורבן. ארץ ישראל איז ליידער געווארן א מדבר שממה. און פון די אנדערע זייט, ווארטן מיר אז עס זאל מקוים ווערן די אנדערע נבואה, צו די 'מדבר- איינוואוינער' (ישעי' נא, ג): **כי נחם ה' ציון, נחם כל חרבותיה, 'וישם מדברה כעדן'.**

***

דער קונץ איז, ווען איינער באווייזט צו בלייבן מיט אפענע אויגן, טראץ די פילע זאמדן פון די מדבריות. פון די גרעסטע מעלות אין כלל ישראל'ס היסטאריע, חזר'ן מיר כסדר איבער דאס פאלגענדע (ירמי' ב, ב): **כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.** חוץ פונעם פיזישן מדבר איז דא א גייסטישע מדבר, און דורכאויס היסטאריע האבן אידן כסדר זיך אויסגעריסן פון מדבר'ישע מחיצות, צו קענען הערן דעם דבר ה', דעם העכערן טייטש אין לעבן, און דעם (ישעי' מ, כו): **שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה.** און ווי דער בעל נתיבות שלום מסלונים האט געטייטשט: 'שאו מרום עיניכם' - קוקטס מיט א 'העכערע' בליק, דעמאלס: 'וראו מי ברא אלה'.

גאט'ס **'קול חוצב להבות אש'**, הילכט אפ אינעם טויטן וועלט - וואס קימערט זיך ליידער גאר קנאפ מיט איר באשאפער'ס כוונה. די קול פאדערט און מאנט (כלשון הרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד): **עורו ישנים משנתכם, ונרדמים - הקיצו מתרדמתכם!** אבער אין א מדבר ווי אין א מדבר - הערט זיך יעדעס קול צוריק מיט א ליידיגע ווידערקלאנג.

"מה הוא מעורר ישנים משנתם, אף אתה תעורר ישנים משנתם". מיר שטעלן דא אוועק דעם פונדאמענט פון א מעורר ישנים, פון א וועקער. **דער וועקער** פון פארשלאפענע, **דער וועקער** פון באקוועמע מדבר-איינוואוינער, **דער וועקער** פון די וואס האלטן נאך ייאוש, און **דער וועקער** פאר אלע!

ליינט מיט פארגעניגן, **"דער וועקער".**

שש משזר
אין נאמען פון דער רעדאקציע

וואַרט פון דער גראפיקער

– פון גראפיקער'ס טיש –

ברוב שבח והודאה צום אלמעכטיגן באשעפער, און מיט א ציטערדיגע פעדער, שרייב איך אפ די פאלגענדע געדאנקן.

דער סדר פון אן ארטיסט/מעהלער איז, אז בשעת ער האלט אינמיטן ארבעטן און מאלן א בילד, זעט אויס א קאטשקעריי פון אלע זייטן, אז ס'קען זיך דאכטן אז דער מעהלער מאלט ווי א קינד, אן קיין טעם און גראם. נאר נאך וואס ער ענדיגט מאלן דעם גאנצן בילד, אנטפלעקט זיך א הערליכע פאנאראמע, מעשי ידיו של האומן הנפלא.

דער טיפש וואס קען נישט צוואוארטן צו זען דעם סוף דבר, הייבט אן צו ווילדעווען אינמיטן: 'דער איז א מעהלער? דער איז א שיכור! ער הייבט נישט אן צו קענען מאלן!', און אזוי שטורעמט ער ארויס נאך בעפארן קריגן א שאנס זיך איבערצוצייגן אין די נארישקייט פון זיינע רייד. ער בלייבט שוין אויף שטענדיג, מיט זיין קליינקעפיגע הנחה אז יענער איז נישט קיין מעהלער.

עס שטייט אין פסוק (שמואל-א ב, ב): **אין צור כאלוקינו**, און חז"ל דרשנ'ען דערויף (מסכת ברכות דף י' ע"א): **"אין צייר כאלוקינו"**. אסאך פשטים זענען דא איבערן צושטעל פונעם באשעפער צום מעהלער, אבער לויט אונזערע פריערדיגע רייד קען מען זאגן אז דאס איז די כוונה דא אויך. דער באשעפער האט באשאפן א גאנצע וועלט, דומם צומח חי ומדבר, א וואונדערליכע יצירה וואס איז נאכנישט פארענדיגט. עס האלט אין איין פאסירן און טוישן ריכטונגען. עס איז די גרעסטע מאהלונג וואס איז פארהאן, און וועלט שוין געשריבן פאר טויזנטער יארן אין א ציה.

א חכם כאפט שנעל אז דער מעהלער איז א גענייאס, עפעס א כח עליון, אן ארטיסט וואס מאלט די שענסטע אין די וועלט [תרתי משמע]. און כאטש וואס עס איז צוואוארפן און אסאך מאדנע פארבן זענען חלק פונעם גרויסארטיגן בילד, פארשטייט ער אבער אז מיט דעם איז גאט דער גרעסטער ארטיסט, און נישט ער. דער פארענדיגטער בילד וועט וואַרשיינליך נישט געשען אזוי שנעל.

ווידעראום דער חכם בעיניו, אקצעפטירט נישט די מושג פון א בעסערע געלונגערע מעהלער ווי אים זעלבסט, וועו די בריאה שטימט נישט אין זיינע אויגן - הייבט ער אן צו ווילדעווען און שטויסן.

נעבעך, ער כאפט נישט אז 'אין צייר כאלוקינו', ער קען ניטאמאל יורד זיין לסוף דעתו של אותו זקן - יש לנו אב זקן בשמים.

זיצן מיר דא איבערן קאמפיוטער, מיט פילע ארטיקלען ארומגערינגלט. דאס איז 'מן הגנוזים' און דאס איז 'חדשות אני מגיד', אט האסטו א מייסטער ארטיקל פון פלוני ואלמוני אונטער 'חדשים גם ישנים'. דאס לייגט מען ארויף אויפן דעקל, און דאס דארף מען פארטוישן. עס טוט זיך אן עירבוביא פון געדאנקען, פון ארטיקלען און בילדער. אבער מיטן הילף פונעם גרעסטן ארטיסט, שאפט זיך ארויס א שיינע פאנאראמע: עס אנטפלעקט זיך דער ערשטער זשורנאל פון **"דער וועקער"** - פרי עמלם פון די בעסטע שרייבער אויפן גאר פאפולערן וועבזייטל **"קאווע שטיבל"**.

נאכן האבן דעם זשורנאל "דער וועקער" אין האנט, זעט זיך אמבעסטן וואספארא קוואליפיצירטע שרייבער און דענקער, געפונען זיך אויף 'קאווע שטיבל'.

די סיבה פארוואס איך האב טאקע מחליט געווען אנצוהייבן אזא מאסיווע פראיעקט, פון צאמנעמען ארטיקלען פון **'קאווע שטיבל'** שרייבער און עס מאכן בגדר 'תורה מפוארה בכלי מפואר', איז אויך אדאנק די הרגשת הלב פון אן ארטיסט.

זעענדיג א הערליכע בילד - מייסטער ארטיקלען פון קאווע שטיבל - וואס ליגט אבער צוואווארפן אויף אלע זייטן, האב איך געקלערט אז וועט מ'וועט צוזאמענענעמען אלע ארטיקלען, וועט זיך אנטפלעקן דעם העכסטס אינטרעסאנטן בילד, דעם פאנאראמע וואס נאר שרייבער אויף קאווע שטיבל קענען צושטעלן.

און טאקע נאכן פארענדיגן דעם מאסיוון פראיעקט, זעט מען ווירקליך אז 'פנים חדשות באו לכאן', עס איז א פארענדיגטע יצירה נפלאה, מיט שיינע גראפיקס, און איז ראוי לעלות על שולחן מלכים - וכל ישראל בני מלכים הם.

נאכן האבן דעם זשורנאל **"דער וועקער"** אין האנט, זעט זיך אמבעסטן וואספארא קוואליפיצירטע שרייבער און דענקער, געפונען זיך אויף **'קאווע שטיבל'**. דער זשורנאל וועט בעז"ה אפהילכן אין גאס, און ברענגען אויפמערקזאמקייט צו די געדאנקען וואס די ארטיקלען ברענגען ארויס. והיה זה שכרי.

איך וויל פארענדיגן מיט א דאנק פאר די געטרייע רעדאקציע וואס האט פארווירקליכט דעם חלום: אנגעהויבן פון ידיד נפשי החכם המכונה בשם **שש משזר** הי"ו, וואס איז פערזענליך געשטאנען איבער אלע ארטיקלן און אנגעפירט דעם פראיעקט, ואתו עמו די אנדערע גאר חשוב'ע חברים ווי **כוכב**, **ראובן**, **געוואלדיג**, און **שלום שטיסל**, וואס האבן אסאך ארויסגעהאלפן מיט הגהה, עצה ישרה, און נאך, אז דער ערשטער זשורנאל זאל בפועל ארויסקומען הערליך שיין.

ידידכם עוז
פיקאסא

דער ראדימנער פראצעס

די זון שיקט אירע ערשטע שטראלן. דער געדרענג ווערט שטערקער און שטערקער מיט יעדער פארבייגייענדער מינוט. דער עולם רייסט זיך אריין צו גיין אין געריכט זאל, מיטצוהאלטן פון דער נאנט דעם שפאנענדן ספעקטאקל. און פלוצלינג, דער רבי אליינס איז דא! דער רבי אין באגלייטונג פון א מאסע חסידים, וועגדט זיינע טריט צום געריכט אריינגאנג. עס ווערט א געדרענג, אבער די פאליציאנטן שטייען פעלזן פעסט. בלויז דער וואס פארמאגט אן איינטריט-קארטל, וואס די גאר טיכטיגע האבן זיך פארשאפט פאר גרויס געלט, זענען ערלויבט אריין צו גיין אינעם געריכט-זאל.

דער זייגער קלאפט נאנט פאר צען. דער געריכט גייט שוין אנהויבן די ערשטע סעסיע.

עס שפאנט אריין א פרוי אויסגעפיצט פון קאפ ביז פיס. זי איז איינגעהילט אין א טיייערן מאנטל, געקליידעט אין עלעגאנטע קליידער, טייערע שטיקער צירונגען, מיט אמעריקאנער ברילן אויפן פנים, און א היטל אויפן קאפ. דער רייכער פרוי - א רעבעצין גאר - איז דא פאר עפעס דרינגענד. אזש זי קען זיך נישט צוריק קערן צום טאג טעגליכן לעבנסשטייגער, און איז דערפאר געקומען צו פארן דעם שווערן וועג מעבר לים, פונעם ווייטן אמעריקע.

דער טאג איז פעברואר 28, 1927. דער לופט פון ראדימנא צו פשעמישל איז אויף א הויכע דרוק. היינט הייבט זיך אן א געריכט, וואס מאכט זיך גאר זעלטן - אויב בכלל. אין געריכט וועט אנטשידן ווערן די קלאגעס פונעם געערטן ראדימנער רבי'ן - וואס דינט אין צוגלייך אויך אלס שטאט'ס רב אין ראדימנא, אנטקעגן א פרוי פון אמעריקא, וואס שאנטאזשירט אים. פון דארט און ווייטער, וועט זיך ציען די געריכט קלאגעס אנטקעגן דעם גרויסן "וואונדער ראבינער", וואס האט אנגעבליך געפאטשקעט א בלאטע אינעם ווייטן אמעריקע.

דער געריכט אנטשפרעכט צו זיין העכסט אינטערעסאנט.

דאס שטעטל ראדימנא

דאס שטעטל ראדימנא, אין פוילן, איז פלאצירט אויפן מאפע אונטער די יארעסלאווער גיבערניע, ביי די סוב-קארפאטן פראווינץ. ס'געפונט זיך א שפאן אריבער פון די גרויסע שטעט פשעמישל און יארעסלאוו, און נאנט צום טייך סאן. דאס שטעטל ראדימנא איז שוין באוואוינט פאר צענדליגער צו הונדערטער יארן, און איז פאר יארן געווען א צענטער פאר סוחרים צו טון מסחר, האנדל וואנדל.

רעדים (ווי דער שטאט הייסט אין אידיש) איז אפט געווען פארמישט אין שלאכטן, און צוליב איר טערריטאריאלער סטאטוס זייענדיג אויפן גרענץ מיט אוקריינא, איז זי אפט געווען א צענטער פונקט פאר קריג, געפונענדיג זיך נישט ווייט פונעם שטאט פשעמישל. וועו עס איז פארגעקומען ביטערע שלאכטן ביים ערשטן קריג איבער פשעמישל, איז איר שכן ראדימנו נישט פארשוינט געווארן.

אום מאי דעם 23'סטן אויפדערנאכט, האט אויסגעבראכן אין שטאט די באקאנטע "בעטל אוו ראדימנא". א קאמפ צווישן די רוסישע בריגאדע געפירט דורך געניראל 'אלעקסי בראסילאוו', און דער דייטשער אכטער בריגאדע געפירט דורך געניראל 'אוגוסט וואן מאקענסאן'. די רוסן האבן טאקע געזיגט אין פשעמישל, אבער דא אין ראדימנו זענען זיי געכאפט געווארן אין סורפרייז אטאקע. די עסטרייך-אונגארישע מיליטער האט העפטיג באמבאדירט די רוסן, וואס האבן באין בריה געמאכט א ריקצוג, דערביי אפשניידענדיג דער קריטיש וויכטיגער בריק אריבער די טייך סאן.

די שלאכטן איבער דעם קליינטשיג שטאט, איז געווען טעריטאריאליש א קריטישע. דער שלאכט אין ראדימנו האט אריינגענומען אין זיך אזויפיל ווי: זיבעציג אפיצירן, ניין טויזענט קעמפער, צוויי אין פופציג קאנאנען - צען דערפון שוועכט ארטילעריע. ווי פארשטענדליך, האט אזא שלאכט מער ווייניגער צוגרינד געליגט דאס שטעטל, און איר געלאזט אין א הויפן ברוכווארג.

דער שטעטעל פארמאגט היינט צוטאגס עטליכע טויזענט נפשות. 5,501 צו זיין מער פונקטליך. היינט וואוינען דארט כמעט נישט קיין אידן. אבער אין די יארן פון וואס מיר רעדן, איז דער שטאט געווען באוואוינט מיט א ריזיגער אידישער קהילה, אייגענטליך - 1,250 אין צאל, כמעט האלב פון די שטאט'ס פאפולאציע. די צוויי גרעסטע געמיינדע נאך די רומישע-קריסטן זענען געווען די אידן.

רוב אידן זענען געווען פרומע אידן. הגם אסאך אידן זענען געווען ציוני'סטן, איז אבער די שטימונג אין שטאט אין מערסטנסטייל געווען א פרומע.

דער רב אין שטאט איז געווען הגה"צ רבי שמואל שפירא. רבי שמואל האט דינענדיג אלץ רב גלייכצייטיג געדינט אלץ רבי פאר פולע חסידים, ידידים, און ראדימנער לאנדסלייט. דער רב איז געווען גאר רעספעקטירט אין שטאט, זייענדיג באקאנט אלץ אן ערליכער און גאט'ס פארכטיגער מאן.

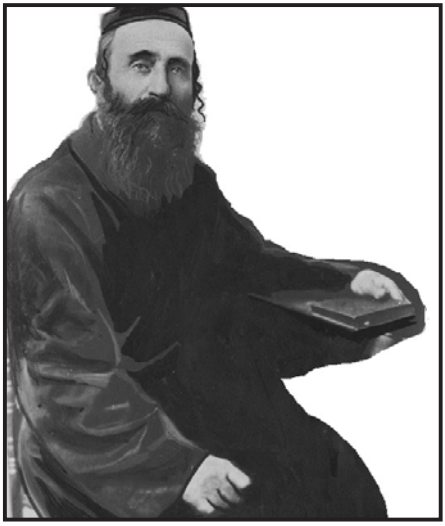
דער שטאט אין חרבנות

א ראדימנער אידל אין צענטער פונעם הויף פארנט פון שזל

ראדימנו שוהל

דער ראדימנער רבי'ן

רבי שמואל שפירא איז א רעכטער בן אחר בן, און ממשיך, פונעם הייליגן בני ישראל פון דינוב זי"ע. צוגלייך איז זיין עלטער-עלטער-שווער געווען דער הייליגער קאזשניצער מגיד זי"ע.

רבי שמואל איז געווען א זון פון דער לאנצוטער רב רבי מנחם מענדיל פנחס זצ"ל, וואס נאך די פטירה פון זיין טאטן דער "יודעי בינה" מלאנצוט, האט ער געדינט אלץ לאנצוטער רב צוזאמען מיט זיין ברודער רבי שמחה (הקובעת פרשה לעצמה). דער יודעי בינה זעלבסט, איז געווען א זון פונעם הייליגן בני ישראל.

אין יונגן עלטער פון 16 יאר, האט רבי שמואל חתונה געהאט מיט הרבנית רחל דער טאכטער פונעם גלאגוב'ער רב. צוערשט האט ער געוואוינט אויף קעסט ביי זיין שוועער אין גלאגוב, וואו ער איז געווען א רב דארט אין שטאט. נאך עטליכע יאר האט ער זיך געצויגן קיין ראדימנו, ווי ער האט אנגעפירט מיט די רבנות פאר אריבער דרייסיג יאר אין דעם גרויסן קהילה אין שטאט.

ווי עס פאסט פאר אזא יחסן, האט ער טאקע געטון גאר לייטישע שידוכים מיט זיינע זיבן קינדער.

צווישן זיי:

זיין איידעם רבי יקותיאל יהודה האלבערשטאם, א זון פון רבי משה'לע שיניאווער.

זיין איידעם דער גארליצער רבי יחזקאל שרגא האלבערשטאם (פון אמעריקא).

זיין איידעם רבי מנחם מענדיל קלינגבערג, דער זאלאזשיצער רב'ס א קינד.

זיין זון רבי יעקב יוסף, מיטן טאכטער פון ראדלובער רב אין טורנא. געוואוינט אין לאנדאן.

און צוויי טעכטער אין די רייע: מינדל, און יהודית'ל שפירא.
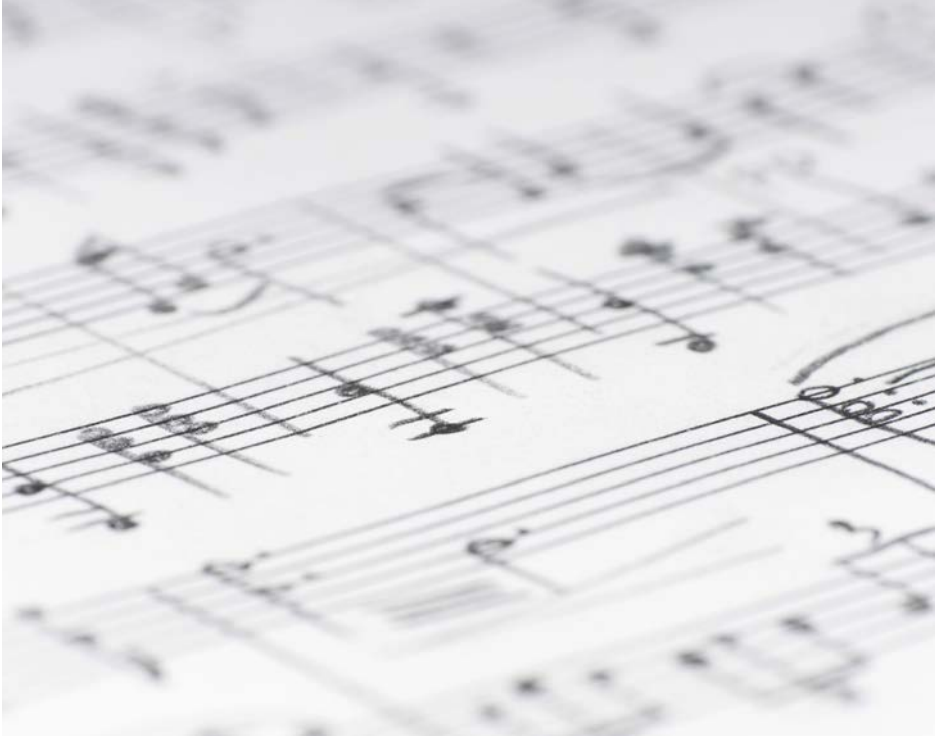
דער ראדימנער רב'ן איז נפטר געווארן י"ט שבט תרצ"ח. צוענדיגענדיג זיינע לעצטע יארן אין א ביטערע פארפאלגעניש.

וואס טראכט דעם רבי'נס טאכטער, ווען זי עפנט א פאסט בריוול, און זעהט דערין סם פילעכלער וואס די טאטע ברויך געבן פארן מאמען?

וואספארא טונקעלע געשעפט מאכט דער ראדימנער רב אין א געריכט הויז אין די בראנקס?

המשך יבוא אי"ה.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**דער געוואגטער יונגעל**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבזייטל.

די סימפאניע פון מענטשליכע קריגערייען

חלק א׳:
וואו אהין שפאנט היסטאריע?

ס׳איז פאראן אן אלטע מחלוקת וויאזוי צו באטראכטן דעם גאלאפ פון היסטאריע. זייט מיר געדענקען זיך האלטן געשעענישן אין איין פאסירן, די פראגע איז אבער צי דאס פירט ערגעץ פאראויס אדער נישט. פון איין זייט זענען דא אזעלכע וואס קוקן אויף היסטאריע ווי אויף א וואגן מיט א ציל, ווי גלייך ס׳איז א קייט פון געשעענישן וואס האלט זיך אין איין אנטוויקלען צו אן אידעאלן צוקונפט וועו די מענטשהייט וועט זיין ראפינירט, און דאס לעבן וועט דערגרייכן א פערפעקטן מוסטער. לויט דעם וועלטקוק, זענען אלע פאסירונגען איבער דער וועלט קליינע טריט צו דעם אוטאפישן עתיד צו וועלכן מיר אלע קוקן ארויס.

די אנדערע זייט גלייבט אז "היסטאריע ווידערהאלט זיך אימער", אלעס איז די זעלבע, מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש. ס׳זענען שטענדיג געווען מלחמות און ס׳וועלן שטענדיג זיין מלחמות, מענטשן האבן שטענדיג געהאט פראבלעמען און אזוי וועט עס שטענדיג זיין. ס׳איז מעגליך אז מיר ווערן מער פארגעשריטן טעכנאלאגיש, ס׳איז מעגליך אז מיר אנטדעקן מער סודות פון דער פיזישער בריאה, אבער דאס אלעס טוישט נישט קיין סך דעם סאציאלאגישן אדער גייסטישן וואוילזיין פונעם מענטש. דער מענטש ווערט נישט בעסער מאראליש, און ער פילט זיך

נישט בעסער פסיכיש. פאקטיש קען גאר זיין אז דער כח פון מלחמה ווערט אלץ שטערקער און שעדליכער, און מ'לויפט מיט שנעלע טריט צום תהום.

די מחלוקת הייבט זיך אן אינעם אופן וויאזוי מ'באטראכט דעם מענטש גופא. די אפטימיסטן וועלכע גלייבן אינעם גוטן פינטל פונעם מענטש, די וואס גלייבן אז יעדער מענטש פארמאגט א צלם אלקים, קענען נישט זען עפעס אנדערש אין היסטאריע ווי א קאמף פונעם גוטן פינטל אינעם מענטש צו ווערן אויסגעלייזט און באזיגן אלע שלעכטע כוחות אין דער מענטשליכער געזעלשאפט. די אנדערע ווידער האבן א מער פעסימיסטישן בליק איבערן מענטש (לויט זייערע ווערטער איז דאס אודאי דער ראליסטישער בליק), וואס גלייבט אז אפגעזען ווי שטארק דער מענטש זאל אפשר וועלן זיין גוט, קען ער אבער אהין נישט דערגרייכן. סוף כל סוף שאפן זיך שטענדיג באזונדערע סאציאלע גרופעס צווישן מענטשן, באזירט אויף כל מיני יסודות (נאטירליכע אדער אידעאלאגישע יסודות), און ווען די פארשידענע גרופעס האבן סכסוכים צווישן זיך פארזיכערט עס אז היסטאריע זאל בלייבן אזוי ווי ס'איז. א לאנגע קייט פון בלוט פארגיסונגען.

אויסערדעם פארמאגט יעדע גרופע פראבלעמען אין די אייגענע ריינען. ס'איז נישטא קיין געזעלשאפט וואס איז פערפעקט, די וואס קומען אן צו פאזיציעס פון פאליטישער פירערשאפט זענען שטענדיג די מענטשן וואס האבן ליב מאכט, און ממילא קומט אויס אז די מאסן ווערן אויסגענוצט דורך די מנהיגים. פון דער מינוט וואס גאט האט באשאפן אזא געדאנק וואס רופט זיך "מאכט" איז שוין אזוי געווארן אז נאר אראגאנטע מענטשן דערשלאגן זיך אהין, און יענע קימערט עס נישט צו טרעטן אויפ'ן קאפ פון די וואס זענען אונטער זיי. רעדט מען וועגן קארופציע, באקלאגט מען זיך איבער השחתה, איז דער ענטפער אויף דעם אז ס'איז נישט קיין נייעס. אזוי איז עס שוין געווען אין די צייטן פון מתושלח בשנים קדמוניות, און אזוי ווען עס מירצאשעם זיין ביז די צייטן פון דעם לעצטן מתושלח באחרית הימים.

חלק ב':
א ליכט אינעם טונעל

איך האב נישט בדעה מכריע צו זיין צווישן די צדדים, אבער איך האב געוואלט נאר אנמערקן אויף א קליינעם שטראל אינעם טונעל, וואס לאזט זיך זען פון דער טבע גופא. כאטש יעדע גרופע פארמאגט זיך אירע פראבלעמען, איז עס אויך א טבע אז יעדע גרופע פראדוצירט קעמפער וואס זאלן וועלן פארריכטן די פראבלעמען. ס'זענען טאקע דא גענוג מענטשן אין יעדער געזעלשאפט, אפשר דער רוב, וואס לאזט זיך באקריוודען פון פראבלעמען און זיי זענען פולקאם אנטמוטיגט פון קעמפן, אבער ס'זענען שטענדיג דא אזעלכע וואס האבן א פארקערטע רעאקציע. דוקא פונעם דרוק וואס ווערט געשאפן דורך פראבלעמען שפרינגט ארויס אן ענערגיע וואס קען קערן וועלטן. כמעט יעדער שעפערישער כח צווישן מענטשן ווערט פראדוצירט דורך א געוויסן פראבלעם, און אויב וואלט דער מענטש געוואקסן אין רואיגע אומשטענדן וואלט ער נישט אנקומען דארט וואו ער איז אנגעקומען.

דאס זעלבע איז אויך אמת מיט געזעלשאפטן אינעם גרויסן בילד. וועלן א געזעלשאפט ווערט געדרוקט צו שטארק דורך דרויסנדיגע כוחות, הייבן אן ארויסשווימען וואונדערליכע געדאנקען פון איר הארץ וויאזוי צו פארבעסערן דעם מצב. אויב וואלטן קיין פאגראמען נישט געווען אין רוסלאנד, איז א סברא אז מדינת ישראל וואלט נישט צושטאנד געקומען. אפילו די רעליגיעזע ציוניסטן, א שטייגער ווי ר' שמואל מאהילאווער און זיינע מיטארבעטער, האבן אנגעהויבן טראכטן מער אקטיוו איבער שיבת ציון נאך די צרות וואס זענען געווען אין רוסלאנד. און אויב וואלט נישט געווען א וועלט-מלחמה מיט א מדינה, איז א גרויסער ספק צי ס'וואלט געווען א סאטמארער רב. פראבלעמען פראדוצירן רייבעריין, און ווען צוויי געגנשטאנדן צערייבן זיך פראדוצירט עס ענערגיע, פונקט ווי דער דונער אינעם הימל וואס רייסט אויף פון א צוזאמענשטויס צווישן כמארעס.

כאטש ס'איז אמת אז די מענטשהייט קען זיך נישט פארשטיין, און ס'איז א פארצויגענע דור-הפלגה'דיגער צושטאנד וואו גרופעס האלטן זיך אין איין אנשטויסן איינע אין דער אנדערער, דארף מען פארט אין אכט נעמען אז דער באדייט פון אזא אלוועלטליכע מיספארשטענדעניש איז אויך א פארזיכערונג אויף א שטענדיגער פראדוקציע פון מענטשליכער ענערגיע. ס'איז נישט גרינג פאר יענע וואס געפינען זיך אינערהאלב דעם כאאס, פאר די וואס געפינען זיך צווישן די רעדער, די וואס פילן דעם אנשטויס דירעקט אויף דער אייגענער הויט, אבער דארט וואו ס'פילט זיך דאס שווערסטע, פון דארט וועט ארויסגיין דער גרעסטער פונק. דאס פינטעלע אין דער שוועבל-פושקע וואס דערפילט די היץ פונעם שוועבל, איז דאס פינטעלע וואס איז זוכה צו תחיית המתים.

שטעלט אייך פאר וויאזוי די וועלט וואלט אויסגעזען ווען פראבלעמען וואלטן גארנישט פראדוצירט, דעמאלט וואלט עס געווען א טאטאלע פינסטערע מציאות. ס'וואלט געווען א מסכתא פון יסורים אן קיין היילונג צום סוף, ס'וואלט געווען איין לאנגע קייט פון א בארבארישע עקזיסטענץ אן קיין שטראל ביים עק פונעם טונעל. וויבאלד אבער אז פון וויטאג וואקסט ארויס א בלום, קומט אויס אז יעדע צרה פון דער מענטשהייט איז אין דער זעלבער צייט א חבלי לידה, וואס פראדוצירט דעם בעסערן מארגן. ווען יסורים פארמאגן א משמעות, פארלירט עס דעם נאמען יסורים. ס'איז א פראגע צי מ'קען עס נאך אנרופן יסורים, ווען מיר ווייסן אז יעדע קרעכץ איז נאך א נאָט אינעם צווישן-מענטשליכן ליד וואס וועלט געשאפן דורך די דורות.

דערפאר, אפילו אויב זאל אמת זיין אז היסטאריע חזר'ט זיך שטענדיג איבער, איז עס בלויז אינעם פיזישן בילד. פון א רוחניות'דיגן קוק ווערט עס אלץ רייכער און רייכער, וועט ס'קומען נאכאנאנד צו פרישע נאראטיוון, פרישע געדאנקען און פרישע פארמולעס. קיין שום זאך אין דער וועלט קען נישט ערזעצן די מיליאנען גאלאנען פון בלוט וואס ווערן פארגאסן אין צווישן-מענטשליכע קאנפליקטן, אבער אויב איז דער מענטש בכח אויפצוקומען כסדר מיט א נייעם ליד, קענען מיר דאך האפן אז אין א טאג וועט די מענטשהייט באגרייפן - כאטש אויף א קורצער צייט - די צרה פון דער גאנצער מענטשליכער רעאליטעט, און אזוי פרובירן צו פראדוצירן א בשותפות'דיג ליד וואס זאל לעזן די יסורים פונעם ברייטן אינטערנאציאנאלן פאזל.

חלק ג':
וויאזוי דערהערט מען די סימפאניע?

וואס ס'איז געשריבן ביז אהער איז נישט בלויז אן אידעאליסטישער אפטייטש פון היסטאריע, ס'פארמאגט נישט אין זיך קיין שום הנחות, נאר ס'באטראכט דעם מציאות ווי ס'איז, אנווייזנדיג אויפ'ן שטראל אינעם פארצויגענעם טונעל גופא, נישט אינעם עק פונעם וועג, נאר אינעם יעצטיגן געווירבל פון די צווישן-מענטשליכע ארגומענטן און קאנפליקטן. אבער ס'איז נישט מעגליך צו דערקענען די סימפאניע וואס די מענטשהייט גיט ארויס אויב מ'איז אליין פארזונקען אינעם

קאנפליקט. נאר דעמאלט וועט מ'טרעט אויף צוריק און מ'קוקט אויף די אמפערניש פון אן איינשליסנדיגן בליק, דעמאלט קען מען דערקענען די פארשידענע קולות פון רעכטס און לינקס און דערהערן וויאזוי זיי הארמאניזירן.

די גראז איז שטענדיג גרינער אויף דער אנדערער זייט, נישט ווייל מ'נארט זיך ביז מ'קומט נאנט, נאר פונקט פארקערט - ווייל דער וואס געפינט זיך פאקטיש אויף דער אנדערער זייט איז צו נאנט צו דער גראז, און וועט מ'איז צו נאנט צו עפעס איז שוין נישט מעגליך צו שעצן די גאנצקייט פונעם בילד. דאס ראמאנטישע פייער וואס צעפלאמט די פאנטאזיע פונעם מענטש האלט זיך בעסער אויף וועט זי איז ווייט פון רעאליטעט, וויבאלד וועט מ'קומט צו נאנט צום טעגליכן מציאות איז מען אין א סכנה פון בלייבן שטעקן אויף דער מאמענטאלער געגנווארט, ביז מ'געדענקט שוין מער נישט וויאזוי צו קוקן אויפ'ן בילד מיטן בליק פון א פויגל אין הימל וואס קען זען א ברייטערע פאנאראמע.

מיר אלע ליידן, ס'איז א טייל פון דער מענטשליכער רעאליטעט, אבער דער עיקר מקור פון די יסורים איז די שווערigקייט וואס מיר האבן צו נעמען דעם טריט אויף צוריק. א סימפאניע פון קולות איז שיין, אבער וועט מ'איז צו נאנט צו איין אינסטרומענט ווערן די אנדערע אינסטרומענטן פארטויבט. וועט מיר זענען צו נאנט צו זיך אליין, ליידן מיר *. אבער וועט מיר קענען ארויספליען פונעם זיך, וועט מיר קענען קוקן אויף זיך פונדערווייטנס, קענען מיר פארנעמען די קונסט. די חכמה איז נישט אין פארשליסן די טיר, נאר אין עפענען די טיר.

אויב איז דאס די רפואה פאר'ן אינדיווידועל וואס ליידט, איז עס פאקטיש אויך די רפואה פאר דער גאנצער מענטשהייט. ווייל דער מקור פון יעדער מלחמה איז דער פאקט וואס מ'באטראכט "יענע גרופע" ווי דער מקור פון די אייגענע יסורים, בשעת דער אמת איז פונקט פארקערט. דער מקור פון די יסורים איז אינעם ענגען בליק וואס דער מענטש האט אנגענומען כלפי זיך. א מענטשהייט וואס פארשטייט דעם פרינציפ איז א מענטשהייט וואס ליידט נישט מער, און זוכט נישט מער אפצובייסן די קעפ פון אנדערע.

די בלוט פארגיסונג צווישן מענטשן איז נישט א תוצאה פון מיינונגס-פארשידנהייטן, נאר פון אן עגאאיזם. איך רעד נישט וועגן אן עגאאיזם אינעם געווענליכן זין, וואס דאס מיינט עמיצער וואס טראכט נאר וועגן זיך אליין, ווייל א קעמפער אין נאמען פון אידעאלאגיע איז אפט גרייט אויף מסירות נפש פאר'ן ציל אין וועלכן ער גלייבט, אבער דער עגאאיזם שטעקט אין דעם וואס ער איז נישט בכח ארויסצופליען פונעם זיך, בשעת'ן אפשאצן די אידעאלאגישע סכנה פון זיין שונא. דאס איז באמת די טראגעדיע פון דער מענטשהייט אין וועלכער מיר אלע זענען פארוויקלט.

---

*באמערק דעם דאפלטן פראבלעם: וועט מ'איז צו נאנט צו זיך קען מען נישט זען יענעם, אבער אויך דער "זיך" איז נישט קיין אמת'ע אפשפיגלונג פון דער רעאליטעט, וויבאלד דער מציאות פון א "זיך" איז געוואנדן אינעם מציאות פון עפעס אנדערש וואס איז "נישט זיך". דאס בילד פון דער בריאה איז אין אמת'ן אזא וואס צייגט ביידע זייטן אייניג אויף א פאראלעלער ערד, און דאס קען מען נאר זען וועט מ'פליט ארויס.

יענעם קענען מיר נישט טוישן, און אפילו זיך אליין צו טוישן איז נישט גרינג. אבער מיר דארפן זיך נאר צוגעוואוינען צו זוכן די עסטעטיק פון דער מענטשהייט. מיר דארפן זוכן די שיינקייט אינעם כאאס, די קונסט אינעם געווירבל. וועלן מיר וועלן אליין זיך קענען אפשטעלן אינמיטן א ויכוח מיט אונזערס אן אידעאלאגישן קעגנער און זאגן "מה רבו מעשיך ה'" (זאל זיין אפילו נאכ'ן ויכוח...) וועט דאס הייסן אז מיר האבן מצליח געווען זיך ארויסצוציען אויף א רגע און אראפקוקן אויף זיך אליין פון דער הויך. אזא טריט איז אייגנטליך אונזער פערזענליכע גאולה.

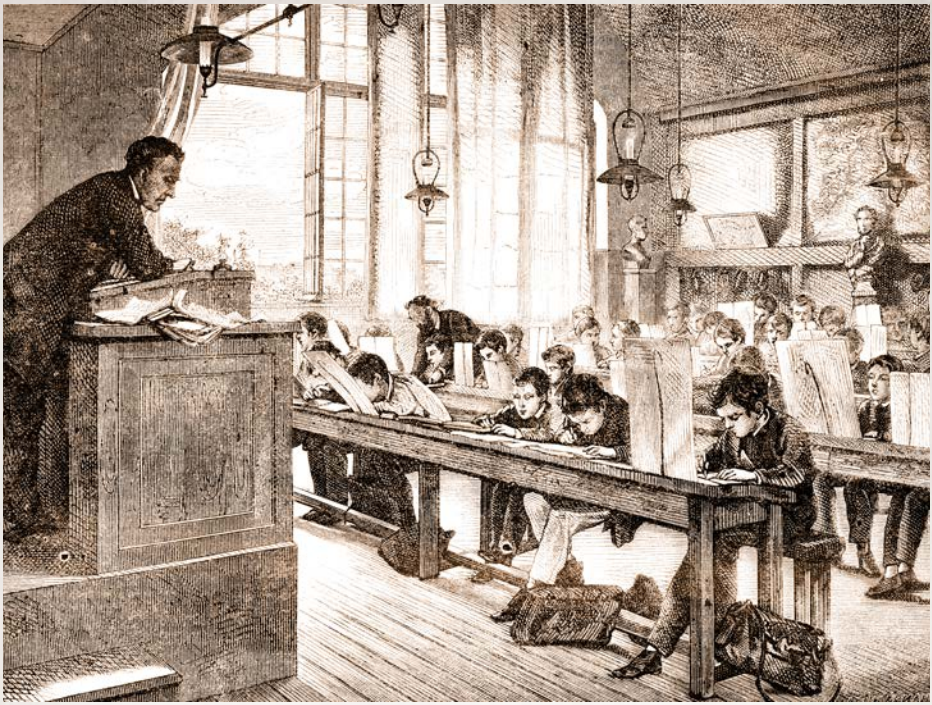
חלק ד':
שירו לו שיר חדש...

פון אן אנשטויס צווישן צוויי געגנשטאנדן קומט ארויס א פרישע ענערגיע, ווי געזאגט פריער. נאר דער אימפולס קען אמאל זיין צו פארניצן די ענערגיע אויף כעס, וועל ס'איז אייגנטליך א ווינק פון דער נשמה אז ס'איז צייט צו נעמען די פעדער אין דער האנט, זיך אראפזעצן און אויפקומען מיט א מעלאדישן ענטפער. אפילו אינעם היימישן עסקן וואס רודערט כסדר א וועלט מיט פרישע תקנות און איסורים, איז סוף כל סוף פאראן א מוזיק אין זיינע מעשים - נישט געקוקט וויאזוי ס'קומט אויס פאר די ארומיגע. די מוזיק קען זיין א גריזשע, וואס איז געווארן מיט די יארן פארכמארעט, נאכדעם וואס ס'האט נישט געהאט קיין קאנקרעטע אפאנענטן אין וועמען זיך אנצופלאמען.

ס'איז קיין ספק נישט אז אין אונזער היימישן וועלטל קען מען דערהערן א שיינע מוזיק, אבער אפילו וועל מ'שטויסט זיך אן אין אומאנגענעמע מאמענטן, איז עס בסך הכל א רוף צו רעאגירן מיט אן אייגענער מוזיק און שאפן א פרישע שיכט צו דער הארמאניע. ס'לאזט זיך שאפן א נייע שיכט, מ'קען אויפקומען מיט נייע שורות פאר אן עקזיסטירנדער פאעזיע, אבער מ'טאר נישט פארשווארצט ווערן צווישן די רעדער, נאר מ'דארף זיין דער פונק וואס גייט אויף און צינדט אן אנדערע ליכט. מ'דארף איבערזעצן די ענגשאפט אין דער שפראך פון מוזיק, מ'דארף לאזן די שעפערישקייט דערהיצן דעם מוח און זאל עס אנהייבן אויסשפייען רעיונות פאר א בעסערן מארגן.

דאס זעלבע איז געזאגט געווארן ביי יעדן אנשטויס וואס מאכט זיך אין לעבן, סיי צווישן אינדיווידועלן און סיי צווישן גרופעס. פון איין זייט דארף מען קענען דערהערן די וועלטליכע סימפאניע, און צו דער זעלבער צייט דארף מען אליין אויסווען פרישע נאטן צו דעם גרויסן אלמענטשליכן מוזיקאלישן פראיעקט.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**פלאוויוס**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבזייטל.

פרשת "אגודת החרדים"

וועז אונזערע אדמורי"ם האבן געוואלט מיר זאלן לערנען מאטעמאטיק און א פאך

יא, איר ליינט גוט. עס איז געווען א תקופה וועז די סאמע שפיץ רבי'ס ורבנים האבן זיך צוזאם געזומען, און אפילו ארויס געגעבן א קול קורא אויפצופאדערן מען זאל גרינדן ישיבות וואס זאל פיטערן די בחורים, סיי תורה און סיי לימודי חול, ובנוסף זאל זיין א חלק טאג געווידמעט אויף צו ארבעטן!

עס איז כדאי זיך באקענען מיט אן היסטארישער - אבער אומבאוואוסטער - פרשה וואס האט געשאקלט די פרומע וועלט. אנגעהויבן האט זיך אלעס, וועז דער טשארטקאווער רבי הגה"ק רבי ישראל פרידמאן זצ"ל, [רעכטער אייניקל פונעם רוזשינער] - געווען איז ער (פון) די שפיץ גרעסטע רבי('ס) אין גאליציע - האט זיך ארום געזען ווי דער יוגענט איז נישט מיט אים. זיי פארן אויף גאנץ אן אנדערן ריכטונג. דער אידישער חינוך אין מזרח גאליציע און בוקעווינע הינקעט אינטער ווי אויפן גסיסה בעטל, דער גאנצער יוגענד ווייסט נישט, און וויל נישט וויסן, גארנישט מיט אידישקייט. דער עקאנאמישער מצב איז אין די אדמה, און אידישקייט איז אויפן וועג צו באנקראט.

די נארמע איז דאן געווען אז אנע פאך צום האנט, איז א שאד געווען דאס לעבן. יונגע

דער טשארטקאווער רבי זצ"ל

בחורים'לער האבן זיך געמוזט ארויף שארן די ארבל און שוויצן אויף אהיים צו ברענגען עפעס קליינגעלט, און כדי זיך צו ערווארבן א גוטע דזשאב איז מען געגאנגן שטודירן פאר א פאך. די תוצאות איז געווען אז א חלק טאג האבן זיי געלערנט די סעקולארע לימודים אין די גימנאזיעס און אין די שטאטישע שולעס, און אין די אנדערע חלק טאג האבן זיי געארבעט אדער זיך געלערנט א פאך.

דער טשארטקאווער רבי זענדיג דעם חורבן, האט באשלאסן אז ער מוז טון עפעס דרינגענדע, צו ראטעווען די 'יהדות' פון באנקראט. דער טשארטקאווער רבי האט געלאזט צוזאם רופן א גרויסע אסיפה אויף צו באהאנדלען די נושא, די אסיפה איז פארגעקומען אין ווינטער שנת תרע"ב, און איז פארגעקומען אינעם שטאט טשערנאוויץ, ווי עס איז טאקע באצייכנט געווארן אלס "אסיפת טשערנאוויץ".

שמועות האבן געלויטעט אז דער טשארטקאווער האט באקומען פון א געוויסן עושר - אונטערצושטיצן די רעיון - אזויפיל ווי א מיליאן דאלער! (ווי האט דער רבי זכרונו לברכה אויסגעפירט: "אזא סכום בימים ההם..."). צווישן די געלאדענטע - חוץ דער טשארטקאווער בראש - האט זיך אנגעזען דער מנהיג ישראל בעל אהבת ישראל פון ויזשניץ, דער פחד יצחק פון באיאן, דער אלטער קאפיטשניצער הגרי"מ, דער אנטאניער רבי רבי חיים, דער סאדוגערער רבי הבעל אביר יעקב, דער הוסיאטענער, און אפי' דער שטיקל קיצוניות'דיגער רבי - הלקט עני מקאסוב (רבו של רבי חיים בלאך בעל ה'דובב שפתי ישנים'), און אזוי אויך דער טשערנאוויצער רב, הרב מבראדי, און נאך אסאך.

צוזאמען האבן זיי באשלאסן צו גרינדן א חרד'ישער קערפערשאפט מיטן נאמען "אגודת החרדים", וואס זאל כולל זיין יעדער חסידי'שן איד אנע אויסנאם, מיטן ציל צו ראטעווען דאס אידישקייט - ובפרט פון די יוגענד אין די מקומות. זיי האבן געזען אז די איינציגסטע אופן וואס עלטערן וועלן זיין גרייט צו שיקן זייערע קינדער אין ען ערליכן אנשטאלט, איז אויב זיי קומען ארויס מיט די פאלגענדע שינוים, וואס איז טאקע געווען די החלטה.

די ענדגילטיגע החלטה איז געווען, אז מען דארף זיך נעמען אויף שטעלן פארשידענע סארט מוסדות:

א. תלמוד תורה'ס אין אלע אידישע שטעט אינעם גאנצן ראיאן. און אין די תלמוד תורה'ס זאל מען לערנען תורה וירא שמים, און דערנאך זאל מען לערנען די לאנד'ס שפראך און מעטאמאטיק.

ב. ישיבה גדולה'ס איבער פארשידענע שטעט אין גאליציע און אין באקאווינע, וואס דאס וועט זיין פאר בחורים מצויינים [-עס איז וויכטיג אנצומערקן, אז אין יענע צייטן איז (כמעט) נישט געווען קיין ישיבות אין גאליציע].

הלקט עני מקאסוב

ג. בתי מלאכה. מען וועט אויפשטעלן פון אינצווישן די שטעט, 'בתי מלאכה', אז די בחורים וואס זענען נישט צוגעפאסט צו זיצן איבערן גמרא, נאר קוועטשן סתם די בענק, זאלן זיך לערנען א פאך און אזוי ברענגן פרנסה אין שטוב, און זיי זאלן אויך קובע זיין לתורה יעדן טאג, און אויך שבת און יום טוב, אזוי זיי צו האלטן אין א ערליכע היימישע אטמאספערע.

נאך די אסיפה האבן זיי ארויס געגעבן א שטארקע 'קול קורא' מיט די אינהאלט פון די אסיפה. און די אלע באטייליגטע צדיקי הדור האבן אונטער גע'חתמ'ט אויפן 'קול קורא'.

א פעסטע התנגדות

ווען דער פלאן האט באקומען פליגלען און זיך צושפרייט איבער גאליציע, האט עס אויס געוראפן א ריזיגע שטורעם. פארשטייט זיך אז רוב עלטערן האבן מסכים געווען צום געדאנק, פארשטייענדיג אז דאס איז די פאסיגסטע עצה צו ראטעווען זייערע קינדער. די אידישע צייטונגען האבן באזונדער גאר שטארק געלויבט דעם רעיון, זענדיג דאס אלץ די אלטערנאטיוו פאר 'יהדות' אין די צוקונפטיגע דורות. אבער דער בעלזער רב דער מהרי"ד, האט (ווי פאראויס געשאצט) אנדערש געהאלטן.

דער בעלזער רב איז ארויס אנטקעגן דעם געדאנק מיט ציין און נעגל, פארפירענדיג אז אזא פירצה טאר און גייט נישט פאסירן. ווי באקאנט איז בעלזא געווען אן ארט ווי פשרות האבן נישט עקזיסטירט אויפן ערד-קוגל. דער בעלזער רב'ס התנגדות איז באשטאנען אויף צוויי פראבלעמען, איינס, אז מען לערנט פרעמדע שפראכן. און צווייטנס, אז די חדר וועט זיין אויסגעשטעלט מיט קלאסן ("וועפ"י סדרים קלאסין") רח"ל! דאס אליינס איז שוין געווען א פירצה דורך בעלזע אויגן.

דער בעלזער רב האט גלייך איינגעשפאנט נאך אדמורי"ם צו אים, און ער האט ארויס געגעבן א שארפע בריוו ווייל ענדיג אין קור-ארט 'מארינבאד', וואו ער רייסט ארונטער די גאנצע רעיון, און אז מען זאל חלילה נישט נאכגעשלעפט ווערן. די מודעות האט מען אנגעהאנגען אין לעמבערג און אין די ארומיגע שטעט אויף אלע גענסער און וועגט. דער קול קורא איז געשריבן מיט פייער, און לאנג אויס געצויגן.

דער בעלזער רב האט געשיקט א מעסעדזש צום טשארטקאווער רבי'ן, אז 'השמר והיזהר' ער זאל זיך נישט דערוואגן צו איינפירן דעם רעיון, ווייל ער גרייט זיך דערקעגן מיט זיינע שארפסטע מיטלען, צו באקעמפן אזא פירצה.

דער חידוש איז, אז דער בעלזער גייט ארויס להשמיד אנטקעגן די גאנצע רעיון פון תלמוד תורה'ס אפילו אן לימודי חול! ער שרייבט אז דאס וועט גורם זיין אז די מלמדים וועלן נישט קענען אכטונג געבן אויף די ביכלעך פון די קינדער, און די השפעה זרה פון חברים. און צווייטנס, אז דאס וועט זיין אויסגעשטעלט מיט קלאסן, חלילה... וואס דאס איז א אומדערהערטע זאך.

באמת, האט דער טשארטקאווער געהאט געשיקט גלייך נאכן טשערנאוויצער אסיפה, צוויי שליחים צום בעלזער רב, צו אדורך רעדן

דער בעלזער רב זצ"ל

דער בעלזער רב זצ"ל אין מאריענבאד

און מסביר זיין די תועלת הענין, ווייל ער האט געוואוסט אז בעלזא גייט שטעלן א ווידערשטאנד. למעשה ביז וואס-וואו-ווען, איז מען אין בעלזא שוין באקאנט געווארן מיט די אסיפה, און די בעלזער הויף האט געקאכט ווי א קעסל, אז עס איז שוין נישט געווען שייך אריין צו גיין מיטן שליחות, ווי דער מערכה האט זיך געשטארקט מיט אייפער. וועלן דער טשארטקאוועור האט צוריק געהערט די רעזולטאטן, האט ער געזאגט: "קוקט אויס אז פון הימל לאזט מען אונז נישט אויספירן די זאך לפועל."

דער אלטער הרב פאדווע פון לאנדאן פארציילט אן הוספה:

אז די טשארטקאווע שליחים זענען למעשה יא אריין צום בעלזער רב, אבער ער האט זיך געהאלטן ביי דאס זיניגע. דער רב האט זיי מיטגעשיקט זיין ענדגילטיגער אנטווארט איבער צו גענבן פארן טשארטקאוועור: "וועלן איר וואלט געגאנגן מיט אונזערע ווייסע פלידן (הויזן), וואלט אייער געגענט שענער אויסגעזען"!

אינטערוויו מיטן מהרי"ד מבעלזא איבערן טשארטקאוון פלאן

לשלימת הענין איז כדאי צו ציטירן עטליכע אויסצוגן פון א באשרייבונג, וואס דער רוסישער שרייבער "שמואל הורוביץ" האט געשריבן איבער זיין באזוך אין גאליציע, ווי ער האט אינטערוויו'ט די רביים פון טשארטקאוו און בעלזא, אויך איבער די נושא:

אין בעלז בין איך געפארן מיט א ציטערדיג הארץ. מ'האט מיך אין טשורטקוב, אין לעמבערג - אומעטום אין גאליציען, שטארק אנגעשראקן.

"דעם בעלזער רבי'ן זען?

- איך זאל זיך דאס ניט חלומ'ען!

- איר קענט זיך שוין שעצן גליקליך, וועט איר וועט ארויס פון בעלז מיט גאנצע ביינער!

- מ'וועט אייך בעסער נאר נישט אריין לאזן אין בעלז!"

אט אזוינע ענטפערס האב איך באקומען, וועט איך האב דערציילט גאליציאנער יונגעלייט וועגן מיין פלאן צו פארן קיין בעלז. נאר.... א ווערטל זאגט: "או לודזעי פיטאי, א סוואי ראזום מאי". ס'הייסט: "ביי לייטן פרעג, און גיי דיין אייגן וועג." איך האב זיך געלאזט אויף 'קידוש השם', געזעצט זיך אין לעמבערג אין וואגאן, ווי איך שטיי און גיי, ניט צוגרייטנדיג זיך אויף די נסיעה.

...אז איך בין אריין אין רבי'ס חדר האב איך גלייך, אן א שום הקדמות, געמעלדעט ווער און וואס איך בין און צוליב וואס איך בין געקומען, אזוי ווי ביים טשורטקובער און ביי די פריערדיגע רביים האב איך ערקלערט, אז מיין קומען צו זיי איז נאטורליך, ווייל איך בין געשיקט קיין גאליציען צו באקענען זיך מיטן לעבן פון די גאליציאנער אידן. מיר זענען באזונדער אינטערעסירט אין די רביים, ווייל זיי האבן א גרויסע ווירקונג אין פאלק און ס'איז פאר מיר זייער וויכטיג צו ווייס: ווי פארהאלטן זיי זיך צו געווייסע פראגן פון אידישן לעבן אין גאליציען. איך האב געזאגט דעם בעלזער, אז איך בין געווען שוין פריער ביים טשורטקובער, האב אויך באזוכט דעם אטאניער, די סאדוגערער רביים.

מיין ערשיינונג, און מיין דעקלעראציע, איז געווען אן איבעראשונג פאר דעם רבי'ן, ווי אויך פאר די גבאים און חסידים, וואס זענען געווען בשעת מעשה אין דעם רבי'נס חדר מיוחד. דער גבאי האט געווארפן בייזע בליקן אויף דער טיר, ווי ער וואלט זיך וואונדערן, וויאזוי האט די טיר געקענט האבן די העזה אריינצולאזן אזא איינעם

צום הייליגן רבי'ן. ס'איז אבער געווען פארפאלן.

מיר זענען אינטערעסירט צו הערן פון אים, פונעם בעלזער אליין, זיין מיינונג וועגן דעם טשורטקובער רבי'נס פראיעקט פון האנד-ווערק שולן פאר אידישע קינדער אין גאליציען.

אויף דער פראגע: וואס איך האב געזען אין גאליציען? האב איך געענטפערט, אז איך האב געזען גרויס ארימקייט. איך האב צוגעגעבן, אז אריינטראכטענדיג זיך אין די סיבות פון דער שלעכטער אידישער לאגע אין גאליציען און ווארפענדיג א קוק אויף דער צוקונפט, איז ליידער נישט צו זען קיין האפענונג, אז אידן זאלן ווערן בעסער אין גאליציען. גאליציאנער אידן שטייען בעפאר א חורבן. אויב מ'קען עפעס היילן, איז - ענדערן די ערציאונג פון אידישע קינדער.

די עקזיסטענץ פון דריי-פערטל גאליציאנער אידן איז אנגעווויזן נאר אויפן האנדל. איבערהויפט אויף קליינהאנדל. א פאלק וואס איז אנגעווויזן נאר אויף איין פרנסה, קען נישט זיין גליקליך. באדעקן גאליציען מיט א גאנצע נעץ פון האנד-ווערק שולען, וואלט געווען איינע פון די וויכטיגסטע זאכן, וואס קען ראטעווען די גאליציאנער אידן. איך האב געהערט--האב איך צוגעגעבן-- אז באוואוסטע רבנים און רביים קלערן שטארק וועגן אזעלכע שולן. אבער איר, רבי, זייט קענן דעם. וואלט איך וועלן וויסן דעם טעם, פאר וואס זייט איר קענן דעם.

דער בעלזער האט מיר אויסגעהערט, דערנאך האט ער געזאגט: ערשטענס איז נישט ריכטיג, אז די אידישע בעלי מלאכות ארבעטן ערגער פון די גוי'אישע, איך וואלט אייך קענען אנווייזן, אפילו דא אין בעלז גופא גוטע אידישע בעלי מלאכות... איך ווייס אסאך אידן, וואס האבן שיין פרנסה.

און וואס ס'איז שייך די שולען, וואס איר זאגט, איז טאקע אמת, אז איך וויל ניט דערלאזן קיין שולען! וואס האט געפעלט אידן אמאל, אז ס'איז נישט געווען קיין שולען? אידען זענען געווען פרום, האט זיי טאקע גארנישט געפעלט.

ער האט געערעדט מיט הארץ, מיט התלהבות, זיינע אויגן האבן בשעת מעשה געפלאמט, דער גאנצער קערפער האט זיך שטארק באוועגט. געערעדט האט ער אן כעס, נאר גוטמוטיג, סטארענדיג מיר צו געבן צו פארשטיין אז איך האב א טעות. איך האב געזען, אז ער, דער בעלזער, איז אויפריכטיג, אז זיין גאנצער קערפער האט אויסגעדריקט איינס - מ'דארף פארטרויען, מ'דארף גלויבן אין גאט און פאלגן זיינע געבאטן; איך האב געשוויגן. ער האט ווייטער געערעדט, נישט הויך, נישט צוקאכט, אבער מיט טיפער התלהבות פון א שטארק גלויביגער מענטש.

דער גבאי און די חסיד ארום האבן אויף מיר געווארפן בייזע בליקן, למאי איך עס אים אפ דאס הארץ. יעדער פון זיי -- דאס האב איך דייטליך געפילט -- איז געווען גרייט אנכאפן מיך און 'מכבד' זיין, ווי עס פארדינט אזא איינער וואס וואגט צו פירן מיטן רבי'ן א וויכוח.

איך האב זיך געאיילט צו מאכן א סוף צום וויכוח. האב אויסגעשטרעקט דעם רבי'ן די האנד, צו נעמען פון אים אפשייד און זיך געזעגענען, ער האט אבער געמומען מיין האנד און מיך נישט געלאזט גיין. ער האט ווייטער געערעדט, מיך איבערצייגן.

דער טשארטקאווער רבי זצ"ל אויף א שפאציר

בשעת ער האט געהאלטן מיין האנד, האב איך מיך דעמאלט געפילט אין זיין מאסט. איך בין געווען טיף געירט פון זיין וואורימען פשוט'ן גלויבן. איך האב דעמאלט געוואלט קענען זיין אזוי ווי ער. איך בין ממש געווען ווי אין א היפנאטישער צושטאנד.

עד כאן פון דעם שרייבער שמואל הורוביץ.

(הכתב משמיאל הורוויץ - די צייטשריפט)

עפילאג

ס'שווער זיך פארצושטעלן ווי אזוי ס'וואלט אויסגעקוקט די חינוך היינט צוטאגס, ווען דער טשארטקאווער רבי וואלט געזיגט. דאס איז זיכער, אז אן א שיעור קרבנות וואס פאלן ליידער אויס טאג טעגליך פון די ישיבות, וואלטן געבליבן ביי אונז ערליכע בעלי בתים, נאמנים לה' ולתורתו.

אונזער "אפגעפליקטע-נושרים באזע" וואלט נישט געוואקסן ווי אויף הייוון, און וודאי נישט געשאפן א פעיס-בוק גרופע פון אכצן הונדערט נשמות, וואס איז בלויז פון אונזערע ברידער און שוועסטער וואס האבן אונז פארלאזט.

אגב, דער בעלזער רב זצ"ל אליינס, האט שפעטער צוריק געצויגן פון זיין התנגדות, ואכמ"ל. אבער ס'שוין געווען ליידער צו שפעט. חבל.

אינטערעסאנט צוצוליייגן, אז דער בעלזער רב שליט"א, האט אמאל ענגומען די דרייסטקייט פרעגנדיג דעם אלטן קאפיטשניצער רבי זצ"ל: "מיט היינטיגע ברילן אז מען קוקט אויף צוריק, וועט איז געוועכט געווען אין דער מחלוקת צו ראטעווען דער דור?". אנטשלאסן איז געווען דער תשובה פונעם קאפיטשניצער: "אוודאי דער מהלך פונעם טשארטקאווער וואלט געראטעוועט אונזער דור!"

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**דער געוואגטער יונגעל**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבסייטל.

די קול קורא פון די אסיפת רבנים אין טשערנאוויץ

התוצאות של ועידת האדמו"רים מגליציה במשרנוביץ.

כבר הודענו, כי בשבת ראש חודש זיון א' דראש חודש נסן התחה במשרנוביץ ועידה נעלמה של האדמו"רים אשר במחוזות של גליציה.

הזמנים אשר הנו עליהם האדמו"רים לא נודעו אז בקהל, מפני שהועידה התחה בסתר ולשום איש ואפילו לחנניים ולנדיבי החסידים לא ניתנה רשות להכנס אל הועידה.

עכשו כבר נראו התוצאות של אותה הועידה. אותם האדמו"רים הנזיעו בימים האלה קול-קורא המפרסם, כי באותה הועידה התלם ליסד מוסד כללי בנדיבות ובסבוכנות. אשר עיקר הכלכול הוא לחבר את רמוד האחוה בין שדרות הקהל.

מפני נודל חשיבות של הענין הזה, שהוא בכללו מחזה הדש בחיי עמנו, אנו נחנים בזה את קול הקורא של האדמו"רים החנ כשלמותו וזה הנה:

כ"ה.

בהתעסקנו יחד למשם עצה על דבר פרנסת הדור וזולת, בראותנו לאחרנו נפשנו אך התורה הקדושה הולכת ושחתנת ח"ו מבניני ב"י, כל טוב בטוחות ומדרשות ריקנים, ומקנו תובשי מספרי בתי-מדרש, כי הערים יושבו לבתי ספר חקנים ולבתי חוטרות, סתם בלתי-מסכת חורים, ושחקן שלא בדעון התורתה, וכולם תחת מסית השטרות, ומכובדותם רשה לבקש להם אשה בסים פרנסה לבעליהן: ומוף הלכו לאט לאט ירחקו מהלמוד עד שיסורות לגמרי ממני חלולי שבת קודש בבתי הספר לעמים ומפני פרנסה על הזה ומצוה בכלל. ועוד האחריים בחורי הכפר, אשר אחבת התורה נקוה בלבם וזולים למקום התורה ללמוד בהישיבות שבתוכות בכמה ערים בגדיבות ובזקיבות. מפני התחוקה הלה וחבלוי מעבודת בעיר הבריאה בעמנו זה, כי הנעים מתבלבלים יום יום על שלחן ב"ב אשר, ועיר הגם מהם בחלה נפשם בלימוד הישיבות מרוב מרה בלבלים, וגם לפעמים יתפזרו מהחות בשחיות ע"י אשה מקום אחותם וכיוצא, ולע"ע בכל קצר זמנ רבה יתוצה בקרב החור הזעיר. לכן, למען שם מעמנו להיום הוגא השוקף וחולך בכמה ערים ישראל, אשר אם לא נמהר לבקש איז עצת התורמה יסתאר חלי בל נעיר בי בשנף כלין משכירות הרת, ובהיותות הנאמנה הזו תמם התלך מדורי החרים, העיר ה' את דעתנו וגלל האחאתנו באים אחר בלב אחר ובדעה אחת, אשר בשבב העת הנראה הזאת, למען הנות איך אחבת התורמה הקדושה בלב נעיר בני ערין לתקן איז תקנות ראשונות ועקיות, אשר על ידן בעזר ה' הגדל והנ"ק דשב להתחבב בלב עיירי עמנו בי', וזם לחחיק רוח בן חסקיל בקרב רוח, והשארת לו בן האם.

אן שהשגחה אנוחת הרים בכל עיר ועיר, אשר האשלו ספרוק תחות בלתי תחוך בלתי תורה בלתי, בכל עיר, אשר ילבדו שמה יחד עשר זקני בלי שם פחוז, והכל בהדגנה ומר, נפי פלפרים מוסמים ויראי ה', ולמען נרגש בשם האם לנות להם שיהנו את בניהם רק בלימוד הבללי של אנות הערים ללימוד התלך דקבני סראש שלא יאונו בשום אופן לחצי את בניהם רק בלימוד התלך מבני שיעני ע"פ שפי הסדעה הנוגעה בהיום לכל מבני, וכם מתוך הסשלה יל"ה חוקן נגשה ללימוד זני מדעונת הקנות. ולכן יעלתו שלילהם לבני סער הקנים, אשר אך הוא אך הסער הראשון, נאשם ילמו הלאה, הלאה, לבני הגימנזיות. וימידו מכל דרך הדעה באמת. לכן, בני להגיל את שאיית עמנו מסרחה ח"ו, בעין הנזאה ויוש מנאנו לנתן לחסנים שילמדו בחלמוד תורה הכללית עם נעיר בי' כשרי שקות שפת הסדעה והבון, רק שיהיה הכל ע"י האנות מנהלים יודעי ה' שיבינו לבחד סורה שפת הסדעה ארש כזה שלא ישחת את הנעירים ושהחיעה עיני הפשגח עליהת בדבר הכללי בשקות למיד הל שלא ישפיע ח"ו הסורה על הנערים שום הסשפה רשונת, רק ילמד עמהם למיד שפת הסדעה והשבון והכל כדות התורה והאמונה סמורה אבות — דהיו למיד הכל רק כתור אמצעים כדי לקרב את הנערים להיראת ולשפך ע"ז את לבות הקט שיחנו את בתיהם ולחדרים הכלליים באותות הדרים ושמלא הסער שבישלוק הערים למשב שיהו אנשים כשרים ונאמנים לה' ולתורתו.

ב) ליסד בכמה ערים ישיבות גדולות קטנות ובינונות, אשר הנערים הבחורים שיגיע בהשגיון נעלה ודאוגם להתחבב בהתלך למדת שם לקנם אדל ראש ישיבת גדולים בעיר הריא ח"ו דחו שכולכלים ובחיבים בכבוד אחרותם הנתן להם מקצת פסוק אשר תחסר שיה למשרה ח.

ג) לשית בכמה מקמות הכלל ליתר נאמנוך, שני הנעירים הנזכ"ם. הנה: הנדה ובלאכה, אשר הכלל הנקרוי

בכל מקום ואלאיר להנהל בנבר בעלי סלאכה דנהיים בהיות איז בהי סלאכה נהלים ולחכב את הסלאכה בעיני הקם, אשר הנעירים שאינם מרגישים להתפנה בלמוד התלך למדו התבשת באיזי אומנות שבה, ואת מהלים ישאר זה הם קבעי שבה איז טעה ללמוד התלך ובפלן יחי פנוים כל הימם ללמוד תורה מפאני מיבר.

ד) גם בדבר באחשפה אלה, שנחלך הרשעיר אלך המכשלה הרחשה יראה בעון נודת שבוהל יום ראשון, שהתבשך חשה הנהל על כל אלה שיבחי שבת קדש יהם מקחם ולו משבחות שני ימים בשבוע יום לעבדת בעשים לפעול אצל המשפלה הרוחה יראי בעון הבשר מאכלים עפ"י התלך לאחיבי הנמדים בחל צבא הפלך.

כל התקנות הלל מצאנו בלתי בדעה אחת להחזיר בכל מקום לחזק הקדושות הנהלה ישרחת בעת בחחה שנוע בנוע לקום התלך ולהפוחת דרכ. אך לאשר אחנו אנו כח כל העם, הם יש בכל דבר בכח פרטים ואחנים להתעלק אין בפאת יראתם לפעל ובכל שניע ופנה נרוץ לבחר אנשים הנהנמדים לה. על בן הלהנו לבחם הדשאת עדנו באספה הזאת לפני בל עצנו בבלעדים הנזכרים אשר הנה ראשי האנשים ליסד בכל עיר ועיר אנות הדרים נאשרת עפ"י תלך אשר בכאשר הנהנמדים בעיתם בכל אד הנהלות ואיזהר בהנהלה הנהלה עפ"י הנהר אשר בחר אין בכל אחד מהם ובעיקר על בינא הכסף, ההרכנות ואספנות ועל הדנהת הבללית, תם על אחני הלך ואשקה מהנה אנות הדרים בעניני השגת אשרת אשה מהר פרנסה שראוי אליה הנהגה הבללית לחיל להם השנה בפרהם כפי שהנמצא אילה האספה הבללית הנל, בנה שיהי באפשרי.

בערים הקטנות, שאין בהן להשיג חנר כללי מהנמם לבר, אך ראוי אילה הנהנה הבללית להחזיק מקמות וקהם, מהנהר הבללי אשר הכנן אילה בעיר האספה הנהלה. כן יהיו הסכ בכל פרטי התקנות הנל, שם באספת הנהלה עפ"י הנ רבים של בידי אנשים הדרדרים הנל אשר יהיו בחר דעת מפלחים בכל פרטי הקנות הנל, כן יהי אילה אן האחלטה שהנהר בעין כל המעמדות באספה.

כל שאלה או ספק אשר יהי לאיזו אנות בבירור ענין הפרטיות, או בכל הענין הנכבר הלה, ובענין האספה הנהלה, הנהל ילחי יחר לבל שאלה הנהר אספה הנהלה בעיר הנל ואשר שאלה הנהר מפעמת בלתי יכולה להם בהדרים להם בהדרים שיכרה דעבל מקמה ברורה בחק.

הברים האלאדת מהקבלים עפ"י אחת השלוחן בשך שני מהים ולמעלה ואז נקרא אחר האנות להנות אחנות האנות בכל. ועל האספה הנהלה ההלם אילה בכל ענני השלחן מהברי האנות עד שלה אנן שהי בשם אחר בשם הקבוצות החברים יהי מנין לעיל אצל איש בשת. בקיר האנות בכל מקום הנהסדרה.

כל אנות שנספרתה יעלה לכהי מאת חברים יהיה לה הנות לשלח ציר אחר להאספה הנהלה יחזר מפני האספה. הנהל ילחי יחר לבל אנות שאנו יכולה ואין אנות בחלה בכמות מנצרה. הי יהן בקיר יהיו ונכה לראות מהרה ברהסת קרן הנהרה ועל הדהנות הראשות והנלוצות שנעשות מהיות לפרסן עמנו בכל הפרטים.

באנו עלאה את יום ב' ל"ח ניסן הע"ש לפ"ק פה משרנוביץ.

יצחק בהמדר"ר אברהם יעקב הנל (באזאן).
ישראל בהמדר"ר דוד משה הלוחה (משרנוביץ).
ישראל בהמדר"ר מרדכי פרידס (הושאטין).
ה"ק ישראל בהה"ק מהר"ר זצללה"ה (סיגעט).
ה"ק משה בהרב הצדיק מקובב לעיני (קמנצ).
ה"ק יהיאל בהה"ק מהר"ר ברוך זצללה"ה (אבטיניא).
יצחק מאיר בהמהר"ר אברהם יהושע העשיל זצללה"ה (קאמענקא).
אברהם יעקב בהמהר"ר ישראל (סוראסדא).

אמרו: צדוקה לדברי הצדיקים הקדושים הנל שיהיה בעזרן אילה הנהן חיים האברהן הנל ושבניו, שנאנים לעד יחיו בדעה אחת ובלב אחד משי בלתי לבל בשלום ליסד יחיו בדעה אחת ובלב אחד משי בלתי לבל היהודים, אשר בארץ שהי הפדעה, ועד השב בזה הוא הדבר, שהאספה הנהנ לבנין, כי בזהן לקבל את ילדי ישראל, כלנו הנהי, גם לפרי הל הנ אשנות. אמנם לפד בעל אחן הלא הלמוד הוא יפדה את הפרי הנהיים בנלידה פפרעות של הלמת הבריאה של הבעיות, הפרהים בימים כל כך.

געדולד
צו קינדער

נקודה א'

וואס איז די שטרעבן פון אלע עלטערן? וואס איז די וואונטש פון יעדע אידישע טאטע און מאמע? וואס איז די בעסטע מתנה וואס א איד קען באקומען? דאס איז צו האבן נחת פון די קינדער! וועלן די קינדער וואקסן אויף און מען זעט אז זיי וואקסן ערליכע קינדער, געזונטע קינדער, זיי זענען מצליח אין לעבן ברוחניות און בגשמיות. דאס איז די גרעסטע און בעסטע ברכה פאר די עלטערן, און דאס געבט זיי אפעטיט צום לעבן. און פארקערט, אויב זעט מען נישט קיין נחת פון די קינדער, מען הערט נאר וואסערע צרות און פראבלעמען די קינדער מאכן אן פאר זיך און פאר אנדערע, איז דאס די ערגסטע זאך פאר די עלטערן, זיי עסן זיך ליידער אויף לעבעדיגערהייט.

גוטע קינדער קען מען אבער נישט אראפרייסן פון בוים. אויף זוכה צו זיין צו געראטענע קינדער, דארף מען קודם ארבעטן פאר דעם. מען דארף שווער אקערן און זייען, מען דארף באגיסן מיט וואסער און צושטעלן ווארימע זון שטראלן, און דאן קען ארויסוואקסן א שיינער הערליכער בוים וואס געבט ארויס פיינע זאפטיגע געשמאקע פירות. עס איז טאקע נישט גרינג די ארבעט אין אנהויב, אויב אבער לייגט מען אריין די ריכטיגע הארעוואניע, מען שטרענגט זיך אן צו געבן די נויטיגע פלעגונג, דאן צאלט זיך דערנאך אויס די ארבעט מיט גרויסע פראצענטן.

אויף צו קענען גענישן פון גוטע נחת פון די קינדער, דארף מען קודם ארבעטן זייער שווער. מען דארף זיך אנגארטלען מיט פילע הויפנס פון סבלנות און געדולד און זיך אסאך אפגעבן מיט די קינדער ווי עס דארף צו זיין. אבער שפעטער, ווען די קינדער ווערן אונטערוואקסן, דאן ווערט זיך אויסצאלן די ארבעט בכפל כפלים. דאן ווערט מען זיך איינשפארן גאר אסאך צער און עגמת נפש פון די קינדער, מען ווערט קענען זיצן רואיג און קווערן, מען ווערט עסן די זיסע פירות פון די שווערע הארעוואניע.

אויב אבער זוכט מען זיך צו שפארן ארבעט אין אנהויב. מען האט נישט געדולד צו די קינדער און מען געבט זיך נישט אפ געגוג מיט זיי, דאן האט מען שפעטער זייער שטארק חרטה דערויף. די פילע שוועריקייטן און צרות וואס מען ליידט זיך שפעטער אן, נעמען אוועק די אפעטיט פון לעבן. עס איז טאקע געווען גרינגער פון אנפאנג, אבער עס ווערט פיל פאכיג שוועךער ביים סוף.

נקודה ב'

די נאטור פון קינדער איז אז זיי האבן ליב צו שפרינגען און טאנצן, צו ווילדעווען און איבערדרייען, און דאס איז זייער געזונט פאר זיי. מיט דעם וואס א קינד געבט זיך אויס זיין ענערגיע, ער שרייט און פארפירט און ווילדעווועט, דאס בויעט אויף זיין מח און ער וואקסט א געזונט קינד און ווען ער וואקסט אויף האט ער א קלארע געזונטע מח און ער קען מצליח זיין אין לעבן.

פון די אנדערע זייט זענען אבער די עלטערן א שיינע פאר יאר עלטער פון זיי, און זיי האבן נישט געדולד צו די אלע קינדערישע נארישקייטן. די עלטערן האבן שוין אנדערע דאגות אויפ'ן קאפ, זיי שלעפן שוועךע זעק פון פראבלעמען אויף זייערע פלייצעס. זיי מוטשען זיך מיט פרנסה, זיי זוכן פון וואו צו נעמען געלט צו באצאלן די חובות און צו קענען אנגיין אין לעבן, זיי האבן צוטון מיט אסאך מענטשן. זיי האבן איבערגענוג דאגות און פראבלעמען.

ווען עס קומען זיך צוזאם די צוויי אנדערע סארט וועלטן - די עלטערן מיט די קינדער, דאן ווערט א גרויסער פראבלעם. די קינדער ווילן נאר דערציילן, רעדן און פרעגן איבער זייערע נארישע קינדערישע לעבן. די סארט זאכן וועלכע אינטערעסירן בכלל נישט די עלטערן, און זיי האבן גאר ווייניג געדולד זיי אויסצוהערן און זיך אפגעבן מיט זיי. און נאכדערצו ווען די קינדער רעדן נישט מיט ערוואקסנקייט, זיי רעדן נאך אויך מיט זייערע קינדערישע וועג, מיט קולות וברקים, מיט געשרייען און געוואלדעס, וואס דאס ציט ארויס דאס לעצטע ביסל נערוועך און מארך פון די עלטערנ'ס מח.

ווי אזוי באהאנדלט מען אזא סיטואציע? איז דא ביי דעם צוויי וועגן ווי אזוי עלטערן קענען צוגיין צו אזא מצב - א מצב וואס שפילט זיך אפ יעדן טאג אין יעדע קינדער-געבענטשטע שטוב. איין וועג איז דא אז די קינדער וועלן מיט זייער ווילדע און קינדערישע כח ארויסנעמען די עלטערן פון די כלים, די עלטערן וועלן זיך אויפרעגן און אנהויבן צו שרייען אויף זיי, די עלטערן וועלן זיי אראפלאזן אפאר גוטע פעטש, און מיט דעם איינשטילן די קינדער. די גאנצע אנגעזאמלטע ווייטאג און דרוק וואס די עלטערן זענען דורכגעגאנגען במשך דעם גאנצן טאג וועלן זיי ארויסלאזן אויף די קעפ פון די קינדער. זיי וועלן קלאר שטעלן פאר די קינדער אז דאס איז נישט קיין וועג און דאס איז נישט קיין דרך ארץ צו פארפירן און ווילדעווען, צו פרעגן נארישע קשיות, און באמוטשען די עלטערן מיט זייער נארישע אנגעלעגנהייטן.

וואס וועט אבער זיין די רעזולטאטן פון אזא סארט אויפפירונג? וואס וועט דאס ברענגען פאר די קינדער? קודם וועט דאס בכלל נישט העלפן אז די קינדער זאלן זיך באראיגן און זיין שטיל. דאס שרייען אויף זיי און זיי שלאגן וועט נאר מאכן אז זיי זאלן ווערן מער שלעכט און נאך מער פארפירן און איבערדרייען און אנזייען ווי מער חרבנות. און דערנאך וועלן די עלטערן זיך נאך מער אויפרעגן און נאך מער אנשרייען און דערשרעקן די קינדער אז זיי זאלן זיך נישט דערוואגן צו זיין צעווילדעווועט, ביז זיי וועלן סוף כל סוף מצליח זיין אריינצוברענגען אין די קינדער אזא פחד און שרעק אז זיי זאלן ציטערן ארויסצוזאגן א הויך ווארט, און דאן זענען די קינדער גע'הרג'ט אויף אייביג, פיזיש און גייסטיש.

ווי געזאגט זענען קינדער געמאכט געווארן נישט צו קענען איינזיצן. מיט דעם וואס מען בינדט זיי די הענט און פיס און מען לאזט זיי זיך נישט אויסגעבן, מיט דעם הרג'ט מען אוועק זייערע געפילן און זייער מח, זיי פארלירן זייער מוט און חיות, און דערנאך איז שוין זייער שווער פאר זיי מצליח צו זיין אין לעבן.

קינדער זענען רויע דיאמאנטן. אויב האט מען אסאך געדולד און סבלנות זיי אויסצושלייפן ווי עס דארף צו זיין, דאן וועט ארויסקומען פון זיי הערליכע טייערע דיאמאנטן, זיי וועלן בליטשקענען און שיינען און עס וועט זיין א נחת צו קוקן אויף זיי. אויב אבער פארלירט מען די געדולד און מען

צובערעכט זיי, דאן וועלן זיי בלייבן רויע צובראכענע שטיינדלער וואס זענען וועכט צו גארנישט.

אויב וויל מען אויפציען געזונטע ערליכע קינדער, אויב האפט מען צו זען נחת פון די קינדער, דאן קען מען נישט ערווארטן אז די קינדער זאלן זיך אויפהויבן צו די שטאפל פון די עלטערן, ווייל דערווייל זענען זיי נאך קינדער. עס דארף גיין פארקערט, די עלטערן דארפן זיך אראפלאזן צו די דרגא פון די קינדער. די עלטערן דארפן פארשטיין אז קינדער זענען קינדער, און זיי האבן זיך זייער אייגנארטיגע וועג פון רעדן און זיך אויפפירן, די עלטערן דארפן אוועקלייגן אין די זייט אלע זייערע פערזענליכע דאגות, און זיך אראפלאזן צו די קינדערישע שטאפל, זיך אריינלייגן אינעם מח פון די קינדער.

מען דארף אויסהערן זייערע ערציילונגען, יעדעס קינד וואס ער האט דערציילן לויט זיין יארגאנג. אויסהערן זייערע פראגעס מיט גרויס אינטערעס און פרובירן זיי צו ענטפערן לויט זייער שכל און פארשטאנד. די עלטערן זאלן זיך אהערשטעלן אזוי ווי זיי וואלטן געווען קינדער אינעם זעלבן עלטער, אזוי ווי זיי האבן די זעלבע אינטערעסן ווי די קינדער, און רעדן צו די קינדער מיט זייער קינדערישע שפראך. די עלטערן זאלן זיך אראפזעצן שפילן מיט די קינדער, און שפילן מיט זיי די קינדערישע שפילן, די סארט וואס די קינדער האבן ליב. ווען די קינדער זענען דאס, ווערט זייער הארץ געפאנגען צו די עלטערן, זיי האבן ליב די עלטערן, זיי שפירן אז די עלטערן זענען אויף זייער זייט, אז די עלטערן פארשטייען זיי, זיי פילן מיט מיט זייערע קינדערישע דאגות און פראבלעמען, און פרייען זיך מיט מיט זייערע קינדערישע פריידן.

ווען די קינדער באקומען די געפיל, דאן וועלן זיי שוין האבן חשק צו פאלגן די עלטערן, זיי זענען אז די עלטערן מיינען נאר זייער טובה, און זיי וועלן מיט פרייד פאלגן וואס די עלטערן וועלן זיי נאר הייסן. די גוטע רעזולטאטן וועלן זיך דערקענען סיי אויף די מינוט און סיי אויף שפעטער. סיי יעצט וועלן די קינדער פארשטיין צו פאלגן וועו מען רעדט צו זיי רואיג אויף זייער שפראך, און סיי שפעטער וועלן זיי אויפוואקסן געזונט פיזיש און גייסטיש, און נישט זיין קיין צוקלאפטע מענטשן.

דאס איז נישט קיין גרינגע אויפגאבע, בכלל נישט לייכט. צו דעם דארפן די עלטערן האבן פיל גייסטישע כוחות, זיי דארפן זיך זייער איבערשטרענגען נישט צו לאזן אז זייערע אייגענע פראבלעמען זאלן אפעקטירן די וועג ווי אזוי זיי רעדן צו די קינדער. אבער די פירות וואס וועלן ארויסקומען דערפון וועלן זיין אזוי זיס און געשמאק אז עס וועט ברייט אויסצאלן די הארעוואניע. די קלוגע עלטערן וועלן שעפן הויפנס נחת פון זייערע קינדער.

נקודה ג'

קינדער זענען די פארמעגן פון די עלטערן. געלט קומט און געלט גייט, עס בלייבט אבער נישט אייביג מיט'ן מענטש. געלט איז נישט דאס וואס מאכט צופרידן א מענטש. גוטע קינדער, נחת פון די קינדער, דאס איז וואס געבט חיות און לעבן פאר א מענטש, דאס מאכט יא צופרידן א מענטש.

וועו עס קומט צו געלט זעט מען ווי מענטשן לייגן אריין זייער גאנצע כח און ענערגיע אין די געשעפטן אז זיי זאלן מצליח זיין און מאכן אסאך געלט. מענטשן אינוועסטירן אסאך צייט, כח און געלט אין געשעפטן מיט די האפענונג אז די געשעפטן וועלן זיך גוט אויסארבעטן און מען וועט מאכן אסאך געלט דערפון.

דאס איז אבער נאר א האפענונג, נישט אלעמאל

צאלט זיך אויס די אינווועסטירונגען. עס קען זיך מאכן אז די אלע געשעפטן זאלן אנזעצן, און די אלע מיה און פלאג וואס מען האט אווועקגעגעבן פאר זיי, זענען געווען פאר אומזיסט, מען האט גארנישט פארדינט דערפון.

פון דעסט וועגן זעט מען אז מענטשן ווערן נישט צובראכן פון דעם, מען לייגט זיך אריין מיט'ן גאנצן אייפער אין די געשעפטן, מען פרובירט נאכאמאל און נאכאמאל, ביז מען איז האפנטליך צום סוף מצליח.

לאמיר דאס יעצט פארגלייכן צו אינווועסטירונגען אין די קינדער. ביי קינדער ארבעט עס גאנץ אנדערש. יעדע טראפ כח, געדולד און צייט וואס מען אינווועסטירט אין קינדער, איז א הונדערט

פראצענטיגער פארדינסט. יעדע מינוט וואס מען געבט אוועק אויסצוהערן א קינד, צו ענטפערן א פראגע פון א קינד, צי זאל עס זיין א וויכטיגע פראגע צי א נארישע, איז א זיכערע געווינס. דאס געבט זעלבס-זיכערקייט פאר'ן קינד, דאס געבט קלוגשאפט פאר'ן קינד, דאס געבט מוט און לעבן פאר'ן קינד. און דאס וועט אים העלפן אויפוואקסן א געזונט ליכטיג קינד, די עלטערן וועלן שעפן אסאך נחת פון דעם קינד.

נאך א מינוט פאר'ן קינד - איז נאך א שטיק לעבן פאר'ן קינד. נאך א פראגע געענטפערט מיט געדולד - איז נאך א שטיק שכל פאר'ן קינד. נאכאמאל זיך איינגעהאלטן פון אוועקשטופן און דערווייטערן דאס קינד - איז נאך א צרה אוועקגענומען פון זיין שפעטערדיגע לעבן.

און די גאר אינטערעסאנטע ערשיינונג איז נאר, אז פאר געלט-געשעפטן וועלן מענטשן אוועקגעבן גאר אסאך צייט און כח, און דאס אלעס נאר פאר א ספק אפשר וועט עס מצליח זיין, און אפילו אויב וועט עס יא מצליח זיין און מען וועט מאכן דערפון אסאך געלט, איז דאך אויך נישט זיכער אז די פארדינטע געלט וועט בלייבן ביים מענטש. דאס געלט קען ווערן גאר שנעל פארנוצט פאר זייטיגע אויסגאבן און עס וועט גארנישט בלייבן פאר'ן מענטש.

ווען עס קומט אבער צו די קינדער, וואס די אינווועסטירונגען אין זיי איז א זיכערער געווינס, און דאס וועט בלייבן מיט'ן מענטש אויף אייביג, ער וועט שטענדיג הנאה האבן פון דעם וואס זיינע קינדער זענען וואויל און ערליך, קלוג און גערַאטן, דאס איז גאר די זאך וואס דער מענטש שטופט אוועק און האט נישט קיין געדולד דערצו. ער דערווייטערט די קינדער פון זיך, די קינדער באקומען א פחד צו רעדן צו די עלטערן ווייל זיי וויסן נישט וואס זיי וועלן כאפן פאר יעדע קלייניקייט וואס עס וועט זיך דאכטן פאר די עלטערן אז זיי האבן געזאגט אדער געטון נישט ריכטיג. איז דאס נישט מאדנע?

און דאס וועדט נאך מער אינטערעסאנטער ווען מען זעט ווי מענטשן זיצן און פארברענגען מיט חברים און באקאנטע, סתם צו שמועסן שטותים און נארישקייטן, בכלל נישט קיין געשעפטליכע זאכן וועלכע קענען כאטש אפשר ברענגען געלט. צו א חבר האט מען די וועלטס געדולד, אפילו ווען דער חבר קומט אן פונקט אינמיטן א וויכטיגע זאך, וועט מען זיך אפשטעלן און אויסהערן וואס ער האט צו דערציילן און פרעגן. אפילו ווען עס האנדלט זיך בכלל נישט אין קיין וויכטיגע זאכן, וועט מען געבן פאר יענעם זיין פארלאנגטע אויפמערקזאמקייט, זיך אפגעבן מיט יענעם אז יענער זאל זיך שפירן גוט און זיין צופרידן.

אין די זעלבע צייט, ווען עס קומט צו די קינדער, האט מען נישט קיין ברעקל געדולד צו זיי. סיי ווען

זיי קומען אין א רואיגע צייט, און סיי ווען זיי קומען אין א פארנומענע צייט, ווען מען זיי קוים אפשר אויסהערן מיט א האלבע אויער, און פרובירן ווי שנעלער זיך אפצושאקלען און פטור ווערן פון זיי. "גיי שיין שפילן און לאז מיך אפ", "גיי שוין ארײַן אין בעט, איך וויל דיר נישט זען דא", "איך פארשטיי נישט וואס דו ווילסט און איך קען דיר נישט העלפן", "פארוואס שטערסטו מיר יעצט?! דו זעסט נישט אז איך בין פארנומען?!" און נאך אזעלכע סארט אויסדרוקן, אלעס מיט'ן ציל אז די קינדער זאל שוין ווערן פארנומען מיט עפעס אנדערש און אפלאזן די עלטערן.

די צייט בלייבט נישט שטיין, די קינדער ווערן עלטער, זיי וואקסן אויף, און פלוצלינג דערזעען זיך די עלטערן מיט קינדער ווועלכע ווילן נישט קוקן אויף זייער זייט, די קינדער זענען נישט אינטערעסירט אין וואס די עלטערן האבן צו זאגן, זיי הויבן אן צו טון נארישקייטן און שעדליכע זאכן וואס באזארגן זייער שטארק די עלטערן, די עלטערן האבן אבער שוין נישט קיין שום איינפלוס אויף די קינדער זיי צו לערנען און צו פירן אויפ'ן ריכטיגן וועג.

די עלטערן ווערן צובראכן, זיי האקן קאפ אין וואנט און קלאפן זיך 'על חטא', אבער מער פון דעם קענען זיי גארנישט טון. זיי קענען נאר שטיין און צוקוקן מיט הארץ ווייטאג ווי אזוי די קינדער גייען נעבער צוגרונד. זיי וואונדערן זיך וואס ס'איז געשען מיט די קינדער, פארוואס קענען מיר נישט רעדן צו זיי.

פארוואס זאלן אבער די גרעסערע קינדער יא אויסהערן די עלטערן, ווען זיי האבן קיינמאל נישט געשפירט אז די עלטערן זענען בכלל אינטערעסירט אין זיי. זיי האבן קיינמאל נישט געהאט די געפיל אז די עלטערן זארגן זיך פאר זיי און ווילן זיי העלפן. זיי האבן נאר געזען אלעמאל אז ווען זיי האבן געוואלט רעדן און שמועסן מיט די עלטערן, האבן זיי באקומען אזא קאלטער אנטוואורט אז עס איז זיי פארגאנגען דעם אפעטיט. פארוואס זאלן זיי יעצט יא קומען זיך דורכרעדן און אויסהערן די עלטערן?

דעריבער דארפן קלוגע עלטערן זיך איינקויפן גרויסע קוואנטומס פון אייזערנע געדולד, און נישט ווארטן ביז די קינדער ווערן גרויס, נאר ווען זיי זענען נאך גאר קליין זאל מען האבן די נויטיגע סבלנות זיי אויסצוהערן, זיך צו אינטערעסירן אין זייער לעבן, זיי מאכן שפירן אז זיי זענען זייער וויכטיג און וואס זיי האבן צו זאגן איז זייער אינטערעסאנט, און ענטפערן אויף אלע זייערע פראגעס, אפילו ווען עס האנדלט זיך פון נארישע קינדערישע פראגעס. פאר די עלטערן איז דאס טאקע נאריש און אומווויכטיג, אבער פאר די קינדער איז דאס זייער גאנצע לעבן, מיט דעם באקומען זיי די לעבנס וויכטיגע געפיל אז די עלטערן זענען דא פאר זיי, די עלטערן זענען אויף זייער זייט, און דאן וועלן זיי אויפוואקסן געזונטע גערעטענע קינדער.

אין ספר המדות שטייט (אות בנים, סימן ק"ז) "הבנים שוטים כשאביהן כעסן" - קינדער וואקסן אויף שוטים, וועלן זייער טאטע איז א גערעגטער מענטש. "פארוואס זענען מיינע קינדער אויפגעוואקסן אזעלכע שוטים און נארנים? פארוואס קענען זיי זיך נישט נארמאל אן עצה געבן אין לעבן" - פרעגט א דערביטערטער טאטע.

ווייסט פארוואס? ווייל ווען זיי זענען געווען קליין האסטו נישט געהאט קיין געדולד זיי אויסצוהערן און צו ענטפערן אויף זייערע נערווירנדע פראגעס.

קינדער קען מען נישט אויספארמען ווי אזוי מען וויל. קינדער געבט דער אייבערשטער. אמאל איז דא א געריבן קינד וואס איז א געשמאק צו פארברענגען מיט אים, און אמאל איז דא א קינד וואס קען גיין אויף די נערוועז. אויב אבער וועלן די עלטערן זיך אנגארטלען מיט א גרויסע מאס געדולד און זיך שטארקן אויף די מידות און געבן די נויטיגע אויפמערקזאמקייט פאר יעדע איינציגע קינד, נישט קיין חילוק וואס און ווי אזוי ער איז, דאן וועט מען מיט'ן אייבערשטן'ס הילף זען ווי די קינדער וועלן אויפוואקסן געלונגענע געשמאקע קינדער, די איינציגסטע זאך וואס זיי דארפן איז נאר די אויפמערקזאמקייט פון די עלטערן.

דעריבער לאמיר זיך פארנעמען פון היינט און ווייטער צו טון די ריכטיגע אינוועסטמענט, צו אינווועסטירן אין א זאך וואס ברענגט וואונדערליכע פארדינסטן. און כאטש וואס מען האט גענוג זאכן אויפ'ן קאפ, מען האט גענוג דאגות מיט וואס זיך אפצוגעבן, זאל מען אלעס לייגן אין די זייט וועלן עס קומט צו די קינדער.

פארזעצונג אויף זייט 42

העלאו מיין זוהן, וועלקאם צו די

אינטערנעט

פון מיין האנד צו דיין האנד:

מיין באליבטער קינד, לאמיך דיר באגריסן צו די אינטערנעט בברכת ברוכים הבאים, וועלקאם צו סאושל מידיא, איך ווייס אז דו ווייסט קוים וויאזוי צו דרוקן קנעפלעך און ווערסט אינגאנצן פארצווייפלט מיט די פארשידענע שוועריגקייטן ביים אנפאנגען דיין אנליין ערפארונג, אבער עס נעמט נישט צופיל צייט דאס צו כאפן, בלייבט מיר איבער צו האפן אז דו וועסט זיך אנטרעפן אין מיין בריוול, געווידמעט דיר צו אדרעסירן אויף דעם פרישן שטאפל אין דיין לעבן, מיט דיין ערשיינונג אויף דער אינטערנעט.

קודם שרייב איך דא, ווייל איך ווייס קלאר אז זינט מען הייבט אן ליינען דא און זיך דרייען אויף די אינטערנעט, וועלן מוחות ווי פארטעמפט, מען הערט נישט וואס עס גייט פאר ארום זיך, מען פארגעסט וואס ריעל לייף מיינט און מען ווערט צוגעקלעבט צום געווער ווי זי זאל זיין פון עפעס העכערס, איז מיטן דיר אדרעסירן האב איך שטארקערע שאנסן זאלסט דערהערן וואס איך האב דיר צו זאגן.

דא געפונט זיך א גרויס טייל פון דיין פאמיליע, דיין זיידע, דיין טאטע, און יעצט שפינסטו ווייטער די קייט מיטן זיך איינהאנדלען דיין נייע דעווייס.

פרעג נישט וויאזוי איך ווייס, אבער וויסן זאלסטו עס זענען דא פולע מענטשן וועלכע לאקערן אויף אנדערע, און גלייכן צו וויסן פונקטלעך וואס זיי טוען, א שטייגער ווי ביי דיר וואס א אינגערמאן האט דיר נאכשפיאנירט און געקומען מיר פאר'מסר'ן אז דו האסט זיך באקענט מיט די אינטערנעט.

אנהויב האב איך באשלאסן אז איך וועל דיר אפירנעמען, און אנשרייען, בריקענען, און שטויסן. ווארום "וואס ווייס איך וואס דו קענסט אלץ אנטרעפן אויף דעם מקום שאין סוף", נאכדערצו פאר אזא אינגע קאפ ווי דיר, עס איז דא זאכן וואס זענען נישט געאייגנט פאר דיין שעפערישע מח וואס ווען נאך דארפן פאסן פארשידענע קאמפליצירטע באשלוסן אין לעבן, און מיט גוגל האסטו די מעגליכקייט צו נעמען דאס גאנצע וואס דו האסט, און עס פארגליווערן צו א שטיק זעראו, א אומגליק און ליידיגע לופט-האלטער.

למעשה מוז איך קוקן אין געזיכט פון די פאקטן, די אינטערנעט איז שטארקער און מער ווירקזאם, איך קען אים נישט באקעמפן, און אפילו אויב וואלט איך יא פרובירט קריגן. ווי שטארק וועסטו מיר אראפקוקן אז איך מעג יא און דו טארסט נישט, וואס דאס איז דאך היפאקריטיע, א זאך וואס איז נישט ערלויבט, איך וויל זאלסט בלייבן פארטראסט אין מיר, און מיר שעצן אלס אן אויפריכטיגער מאן וואס פאסט נישט זיינע באשלוסן לויט זיינע באקוועמליכקייטן אדער אגענדעס, נאר ליבערשט לויט די טובה פון דיר מיין שטיק פלייש, מיין צוקונפט, מיין שעץ און אויסקוק, מיין נחת און פריידע, מיין זיס לעכטיג צדיק'ל.

האב איך באשלאסן אז איך וועל דיר דא אויפנעמען מיט א אפענע ארעם, מיט א שיינע שמייכל אויפן געזיכט און דערמיט בעט איך דיר, זע איין אז איך מיין דיין גוטס און נישט מיין גוטס.

איך ווייס אז אויב וועל איך קומען צו דיר מיט א ניגון וואס זינגט זיך בערך אזוי אז "איך בין שוין היבש עלטער אין לעבן און איך קען זיך שוין אליין דירעקטירן און אנווייזן, וואס יא און וואס נישט, וועט דאס זיין א ליגנט פון מיין מויל, ווארום דער אינטערנעט מאכט פון מיין שטארקער קערפער א גייסטישע שטורעם, מאכטפול ווי א ערדציטערניש מיט נאכפאלגן פון א האריקעין. דער אינטערנעט איז מיין בעל הבית פולקאם, און צעגערט נישט פאר איין מינוט מיט מיין אידענטיטעט, עלטער, פערזענליכקייט, אדער ווילן. נאר גייט זיך זיין וועג מיר האלטנדיג אין זיינע נעצן צוגענאגלט.

נאר וואס יא, ווייל איך בין שוין יא דורך גייסטישע "אפס און דאונס", וואקלדיגע צייטן, און פארשידענע סיטואציעס האב איך שוין מער ארויס די נושא ווי איינער וואס הייבט אן יעצט זיין רייזן, און דערפאר פארשטיי איך אז איך קען דיר געבן אביסל נוצבארע אנווייזונגען וויאזוי זאלסט נישט תיכף פאלן א קרבן צו די אייזערנע שלאמגעס, און גייסטישע אויסווירקונג וואס די אינטערנעט קען אויף דיר האבן.

מיין ערשטע און וויכטיגסטע כלל צו דיר וועט געווינס זיין די פאקט אז זאלסט נישט מיינען אז "דער אינטערנעט איז א פארדארבער", אויב כאפסטו וואס איך מיין, די אינטערנעט איז א איבערשפיל.

וואס הייסט אן איבערשפיל? פארשטייסט אליין אז אפילו פאר די צייטן פון די אינטערנעט זענען אלעמאל געווען איבלען און טרייסלונגען, נסיונות, און מאכענגיש, עס האבן געלויערט פארשידענע געפארן העכער די יוניווערס, און עס זענען אלעמאל געווען טערמינען און מעגליכקייטן צו גיין אין שלעכטע דירעקציע, טון געפארפולע זאכן, דורכפירן נישט עטישע אקטן, און טאהטן וואס זענען פארבאטן.

יעדער וואס האט געזוכט שלעכטס, האט עס געקענט געפונען, עס איז אלעמאל געווען א וועג צו דער אומגליק.

נאר דא מיט די געווענע קומט פאר אן איבערשפיל פון אלעס וואס עס איז אויף די וועלט, עס איז א ווירטואלע איבערשקפיל ביי דיר אין קעשענע און ווי פארשטענדליך קען מען אויפטון גדולות ונצורות, גרויסע זאכן, ווי שנעלע פארבינדונגען, פארקויפן פראדוקטן און באקומען הילף אויף פארשידענע זאכן.

דא וועלט אבער פארלוירן די הייטל וואס רופט זיך בזיון, עס איז נישט דא קיין שום אפהאלט, מען טוט דא וואס די תאוה גלוסט, אדער רוח שמעקט זיך אן.

דארף איך דיר ווידערהאלן און ערווענען איבער די אוצרות פון חידושים וואס קומט דא פאר, זע אז דו זאלסט נוצן אינטערנעט נאר פאר גוטע צוועקן.

צוערשט, בעפאר דו לאזט זיך ארויס צו זוכן זאכן און אויספרובירן פארשידענע אקטיוויטעטן, געדענק אז גאט באגלייט דיר, ער שטייט מיט דיר און קוקט אויף יעדע מאנעוורע אדער צייכן פון אינטערעסע, ער קרומט און טופעט וועו דו הייבסט אן זוכן זאכן וואס ער וויל פארניכטן פון זיין באשאף, ער טוט עס נאר נישט ווייל ער גלייבט אין אויסוואל.

דו ווייסט וואספארא אוצרות דא געפונען זיך הארט נעבן דיינע פינגערס? וואס זוכסטו? טו נישט קיין זאכן וואס וועלן דיר שאטן פיזיש אדער גייסטיש, לאז דיר נישט באפרייַנדן פון טראולס וואס פירן דורך זייערע אומהיימליכע אקטיוויטעטן אויף אזעלכע אומווישנדע לייט ווי דיר, טראסט קיינעם נישט מיט דיין קרעדיט קארד, אדער נאמען, און מאך נישט קיין אנליין פרייַנט בעפאר דו ווייסט אז דו וואלטסט יענעם פארבארגט דיין פארמעגן.

וועו די הייבסט אן נישטערן און וואנדערן, וועו דו שטעלסט אריין צו סוירטשן פאר ליניעס, זאצן, און בוכשטאבן , "גיי נישט דארט", עס איז נישט פאר דיר. געדענק דיין אפשטאם, געדענק דיין היסטאריע, געדענק דיין נאמען, דו ביסט נישט דער פאבריקירטער ניק נאמען וואס דו געבטס זיך אן, ביסט א נשמה, א חלק פון גאט'ס יקום, א פאקטאר אין זיין וועלט, א חלק פון זיין באשאף, דו לעבסט און ביסט אנגעווויזן אויף פארשידענע הילף פון אויבן, זע נישט צו פארראטן דער וואס האט געגעבן סאושל מידיא אלס מתנה, און לאז אים נישט באוויינען אויף אקטן וואס וועלן אים מאכן חרטה האבן אויף דעם וואס ער האט געגעבן חכמה פאר זיינע קליינע וועלט לעבענישן, מענטשעלעך וואס ברויכן ערפולן די פליכטן פון שיינקייט און נאבעלזם.

זיי וויסן מיין זוהן אז עס שפרודלט א וועלט פון חכמה, א קוואל פון ויסנשאפט, א געוואלד מיט קונסט, א שטויס פון ידיעות, אן א שיעור וואונדער און קונץ, צו ווערן פארגאפט. פארגליווערנדיג די אויגן ברעמען אויף ארויף, צו ווערן געכאפט אין התפעלות, גלייב מיר מיין קינד דו ווייסט נישט וואס דו קענסט זיך לערנען דא.

הייב אן מיט וועלט באשאף, דו האסט א מושג וויפיל חכמה און וואונדער עס ליגט פארבארגן און זאכן ארום, אונטער, הינטער, פארנט, און העכער דיר?

עס זענען דא נאך ביליאנען נושאים וואס קענען דיר זיין אינטערסאנט, זאג מיר א נושא און איך וועל דיר ארויפשפילן א שפרודלדיגע קראן פון לינקס און אנווייזונגען וואו דו קענסט דערגרייכן צו ליינען דערווועגן, אבער גלייב מיר וויפיל דו וועסט ליינען, וועסטו וועלן ליינען נאך.

האסט אמאל געהערט פון א וואַרט "דזשעפיוטער"?, עס אינטערסירט דיר צו וויסן? ווייסט וואס עס מיינט "מארס"? דו ווייסט אז עס טוט זיך א וועלט און אטמאספער פון אסטראנאמיע העכער דיר? קוק ארויף, קוק צום הימל, כ'זאל דיר קויפן א טעלעסקאופ? עס טוט זיך פלאנעטן, קוגלען, מזלות, פליערי, שטערנס יאגן זיך, מאכן פרישע, טאנצן און לויפן, נישטא קיין לופט דארט, ווייסט פארוואס? ווייסט וואס גראוויטי מיינט בכלל? און וואס עפעס זוכן מענטשן צו דערגרייכן דארט? ווייסט די דורכפאל פון אפאלאו-13? עס קימערט דיר צו וויסן אז מען שפענדט באלד מער געלט פאר ספעיס ווי פאר סייוואס? און פאר וועמען שטערט צו גלייבן אז מען האט קיינמאל נישט דערגרייכט די לבנה, איך רעד ווי איך קום פון דארט, נישט אזוי? ניטאמאל ווייסטו אז די לבנה איז א שטערן, און זי ווערט אנגעשיינט דורך די זון.

גראפאלאגיע? פסיכאלאגיע? קאמוניזם? בודהיזם? קאטוליקן? נוקלעארע שפיצן? דרוזן? וואו הייב איך אן, ווי ענדיג איך?

ווייסטו וויאזוי א שיף וועלט געבויעט? העליקאפטערס? לופט-באלאנען?

האסט אמאל געטראכט וויאזוי וואסער איז ממש צום שטוינען? וואס קוקסטו מיר אן?! יא, וואסער!, מען טרונקט דאס, דיין פינגער וועלט "נאס", וואס איז דאס נאס? א געוויסע שפיר פון רוקעדיגע פליסיגקייט, אבער טראכסט אריין אז דא ליגט פלאי-פלאים, אין יעדע אביעקט, נאמען, סארט, אדער טערמין? אלס האט א חשבון.

קענסט זען ווי מענטשן זענען פעש, און אנדערע דאר, דו ווייסט פארוואס עס פעלט אויס פאר די וועלט עס זאל אזוי זיין?

האסט נישט קיין שעצונג צו דאקומענטאציעס ווי מען זעט גאטס וואונדער אין פארום פון מיליטערלייט, דראמא, ארמייען, און נאציאנען? געשלעג און אומקום? טעריטאריע און אקופאציע? מאשין און סטראטעגיע, טאנקען און כוחות? פארוואס זאל א מענטש ארויסשיסן א בולעט אין א צווייטע מענטשנס שטערן? נאר ווייל יענער איז געווארן דעליוועדט אין א אנדערע ארבטייל, ביי אנדערע עלטערן? וואס ברענגט די רציחה, און דראנג צו קריגן פאר די אייגענע גלויבונג?

טראכטסט אריין די כח פון מוזיק? האקעריי און טענער, זעצעריי און גארגלעריי, און דאן טויזענטער טאנצן ביז שווייס באנעצט די קראגן? קראנקע ווערן געזונט, נידערגעשלאגענע ווערן אויפגעהייטערט, אוממוטיגע ווערן פריילעך.

דאקטעריי? אין די וועלט פון די מעדיצינישע לאבראטאריעס און אקעדעמיעס טוען זיך פארשריט, דו ווייסט אז עס זענען פאראן מיליאנערן וואס האבן געמאכט זייער גרויס פארן זיצן און רייבן גראז מיט וואסער און ערפונדן א קלייניע באשטאנדטייל וואס העלפט קריגן קראנקהייטן?

וויפיל חכמה, וויפיל גאפונג, א בריה צו ווערן משוגע, א וועלט, לעקטערלעך. נעכט און טעג, אפעראציעס, שלאף און מידעקייט, הונגער אין זעט.

ליין איבער פינאנץ, קוק איבער אינגע מענטשן וואס ווערן מיליאנערן אין סאקונדעס ווייל עס גרעלונגט זיי צו אויפקומען מיט א קליינע פארבעסערונגס טויש אין גאטס בריה, זיי הייסן "ענטרעפענאורס", גרעלט ווערט פראדוצירט, בענק וועטן מיט גרויסגרעלט פאר זייערע אינטערעסן, גאסן פון אפיסעס וואס באצאלן מיליאנען פאר מענטשן צו זיצן און חשבונ'ען מיט נומבערס, פארשטייסט דאס? סטאקס מיט שעירס, נומבערס און השגות, מזל און צוזאמענבראך. לערן אביסל לערן.

האסט א מושג וויפיל שטיקער טבע עס קומען באגלייט מיט וואונדערבארע העכערס, יא מען פארשטייט דאס נישט! פארשער אנציקן, חכמים באוואונדערן, מענטשן שטוינען.

ערד און פלאנץ, וואסער און פייער, ערד און הימל, לופט און שוועב, ביימער און פרוכט, חיות און באשעפענישן. אן א שיעור לעקציע, פארש און חידוש.

עס איז אומבאגרייפבאר, נעם אפיר זאכן וואס וועלן דיר גיידן, בילדן, קלאר מאכן, לערנען, אנווייזן און צוהעלפן.

גיי נישט פאר שמוץ, קוק נישט פון מענטשן וואס האבן פיינט זייער ארום, לעק נישט אפ זייער ביטערע קאמענטארן, לערן זיך נישט אפ פון די נידריגע עלעמענט. מאך נישט קיין באציאונגען מיט מענטשן וואס פארקויפן אומלעגאלע געווירצן. זיי נישט קיין יאכנע וואס עס טוט זיך ביי פריוואטע שטובער, אפילו אויב זייער ציל איז דו זאלסט עס יא זען. זינט וועג גלייבסטו אז זיי זוכן דיין טובה?

געשפערך און קאמיוניקאציע, קולטור און שפראך, לאנד און אגריקולטור, פארמעגן און ביזנעס, רעליגיע און געוואוינהייט, טראדיציע און געזעץ, עס טוט זיך א וועלט, גאט האט אונז געגעבן אזויפיל קאליר, אזויפיל סארט, אזויפיל מין, מען ענדיגט נישט אפשאצן, לערן דיין מח וואס זי וועט דיר מכיר טוב זיין, מאך די וועלט א שענער פלאץ.

פאראינטערסיר דיר דא אין פארשידענע דאקומענטאציעס און פראגראמען וואס וועלן דיר אינספירירן, קענסט דא זען איבער די וועלט מלחמה, וועסט נישט גלייבן וואס מען האט געטון צו דיינע עלטערן, עס איז דאך אזוי טרויעריג.

טונעלן און באנען, ביכער און געשיכטע, בריקן און אוויאציע, טראכסט איין מינוט ווי אינטערסאנט און באלערנד די טעמע פון עראפלאנען קענען דיר זיין? דו ווייסט אז דאס איז געווארן ערפונדן דורך די מענטשהייט, דורך די ויסנשאפט וואס גאט האט מיטגעגעבן צו זיינע מענטשן? ווייסט וויפיל מען קען שרייבן? עס איז א וועלט! לערן, לערן, שטודיר, פול אן, רייס ארויס אינפארמאציע פון וויקיפידיע, אבער געדענק זיי נישט זינלאז, פארטיעף דיר און זאכן וואס וועלן דיר באגלייטן.

איך זיץ און לייענ, בעט מיר פאר לינקס, איך וועל דיר שיקן, עס איז דא פארומס ווי מען רעדט פון מוחות, עס פליסן פערל, מדע און גאונות, צימערן פון גייסט, גאט קארגט נישט, ער ווארפט אריין לייבן, ער לאזט ארפ קאנאנען, זיינע מענטשן טוען דורך פליכטן. וואס דאס אליינס, זיין מעכטיגער ציל וועט אויך בלייבן א מיסטעריע, מיר וועלן נאך פארשטיין אפשר איין טאג, און יעצט בלייבט אונז איבער צו שטוינען און גיין פארבליפט.

כאפ א שפאציר, זוך וועגן נאטור, היסטאריע, געזעלשאפט, מנהגים, שטעט, עס זענען דא ריזיגע ביבליאטעקן פון אנטיק, בילדער ווי שיין, א גאר דערהויבענע מחזה.

איך שטוין, קום אויף מיין רייזע, איך שטייג כסדר, איך לאז נישט דער אינטערנעט אן נוצן איר גוטע זייט, מען דארף זיך באהאוועננען מיט פארשידענע לעבנס-טיפס.

וועג דו גייסט אין גאס, ריעל לייף ווערט דאס געפון, און דו שטוינסט איבער ווי פרעכטיג

און שיינעדיג אלעס איז ארום דיר, דו זעסט פארשידענע גרופעס פון מענטשן, אנדערע קאליר, ראסע, געשלעכטן, זיי מאכן דיר וואונדערן, דו זעסט טויבן און פויגל הויערן אויף די נעסטן, זיי ברענגען זייער פרישע דור. דו ווייסט וואס עס טוט זיך אלס אפ אין פארבארגענע ערטער? איך ווייס אויך קוים! ליין אביסל, עס טוט זיך וואסערן, פיש, ארכעאלאגן טרעפן מציאות, קוילן גרעבער פארשווארצן די הענט, מען גראבט מינעראלן, עס זענען דא פארשידענע מושגים, ווייטאג, רעפוטאציע, שווינדל, ערפארונג, א בריה, ריין, צו ווערן צעקוקט, פארגאפט, אומרעאליסטיש, מ'קען פארפורירן ווערן, טעכנאלאגיע, פינאנץ, בענקערייי, אוי ווערטער

טאנצן מיר אין קאפ, כ'וועל נישט פארטיגן, די קוואל איז ענדלאז, אבער גיי נישט דארט, זוך נישט אהין, פארקויף דיר נישט, וועסט נישט האבן דארט קיין סיפוק, עס איז פארבלענדעניש און גלוסט, גארנישט צו זעטיגן דיין זעל אויף דערנאך, עס איז פוסט און ליידיג.

א דאנק פאר די אינטערנעט, איך קען זיך אזויפיל לערנען, אזא שאד אבער אז זאכן זענען אוועקגעשטעלט באלאנסירט מיט שלעכטע זייטן צו יעדן ביסל גוטס, אוי וועך עס איז וועך אין מיינע מעגליכקייטן.

קוק דיך צו וויאזוי זאכן ווערן ערפונדן, און געמאכט, מענטשן הענגען צווישן לעבן און טויט, אז דו זאלסט קענען עסן ברויט, און אז מען רעדט פון ברויט, כאפסט אז זיי וואקסן פון די זעלבע ערד ווי מיר באגראבן געפארטיגטע? האסט זיך אמאל געזעצט טראכטן איבער די פאקט אז מילך ווערט אונז אהערגעשטעלט דורך קיעלער? א קוה איז א גשמיות'דיגע שטיק בקר, מיט גלוסט צו קינדער און שטרוי, אבער קען קוים ווארטן מען זאל פון אים אפנעמען פרישע מילך דיר צו העלפן ערפולן דיין תאוה צו א פיין גלעזל קאלטע אייזקריעם, קאפעטשינאו, אדער רעזל.

נעם א נאטיץ ביכל, פארשרייב דיר די זאכן וואס ציען דיין אויג ביים ארומפארן אין די גאסן, ביים גיין לערנען, און צו די ארבעט, און וועך קומסט ארויף אנליין, זוך זיי, וועסט שטילן דיינע נאגענישן, און פארשטיין בעסער אויף די פאקט פארוואס ביסט דא, און וואס דו האסט אלס צו אריינכאפן.

א וועלט פון רייץ, כעמיע, קוראזש, פארפלעגונג, הילף און מאטריאליזם, האנדל און וואנדל, גאלד און זילבער, געפיל און קאמיוניקאציע, געדאנקען און מחלוקה, איבערלעבענישן און אנגיין, געשעפט און טעראר, פאליטיק און איינפלוס, אזויפיל נושאים, אזויפיל געגועים.

יעדע זאך מיט זיין ציל, עס איז דא פארשידענס געווואוירט צו ווערן, איך האב דיר נאך אסאך צו זאגן, אבער געדענק, גיי נישט וואו דו דארפסט נישט, אשאד אנפולן די קאפ מיט עקל, נוץ אויס עפעס וואס דו האסט און וועסט האבן, נוץ די שלעכטע איבערשפיל פון אינטערנעט, א ענדלאזע זאפאס פון וויסנשאפט, א לעכטיגע גרופ פון גאט'ס חכמה און פארשטאנד, ווייז דיר אליינס אז דו ביסט פון העכערס און דו לאזט דיר נישט בייגן מיט די כוואליעס. נוץ די זאכן פאר גוטס, לערן און טוה גרונטעוועך, פארש און פארשטיי, "חכמה איז דא פול, מען דארף זיין קלוג צו נעמען גענוג".

שטאפ דיר אן די טאשן, דיינע מח קעמערלעך זענען ליידיג, זיי מיר א שטאלץ און גיי אין מיין וועג און וועסט אנהויבן פארשטיין פון וואו טאטי וויסט אלעס.

אין א צווייטע געלעגנהייט וויל איך שפאצירן מיט דיר, און דיר לערנען איבער די טערמין פון זיך אליין מאכן א צייט מיט גרעניצן און רויטע ליניעס ביז וועך מען ערלויבט זיך צו זיצן אויפן געווועב, עס איז געזונט פאר דיר אליינס צו האבן א באגרעניצטע צאל שטונדן פון טאג, און נישט זאלסט זיך ענגצליך פארלירן פון די מענטשליכע געוואוינהייט, און אוועקגעשטעלטע סיסטעם, און אז דו פרעגסט פון וואו איך נעם דאס, דאס איז אויך וואס איך האב געלערנט.

אז איך רעד שוין צו דיר דא, זע צו לערנען, און נישט זיך פארלירן, וועך דו זוכסט איין נושא, קלעב דערמיט, און נישט פאלג יעדע לינק און לויף נאך פארשידענע טעמעס, ווייל דאס וועט דיר מאכן קאפ-ווייטאג, און וועסט נישט אנקומען צו לערנען איין זאך ביזן גרונד.

מיין קינד, בלייב מיר געטריי, און פארליר זיך נישט, טראץ וואס מיר ביידע וויסן ווי שטארק די אינטערנעט קען טראגן א מענטש, ארויס פון די געוועלטיגע פראפארצן, גייסטן, און אומשטאנדן.

מיט אומענדלאזע ליבשאפט

די טאטע, וואס האט דיר גשאפן.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**בעל מדות**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבזייטל.

ארויסוואַרפן

א בחור פון ישיבה

איך וויל דא רעדן, נישט איבער דעם כלליות'דיגן פראבלעם פון נישט אננעמען בחורים (אדער קינדער) אין מוסדות, דער טעמע איז שוין געווארן איבערגעקייעט אין שטיבל גענוג און נאך מאל. איך וויל דא רעדן איבער דעם משוגעת פון אהיימשיקן א בחור וועו ער פירט זיך נישט אויף כראוי וכיאות.

מען זאגט נאך פון כמה גדולים, אז א ישיבה דארף מען בעיקר נישט פאר די מצויינים, נאר פאר די דאזיגע וועלכע מען דארף מאכן פון זיי מצויינים. די גוטע בחורים וואס נפשם חשקה בתורה קענען גיין אין כולל, אדער אין סיי וועלכער ביהמ"ד, און זיי וועלן לערנען מיט חשק מדעת עצמם, אן די פרעשור און דיסציפלין פון די משגיחים און מגידי שיעור. די ישיבות האבן א פליכט - וואס ווערט אנגערופן חינוך - פשוט נעמען קינדער וועלכע האבן קוים בר מצוה געהאט, און מאכן פון זיי מענטשן, צו גאט און צו לייט, כדי מען זאל קענען אויסוואקסן א געזונטער כאראקטער און אויפשטעלן א בית נאמן בישראל.

די 5 יארן אין אלגעמיין וואס א בחור דרייעט זיך אין די ישיבה קארידארן זענען נישט קיין גרינגע, פאר קיין איין צד. די בחורים זענען ע"פ רוב ווילדע, "טינעידזשערס" איז א זאך וואס האט אייביג געפלאגט די מחנכים, ובפרט בדורינו זה וואס חוצפה יסגי. בחורים האלטן נישט ביים איינזיצן. עבדא בהפקירא ניחא ליה. זיי ווילן ענדערש טון טראבל, פארריכטערן לולקע'ס און רעדן פאליטיק, הערן מוזיק און מאכן א לעבן. פאר זיי איז די ישיבה כמעט ווי א תפיסה. לעומת זה די מחנכים האבן אויך גאר א שווערע מיסיע, צו מאכן די תורה אינטרעסאנט פאר די בחורים, אויסלערנען געזונטע קאמיוניקאציע, זיי מוזן אפט קענען פארנעמען די חוצפה פון די בחורים, און זיי לערנען ווי אזוי צו רעדן אן קיין חוצפה. מען דארף זיי האלטן אין די ראמען, אויסלערנען סדר, אויסלערנען מענטשליכקייט, נקיות, מדות טובות, און תורה ויר"ש א.א.וו., כדי דער בחור זאל

זיך אויסמענטשלען. דאס אלעס קאסט כוחות עצומות. דערפאר זענען מגידי שיעור אנדערש ווי אין חדר וואו דער זעלביגער מלמד קען זיצן אין קלאס מיט די קינדער מן הבוקר ועד הערב; משא"כ אין ישיבה נאך זיצן 4-3 שעה מיט די בחורים מוז מען שוין אהיימגיין און איבערגעבן פארן נעקסטן...

די מחנכים וואס נעמען זיך אונטער דעם דזשאב ווייסן (עכ"פ דארפן וויסן!) אין וואס זיי טרעטן אריין, ואדעתא דהכי נחית. עס איז נישט קיין גרינגער דזשאב. די טאטעס ווייסן דאס אויכעט, און מען צאלט דערפאר טבין ותקילין. א טאטע וואס האט 3-2 בחורים אין ישיבה (מיט א דארמיטארי), קאסט אים געווענליך מער פער חודש ווי די רענט אדער מארגעדזש! און מען דארף צאלן ווי טאטעלע, נישט נאר אויף די זמנים וואס מען לערנט, נאר אויך די 2 חדשים בין הזמנים, וואס די הנהלה דארף וועידזשעס כאטש וואס זיי האבן OFF די גאנצע צייט. (הלואי אויף מיר געווינטשן 2 חדשים באצאלטע וואקאציע...)

מאכט זיך אז א בחור א טראבל מעיקער האט נישט ביהעיווט, און ער איז זיך מתחצף פארן מגי"ש.

דער לעצטער ווערט אויפגערעגט, און באשליסט אז מען דארף דעם בחור "ארויסווארפן" פון ישיבה פאר א וואך. ער זאגט פארן בחור, "פאק דיר די פעק און גיי פון דאנעט"! דאס זענען מעשים בכל יום ביי די שענסטע ישיבות... און ביז די עלטערן בעטן זיך נישט צוריק מיט בקשות ותחנונים איז נישטא וואס צו רעדן...

לעצטע זמן האט פאסירט אזא מעשה מיט מיינס א שכן. דער טאטע דארט ארבעט שוועד פאר פרנסה, די מאמע האט א שטוב מיט קליינע קינדער און איז פארנומען מיט די שטוב ווירטשאפט, נישטא קיין צייט פאר קיין איבריגע זאכן. מאכט זיך אין א גרינעם דינסטאג, והנה, זייער תכשיט'ל איז אינדערהיים! דער משגיח האט אים ארויסגעווארפן פון ישיבה. שטעל זיך אויפן קאפ.

וואס דאס מיינט, דארף מען נישט מסביר זיין. דער בחור זעלבסט, גייט יעצט "מאכן א לעבן". ער גייט יעדן טאג שלאפן ווי שפעט ער ווייל, אן וואס דער משגיח זאל וועקן צו זמן קר"ש, ער גייט זיך יעדן טאג קויפן א פיינעם פרישטאג (ער העט עפעס יוצא זיין מיט די מאמע'ס אייער שפייז? ער דארף א תרטימר בשר ולוג יין...), ער וועט במשך די וואך נישט עפענען קיין אידיש ספר, ער וועט אין בעסטן פאל הערן זיין MP3 און שטופן די צייט און ביינאכט זיך שלאגן מיט די געשווויסטער, און אין ערגסטן פאל זיך דרייען אין די גאסן אן קיין השגחה און איך וויל נישט ווייטער שרייבן. כ'זאג אייך בנאמנות, אלמלי וועז איך וואלט געווען א בחור וואלט איך זיכער געמאכט לכה"פ איינמאל א חודש צו ווערן ארויסגעווארפן פון ישיבה, וואס קען דען זיין בעסער פון דעם, באקומען א ברעיק..... מה יעשה הבן שלא יחטא.

דער צער פון די עלטערן אין אזא מצב איז דאך אומבאשרייבליך. מען האט דא נישט באשטראפט דעם בחור, מען האט באשטראפט די עלטערן על לא עוול בכפם. דער טאטע מוז ווייטער ארבעטן, די מאמע מוז טון איר'ס, קיין שפראך צום בחור איז נישט דא, ער טוט דאך וואס ער וויל... און דער גאנצער שטוב דרייעט זיך ארום אים. מיין שכן האט זיך מיר אויסגערעדט און ממש געווויינט פאר צער.

איך האלט עס איז אן עוון פלילי פון די הנהלת הישיבה. מען גיט דיר א בחור ווייל מען דארף אים אויסמענטשלען, פאר דעם צאל איך דיר די הויזן, און אז דו פאלסט אדורך שיקסטו אים אהיים? ביסטו פון זינען אראפגעפאלן? שטעלט אייך פאר אז אין שפיטאל ווערט דער פאציענט זייער קראנק, זאגט אים דער דאקטאר, הער אויס, דו ביסט צו קראנק, גיי זאפארט אהיים. וועלן דו וועסט שפירן בעסער קענסטו אפשר צוריקקומען.... איז דאס נישט אבסורד??

לאמיר שוין נישט רעדן פון דעם פאקט אז במשך די וואך וואס דער בחור'ל איז אינדערהיים דארף דער טאטע ווייטער ערליך צאלן שכר לימוד אין ישיבה פאר די עסן וואס ער עסט נישט, די קווארטיר וואס ער נוצט נישט, און פאר די מגידי שיעור און משגיחים וועלכע זענען מיילן אוועק פונעם בחור. סתם גניבה! מען צאלט דאך פאר זיינע סעודות אינדערהיים, פארוואס דארף דער טאטע צאלן די 150 אדער מער פאר די וואך וואס ער פעלט? לקינו בכפליים!

דער אמת איז, אז אפילו די ישיבות וואס טוען בלויז "קנס'ענען" דעם בחור מיט א הונדערטער צי וויפיל פאר א עוולה, איז ווייטער באשטראפט די עלטערן וואס מוטשען זיך אדורכצולעבן דעם טאג און צאלן די שכר לימוד פאר די ישיבה. דער בחור האט דאך נישט קיין געלט, ער נעמט דאך דאס פון זיינע עלטערן, אים אליינס באירט עס נישט! אמת, מעגליך אז ער שעמט זיך אביסל פון זיינע עלטערן, אבער דאס לויפט אדורך, און סוכ"ס בלייבט דער בחור אומבאשטראפט, און די עלטערן ליידן פאר די עוולות פון די קינדער. דאס איז א צעדרייטע סיסטעם.

א מער ריכטיגע צוגאנג וואלט געווען "קאנסעקווענצן" אויפן נוסח פון דעם אשכול. בלויז דער תלמיד איז מחוייב צו ליידן די קאסעקווענצן פון זיינע מעשים, הוא ולא אחר. דאס אהיימשיקן פון ישיבה איז א אומדערהערטע עוולה מצד הישיבה, ספעציעל היינטיגע צייטן אין אזא שרעקעדיגע וועלט, וואלט געווען וויכטיג צו מבטל זיין די סארט התנהגות. אסאך גדולים ומחנכים רופן צו מבטל זיין דעם בין הזמנים, איך גראדע האלט אז עס איז צו עקסטרעם צו לאזן א בחור א גאנץ יאר אין ישיבה אן קיין ריוח בין פרשה לפרשה, אבער לכה"פ די נאנ-סענס פון "אהיימשיקן" וועלן מ'פירט זיך אויף מיט חוצפה מוז געענצליך אויסגעראטן ווערן, לעקור מן השורש. עס איז א מיטל וואס העלפט ממילא נישט גארנישט (כאטש צומאל יא).

וזאת למודעי איך רעד נישט פון א פארדארבענע בחור וועלכע איז א משחית און מען שיקט אים אהיים "for good", כ'רעד פון די "נארמאלע" מחוצפים... איך בין גרייט צו הערן הערות, סיי אויב שטימט איר מיט, סיי אויב איר האלט פארקערט און איר קענט מסביר זיין די מעלה פון ארויסווארפן א בחור.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**שמעקעדיג**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבזייטל.

מה שתשיב!

עס מאכט זיך היבש אפט וואס קינדער פרעגן די עלטערן שאלות איבער סענסיטיוויע נושאים, ווי אין אמונה, צניעות וכדומה. און די עלטערן ווערן אנגעצויגן דערפון און פארהאקן דאס קינד'ס מויל זאגענדיג: 'מען פרעגט נישט אזעלכע שאלות', 'מ'טאר נישט אזוי רעדן' וכדומה.

אזאנע ענטפערס באפרידיגן נישט דעם קינד'ס שכל, נאר איז גורם אז די שאלות זאלן בלייבן ביים קינד אינעווענדיג, און מער וועלן זיי נישט פרעגן אויס מורא פון די תגובות פון די עלטערן, און אזוי טוען די שאלות קראצן אין זייער יונגע הערצעלעך, און מאכט זיי פילן אונטער פרעשור און צומישט, וסופו מי יישורנו.

מ'בריך געדענקן אז קינדער זענען נייגעריג בטבע, און דאס האט אסאך מעלות, דאדורך דעם וואס דאס קינד פרעגט און באקומט ענטפערס, ווערט ער קלוגער און זאמלט אן ידיעות און אנטוויקלט זיך, און די עלטערן טארן נישט בשום אופן צובערעכן דעם טבע.

פון די אנדערע זייט זענען דא עלטערן וואס דרייען זיך ארויס פון אזאנע אומגעוואונטשענע שאלות דורך ענטפערן פאלשע שטותים, דאס איז אויך א פראבלעם, קודם כל די עצם זאגן ליגנט איז א פראבלעם, נאך מער, אפילו זיי וועלן יעצט מצליח זיין צו פאפן דאס קינד, און אויף יעצט וועט דאס קינד זיין צופרידן מיט די תשובות, וועט דאס שפעטער שטארק שאטן, וועט דאס קינד וועט עלטער ווערן און אויסגעפינען אז מ'האט אים אויסגענארט, סיי עס וועט אים באדערן, אויך וועט דאס גורם זיין אז ער/זי זאל מער נישט גלייבן גארנישט וואס די עלטערן האבן אים געזאגט, ווייל אפשר האבן זיי אים אויך געפאפט מיט דעם.

וועט א קינד פרעגט פון די סארט שאלות, זאלן די עלטערן זאגן: 'עס איז אונז א פארגעניגן אז דו פרעגסט שאלות, דאס ווייזט אז דו ביסט א פארשטענדליך קינד און דו זוכסט קלוגער צו ווערן'. און אויף די עצם שאלות, וואס ס'איז שייך צו ענטפערן און מסביר זיין זאל מען פארשטייט זיך

ענטפערן, און וואס איז נישט שייך צו ענטפערן, זאל מען מסביר זיין פארן קינד: 'מיר האבן אויך זאכן וואס מיר פארשטייען נישט, ס'דא זאכן וואס מיר וועלן נאר פארשטיין וועז מיר וועלן עלטער ווערן, און ס'דא זאכן וואס מיר וועלן קיינמאל פארשטיין. די זעלבע מיט דיר, פארהאן זאכן וואס דו וועסט נאר קענען פארשטיין וועז דו גייסט עלטער ווערן, פארהאן אויך זאכן וואס דו גייסט קיינמאל פארשטיין'.

(מ'קען אויך ארויסברענגען די געדאנק פארן קינד דורך ברענגן א ביישפיל, לדוגמא 'מיר זעהען אז וועז מ'לייגט אריין א קערענדל אינעם ערד וועט ביז אפאר יאר ארויסוואקסן א גרויסע בוים מיט פרוכט, מיר פארשטייען נישט ווי אזוי דאס פאסירט, אבער ס'איז פון די נפלאות הבורא וואס מיר פארשטייען נישט', וכדומה מן המשלים, מיר זענען מענטשן מיט א מוגבל'דיגע מאס שכל, מיר פרובירן פארשטיין זאכן ווי וויייט מעגליך, ותו לא.)

עס איז שטארק אומריכטיג פאר עלטערן נישט צו האבן קיין געדולד צו זייער קינדער וואס 'נודשן' און דארפן אלס וויסן, און וועז ס'קינד פרעגט שאלות אויף זאכן וואס ער האט געזען אדער געהערט, ווי די סדר איז ביי געזונטע קלוגע קינדער, וועלן זיי אין בעסטן פאל זיך ארויסדריייען, און אין ערגערן פאל וועלן זיי אים פארהאקן ס'מויל זאגענדיג: 'פרעג שוין נישט אזויפיל דארט', 'נישט אלעס דארפסטו וויסן' וכהנה. ווי פריער דערמאנט, איז די נייגער פונעם קינד לטובתו, אז ער זאל פרעגן, מברר זיין, און קלוגער ווערן.

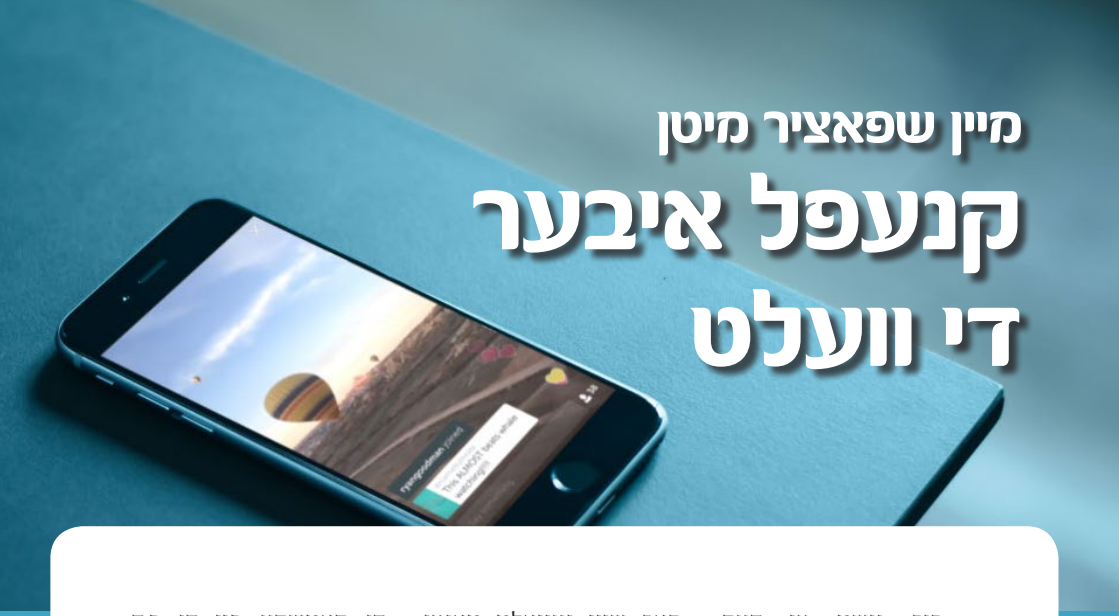
טאמער דאס קינד פיהלט אז זיינע שאלות גייען די עלטערן אויף די נערוון, און זיי פרובירן מיט אלע מיטלען פטור ווערן דערפון, וועט ער אויפהערן צו פרעגן, און ער וועט נישט קונה זיין די כלים און ידיעות וואס ער ברויך פאר זיין עתיד. דאס איז חוץ פונעם פאקט אז מיט אזא התייחסות פון די עלטערן פארלירט ער די קשר און טראסט און זיי, וואס איז קריטיש וויכטיג פאר א געזונטע אנטוויקלונג.

פארשטייט זיך אז ס'דא אמאל וואס עלטערן זענען פארנומען און קענען זיך נישט מטפל זיין מיט די קינד'ס שאלות. אין אזא פאל זאלן די עלטערן אפשטופן די **Q&A** אויף שפעטער, אז די קינד זאל וויסן אז די עלטערן מוזן אים נישט אלס געבן גלייך אויפן פלאץ, און אמאל דארף ער זיך איינהאלטן און אויסווארטן.

עס דארף אבער געטוען ווערן אויף א מכובדיגע אופן, כדי דאס קינד זאל עס נישט אויסטייטשן ווי מ'וויל פון אים זיך ארויסדריייען. מ'קען זאגן פארן קינד: 'דו פרעגסט זייער גוט, אבער יעצט אויפן מינוט זענען מיר פארנומען, אי"ה וועז מיר וועלן שפעטער האבן צייט וועלן מיר גערן ענטפערן'.

דער שרייבער פון די שורות,
רופט זיך דא מיטן נאמען '**דוק ותשכח**'

מיין שפאציר מיטן

קנעפל איבער די וועלט

ריר נישט צו דעם אינטערנעט! מיט איין דריק מיט א קנעפל קענסטו אנקומען צו דער גאנצער וועלט! פאר לאנגע יארן פלעג איך זוכן די קנעפלעך, און וויפיל מאל איך האב געדריקט די קנעפלעך בין איך נאכאלץ נישט אנקומען קיין ארמענ‌יג, וויפיל כ'האב געדריקט האב איך באקומען שטימע בילדער פון גוגל, אבער... נישט דאס מיינט מען, אנקומען אין דער גאנצער וועלט מיט איין קנעפל...

די יארן האבן זיך געריקט און פרישע טעכנעלאגיע האט פארנומען דעם האריזאנט. די לעצטע פאר יאר איז געווארן עווילעבל פארשידענע סורוועליענס קעמערעס פון איבער די וועלט, וואו מען קען לעבעדיג מיטהאלטן אינטערעסאנט סצענעס ביי געוויסע ערטער. איך האב שוין געוואלט טאנצן "יגעת מצאת תאמין" אבער נאך א שטיק צייט האב איך געטראפן אויסגעלאשענע קעמערעס אדער קעמערעס וואס זענען אאוט אוו סערוויס.

שפאצירנדיג ווייטער דורך די קנעפלעך, ווי די קאטשקע פון די פ.ד. איסטמען סעריעס וואס זיכט איר מוטער איבער די וועלט, האב איך געשפירט אז נישט דאס מיינט דער 'קנעפל מיט וואס מען קען אנקומען איבער די גאנצע וועלט', נעמליך, עס זענען נאך דא מיליאנען ערטער וואו איך קען נישט אנקומען, און אויסער טויטע בילדער באקום איך נישט גארנישט.

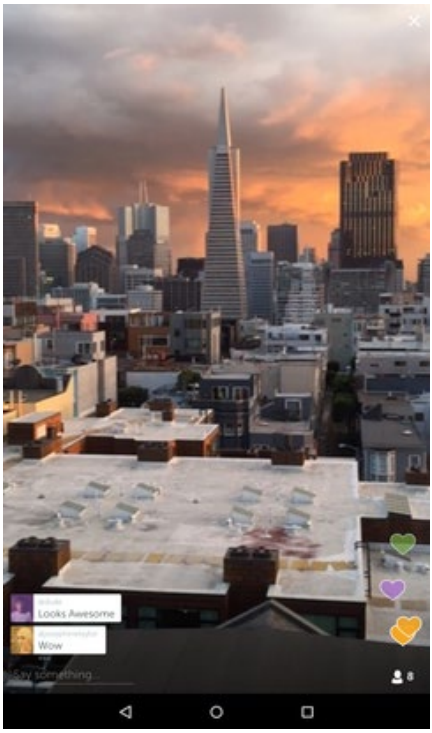
גייענדיג

ווייטער האב איך אריינגעטשעקט אין 'לייוו טרעפיק', וואו מען מיטהאלטן לעבעדיג וואס עס טוט זיך אויפן מעידזשער דיגען, לייוו טרעפיק!! אה! אפשר דאס מיינט דער קנעפל וואס קען דערגרייכן אלעוועלטליך? נאופס! איך קען נאכאלץ נישט זען די טרעפיק אויף מיליאנען טרעפיק שאסייען. און new internet comers וועלן סורפרייזט ווערן, וועו

זיי וועלן זיך אנשטויסן אין א בלאקאדע פון באגרעניצטע קנעפלעך וואס לאזן אים נישט צו נאציאנאלע שאסיינען.

דריקענדיג ווייטער קנעפלעך האב איך זיך פלוצים אנגעשטויסן אין די נשר הגדול פון סאשעל מידיא. איך האב געטראפן די מענטשן וועמען איך זע א גאנצע טאג דריקן קנעפלעך וואס כ'ווייס נישט מיט וועלכע פלאנעט זיי טוען קאראספאנדירן. דורכלויפענדיג טוויטער, פייסבוק, אינסטעגרעם, האב איך באקומען לייוו בילדער פון די גאנצער וועלט. כ'האב געזען בילדער פון פריוואטע איוועניטס, געשעהענישן, נייעס, הערליכע וואסער פאנאראמעס פון מענטשן וואס זיצן ביים טייך, אדער לענדסקעפס וואס טעלעוויזיע וואלט קיינמאל נישט געקענט ווייזן. אט האט די קנעפל אנגעהויבן שלאגן וואנרצלן, מיט איין דריק אויף די קנעפל קען איך זען, מיינונגען פון מיליאנען מענטשן לענגאוס די וועלט, ביליאנען לייוו בילדער פון ממש יעדער ארט אויף די וועלט.

כ'האב שוין געזען די צרה, וואס דער אומשולדיגער קנעפל איז אומשטאנד צו טון, עס איז ווירקליך א פאקט! מען קען מיט א דריק זען די דרעק פון

א סקרין שאט פון פעריסקופ

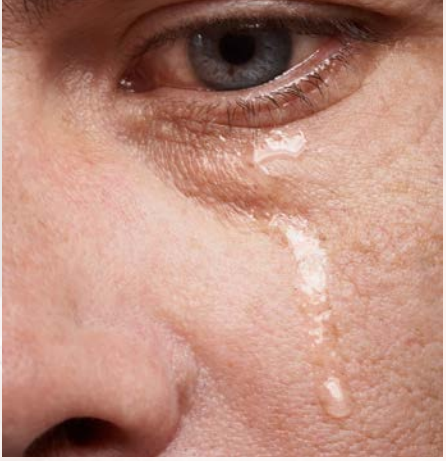
די גאנצע וועלט. אבער, מיין אינסטינקט האט מיר געזאגט, ניין! נישט דאס מיינט מען. איך וויל קענען זען די גאנצע וועלט אזוי ווי די ליפט טרעפיק! איך וויל מיט איין קנעפל קענען זען מיליאנען פינטלער אויף א קליינעם גלאוב, וואס טוען אנדייטן אז דארט געפונט זיך א מענטש, און מיט איין דריק קען איך זען וויאזוי די וועטער זעט אויס אין פאריז אן דארפן קוקן אויף די וועטער. איך וויל קענען שפאצירן אין אלטשטאט ירושלים אן דארפן קוקן 'כותל לייוו'! איך וויל קענען זיצן אויף מיין סאפע און זען די גאנצע וועלט פשוטו כמשמעו! נישט מעסעדזשעס! נישט בילדער! נישט דארפן דורכזיפן סאשעל סייטס וועך עס געפונט זיך צופעליג אויף די פלאץ וואו איך וויל יעצט זיין! נאר לעבעדיג די גאנצע וועלט! מיט איין קנעפל!

כהאב עס געטראפן.

מיט א יאר צוריק האט טוויטער אפגעקויפט א רעלאטיוו יונגע קאמפעני מיטן נאמען "פעריסקאפ" פאר הונדערט מיליאן דאלער! די עפפ טוט ערמעגליכן פאר מיליאנען מענטשן איבער די גאנצע וועלט צו בראדקעסן לייוו זיין סביבה. איך קען שפאצירן אויף די מאפע, און זען די מיליאנען טרעפיק באנוצער, און מיט איין דריק מיט די קנעפל בין איך ממש אין דער גאנצער וועלט!

איך פרעדיקט שוין גארנישט. איך האב קיין מושג נישט וואס עס גייט פאסירן אין די נעקסטע צען יאר. גאט זאל אונז באשיצן.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען '**פרייוויליג**' אויפן פאפולערן '**קאווע שטיבל**' וועבזייטל.

איך בין נעבן דיר

זיצט ער אליין אין זיין קאלטע אפארטמענט,
קוקט זיך ארום די פיהר וועגט,
עס מישט זיך בילדער אין זיין זכרון,
ער דערמאנט זיך די גוטע יאהרן.

די פיקטשערס שטייען פאר זיינע אויגן,
זיינע מחשבות ווייט אוועקגעפלויגן,
עס שווימען ארויף אלטע זכרונות,
גוטע און שלעכטע, הרצון והאונס.

זיין הארץ פלאמט פון בענקשאפט,
געדענקט ער נאך מיין ליבשאפט?
וועט עס פון איהם פארלייקנט ווערן?
פון זיינע אויגן ווערן פארלאזט צוויי טרערן....

דורך דיר ווייס איך וואס ליבשאפט באדייט,
פארשטיי איך אויף וואס בענקשאפט שטייט,
מיין קאלטע הארץ - נאר דו קענסט עס אנווארעמען,
מיין שטארקע מוט - נאר דו קענסט עס פארקלעמען.

זאלסטו אייביג געדענקען,
די ווארעמקייט וואס איך פלעג דיר שענקען,
די ליבשאפט וואס מיר טיילן,
דאס קען מען פון אונז נישט שיילן.

דיין זיסע שמייכל טוהט מיר באגלייטן,
וועו איך דריי זיך אין בעט אויף אלע זייטן,
דיין באַחנ'טע פנים טוהט מיר נאכלויפן,
פאר קיין געלט קען מען דאס נישט פארקויפן.

פאטערשאפט קען מען נישט ערזעצן,
כ'האף אז דו ווייסט עס צו שעצן,
דו ביסט מיין קינד און איך בין דער פאטער דיינע,
עס וועט נישט העלפן דערויף קיין שום טענה.

"טאטי" הער איך פון דיין מויל,
די אויערן צו-וואסערט פון די זיסע קול,
מיין הארץ וועגט צולאזט ווי פוטער,
איך פארגעס פון אלעס ביטער.

"וועו קומסטו אהיים?" פרעגסטו מיט תמימות,
עס האמערט אין מיין מוח ווי הונדערט שטימעס,
איך האב קיין ענטפער נישט,
און דו בלייבסט צומישט.

אבער וויסן זאלסטו א יעדע צייט,
כאטש איך בין טויזנטער מיילן ווייט,
בין איך צו דיר נענטער ווי נאנט,
עס איז אן אומברעכבארע בונד.

ביסט אן אפטער גאסט אין מיינע חלומות,
באגלייטסטו מיר אין אלע מקומות,
ביים אויפשטיין צופרי - ביים לייגן ביינאכט,
אייביג פון דיר איך טראכט.

איך שטיי דארט דערנעבן,
פאר דיין גאנצע לעבן,
מ'קען מיר נישט אפקלעבן,
איך וועל פאר דעם אלעס אוועקגעבן.

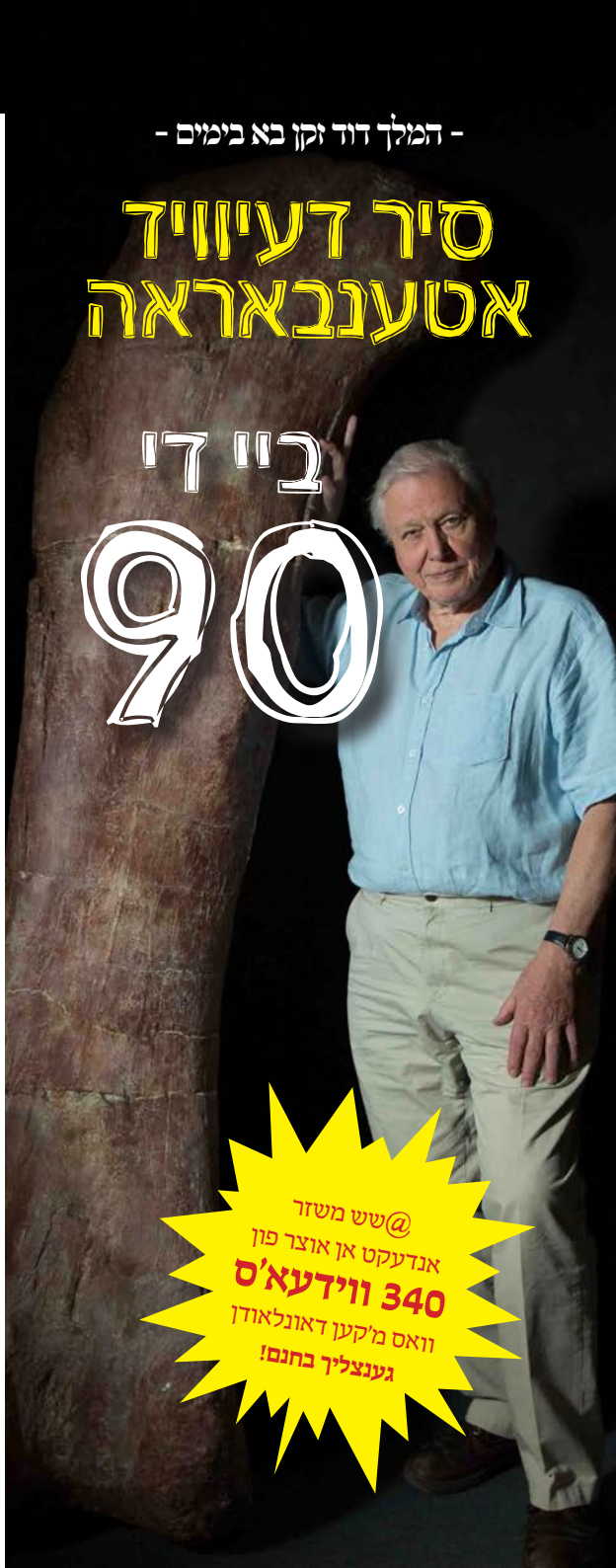
אויף דיר געב איך נישט אויף,
איך וועל פאר דיר זיין ביזן סוף,
געב נאר ארום זיך א קוק,
וועסטו מיר זען צוריק.

דער שרייבער פון די שורות רופט זיך מיטן ניק נאמען **'זבולון'** אויפן פאפולערן **'קאווע שטיבל'** וועבזייטל.

- המלך דוד זקן בא בימים -

סיר דעיוויד אטענבאראה

ביי די 90

ראש חודש אייר תשע"ו האב איך מיר ספיציעל פאר'דביקות'ט אינעם "ברכי נפשי", נאך דעם וואס ס'איז מיר ארויף אין געדאנק אז היינט איז די געבורטס-טאג פון די וועלט באריממטער נאטור ליבהאבער און וויסנשאפטלער, און דער לעגענדארער בריטישער B.B.C. טעלעוויזיע פרעזענטער אויף נפלאות הבורא, הלוא הוא המדען הגדול "סיר דעיוויד אטענבאראה".

נאכן האבן געזהען זיינע ווערק, זינגט זיך די ווערטער פון די נאטור ליבע מזמור 'ברכי נפשי' גאר אנדערש, דער 'מה רבו מעשיך השם כולם בחכמה עשית', באקומט א נייע באדייט.

ער איז געווארן באקאנט אין די 1950'ס מיט די סעריע "זו קוועסט". פארשטייט זיך אז די טעכנאלאגיע דעמאלס איז נישט געווען אזוי ווי היינט, אבער מיט די ברכה פון די היינטיגע טעכנאלאגיע איז עס אומגלויבליך ווי אזוי מ'קען כאפן אזעלכע דראמאטישע ווידעא'ס פון די הערליכע בריאה און אירע איינוואוינערס.

איינס פון די מערסטע אויפגעכאפטע דאקיומענטעריס, וואס ס'לוינט זיך צו כאפן א בליק אויף דעם, איז די סעריע "לייף סטורי". דאס איז א 6 חלקים סעריע וואס אנדעקט די טשעלענדזשעס וואס באפאלט פארשידענע בהמות, חיות און עופות, ביי אנדערע סטעידזשעס פון זייערע לעבן.

זיין ליבע צו נאטור איז איינס אין די וועלט. ער איז ארום געפארן איבעראל און געמאכט אויגן פארכאפנדע דאקומענטערי'ס.

ער האט א ספיציעלע געפיל פאר אלע באשעפענישן, אין כמים פנים אל פנים ווייזן די באשעפענישן ארויס זייערע

@שש משזר
אנדעקט אן אוצר פון
340 ווידעא'ס
וואס מ'קען דאונלאודן
גענצליך בחנם!

דעיוויד שפילט זיך מיט די גארילעס

אהבה צו אים. איינס פון די מערסטע באקאנטע שטיקלעך איז, ווען ער האט זיך אראפגעלייגט מיט די שרעקעגידע גארילעס, ללא נגע ופגע.

אין יאר 2014 האט א פארמער אין ארגענטינע בטעות געטראפן א ריזיגע ביין. די עקספערטן האבן שפעטער געטראפן 220 אנדערע ביינער פון עטליכע מינים דינאזארן. בפשטות איז דאס די גרעסטע דינאזארן-אוצר וואס מ'האט ביז היינט געטראפן.

די עסקנים האבן אויסגעארבעט מיט די היינטיגע טעכנאלאגיע פונקטליך ווי אזוי עס האט אויסגעקוקט. אונזער ר' דעיוויד איז - פארשטייט זיך - געווען פארמישט אין דעם, און האט טאקע געמאכט א פרעזענטאציע וואס גייט דורך אלע פרטים ווי אזוי מ'האט עס געטראפן און צוזאמגעשטעלט.

היינט געפונען זיך א חלק פון די ביינער, און

דעיוויד ליגט נעבן די ריזיגע דינאזארן ביין

אויך א לייף סייז רעפליקע פון די ריזיגע בריאה, אין די אמעריקן 'מוזעאום ווו נעטשורעל היסטארי'.

ער קומט אונטער פייער פארן נישט קרעדיט'ן גאט אין זיין ארבעט. מיר איז זייער אינטערסאנט אז נאכן זען מיט די אייגענע אויגן די גאנצע פלאנעט, און די נפלאות הבורא אין יעדער ווינקל, איז ער נאכאלס נישט קיין געלויבטיגער. ער לייקנט נישט אינגאנצן, אבער ער זעט דאס נישט פאר קיין הכרח. וואס אברהם אבינו האט איינגעזעהן ביי די דריי יאהר האט ער נאך נישט איינגעזעהן ביי די 90.

ערלי לב וואס זיי זענען...

ער טענה'ט אבער אז עוואלוציע איז לאו דווקא א סתירה מיט גאט, כדוגמת חד שיטה אין החכם השלם @ראובן'ס ארטיקל אויף דינאזאר'ס [געדריקט אין פה סח 1#]. ער באווייזט אפטמאל אז ער גלייבט נישט אין גאט, ווייל דעמאלס וואלט ער כאטש געהאט וועם צו באשולדיגן אויף זיינע צרות...

ער גייט אהן מיט א פרישקייט און ער איז נאך ביי די ארבעט. מיר וואונטשן אים אן, אז 'עוד ינוב בשיבה' מיט אריכות ימים ושנים טובים.

גייענדיג צום דרוק, האט אונזער באליבטער ניק @שש משזר אנדעקט אן אוצר בלום פון אריבער 340 ווידעא'ס פון דעיוויד, און באשטייט פון גאנצע הונדערט זעקס און זעכציג GB פון סחורה [!!!], וואס מ'קען אראפלאדענען געגנצליך בחינם!

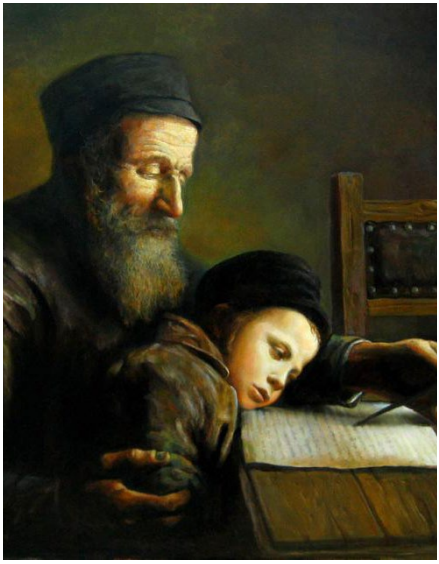
פאר די לינק גייט צו קאווע שטיבל וועבזייטל און זוכט דעם אשכול אונטערן נאמען סיר דעיוויד אטענבאראה, אדער טייפט אריין אין אייער בראוזער:

https://archive.org/details WildlifeDocumentaries

כדאי עס צו קענען דאונלאודן, דארף מען דריקן אויפן קנעפל אין די זייט: CINEPACK FILES ותשוחח"ל.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען **'נעגעל וואסער'** אויפן פאפולערן **'קאווע שטיבל'** וועבזייטל.

וועו מען קומט אהיים זאל מען זיך ארויפציען א שמייכל אויפ'ן פנים, אויסהערן די קינדער וואס זיי האבן צו דערציילן, פארברענגען מיט די קינדער מיט געשמאק און שמחה. די קינדער זאלן זיך שפירן רואיג און פארזיכערט אין די סביבה פון די עלטערן, זיי זאלן זיך פריייען צו זיין אינאיינעם מיט די עלטערן. און נישט פארקערט אז זיי זאלן פילן אזא אומבא'טעמ'קייט אין געגנווארט פון די עלטערן.

דאס איז א שוועריע אינווסטירונג, אבער עס לוינט זיך אלעס, די פארדינסטן זענען פארזיכערט.

נקודה ד'

קינדער האבן אן אינטערעסאנטע שפראך ווי אזוי זיי רעדן און דרוקן אויס זייערע געפילן. איידער מען וויל רעדן און זיך פארשטיין מיט א צווייטן, דארף מען זיך קודם אויסלערנען יענעמ'ס שפראך, אויב צוויי מענטשן רעדן צוויי אנדערע שפראכן, דאן איז זייער שווער אז זיי זאלן זיך קענען פארשטיין און זיך דורכקומען. דערביבער אויב וויל מען מצליח זיין מיט קינדער, דארף מען זיך קודם אויסלערנען זייער שפראך, און אזוי וועט מען קענען פארשטיין וואס זיי מיינען צו זאגן.

מאכט זיך אמאל אז א קינד נעמט זיך נודזשען די עלטערן, ער הויבט אן וויינען און שרייען, ער וועט צעווילדעווען און צערודערט, ער גייט ממש אויף די נערוועו; און די עלטערן הויבן נישט אן צו וויסן וואס דאס קינד וויל, פארוואס נערווירט ער יעצט אזוי שטארק? וואס דארף דאס צו מיינען.

דא קומט אריין די 'קינדער-שפראך'. אין די 'קינדער-שפראך' מיינט דאס איין זאך: "טאטי און מאמי, איך דארף אביסל אויפמערקזאמקייט"...

יא, גארנישט מער פון דעם! דאס קינד וויל פשוט אז די עלטערן זאלן זיך וויסנדיג מאכן פון אים, זיי זאלן אים מאכן שפירן אז ער עקזיסטירט אויף דער וועלט, זיי זאלן זיך אינטערעסירן אין זיין וואויל־זיין, זיי זאלן אויסהערן וואס ער האט צו פרעגן און דערציילן. דאס איז די גאנצע וואס ער וויל, ער וויל נאר באקומען דעם געפיל אז די עלטערן האלטן פון אים און ער איז אויך עפעס חשוב.

עלטערן וואס פארשטייען די שפראך, וועלן זיך דאן כאפן אז ווארשיינליך האבן זיי זיך נישט געגנוג אפגעגעבן מיט דעם קינד, זיי וועלן אים אנהויבן געבן מער אויפמערקזאמקייט, און דאן וועט אלעס וועלן מסודר אויף א גוטן אופן.

וואס פאסירט אבער אויב די עלטערן קענען נישט דעם שפראך? זיי מיינען אז די קינדער וויל פשוט גיין אויף זייערע נערוועו און זיי מצער זיין, דאן וועלן די עלטערן אנשרייען די קינדער, שלאגן די קינדער, און זיי פארטרייבן פון זיך. "גיי אוועק פון דא, לאז מיך אפ, איך האב נישט קיין כח צו דיר", און נאך אזעלכע סארט קולות וועלן די עלטערן שרייען אויף די קינדער מיט'ן ציל זיי איינצושטילן און זיי אויסלערנען דרך ארץ אז מען טאר נישט אזויפיל נודזשען און באמוטשען די עלטערן.

די עלטערן כאפן אבער נישט אז זיי האבן בכלל נישט פארשטאנען וואס די קינדער האבן געמיינט ארויסצובערענגען. די עלטערן ענטפערן די פראגע פון די קינדער מיט די אומריכטיגע ענטפער.

ווי אזוי נעמען די קינדער אויף אזא סארט ענטפער? צום ערשט זעען זיי אז זיי האבן דא געטראפן א שוואכע פונקט ביי די עלטערן, זיי האבן

געפונען א גרינגע וועג ווי אזוי ארויסצונעמען די עלטערן פון די כלים. זיי האבן הנאה דאס צו זען, דאס איז פאר זיי זייער אינטערעסאנט, און זיי וועלן דאס פרובירן צו טון נאכאמאל און נאכאמאל און זען ווי אזוי דאס ארבעט.

פון די אנדערע זייט באקומען זיי אבער נישט דער ריכטיגער ענטפער - אביסל אויפמערקזאמקייט. מיט דעם וואס די עלטערן שרייען אויף זיי און טרייבן זיי אווק, באקומען זיי דעם געפיל אז זיי זענען גארנישט ווערט, און קיינער איז נישט אינטערעסירט אין זיי. זיי פארלירן אינגאנצן זייער זעלבס-זיכערקייט, און דאס איז דער ערשטער טרעפל אויפ'ן וועג אראפ, צו ווערן פראבלעמאטישע קינדער און צו זיין א טאטאלער דורכפאל אין לעבן.

עס הויבט זיך אן אינדערהיים ווען די עלטערן איגנארירן זיי און געבן זיי נישט די ריכטיגע אויפמערקזאמקייט. דאן גייט עס וויטער אין חדר אדער שולע וואו די צעבראכענע קינדער האבן שוין נישט קיין געדולד מיטצוהאלטן די לימודים און מאכן דארט פרישע פראבלעמען. די מלמדים און לערערנס וועלן נערוועז פון זיי און רעגן זיך ווידער אויף די קינדער, מען באשטראפט די קינדער און מען שרייט זיי אן, און דאס באשטעטיגט נאכאמאל פאר די קינדער אז זיי זענען טאקע ווערט צו גארנישט, זיי ווערן נאך מער געפאלן ביי זיך.

אזוי דרייט זיך דער רעדל וויטער און וויטער ביז די קינדער וואקסן אויף אינגאנצן צעריסן און צעפליקט, זיי קענען זיך נישט אויסקומען מיט קיין מענטשן. עס קען אויסקלאפן אויף זיי אז זיי זאלן זיך פארשפארן אין זייער שטוב און נישט וועלן ארויסקומען צו פארברענגען און לעבן נארמאל צווישן מענטשן, אדער קענען זיי ווערן ווילדע מענטשן וואס גנב'ענען און שעדיגן אנדערע. און דאן רייסן זיך די עלטערן די האר פון קאפ, זיי עסן זיך אויף דאס געזונט און קענען נישט פארשטיין פארוואס די קינדער זענען אזוי שלעכט און נישט מסודר און קענען זיך נישט אויסקומען מיט קיינעם.

פארשטייט זיך אז די עלטערן וועלן דאס נישט קענען צוקוקן, זיי וועלן נעמען די קינדער צו דאקטורים און פסיכיאטארן מיט'ן ציל זיי אויסצוהיילן און זיי צוריק שטעלן אויפ'ן פלאץ, אבער דעמאלט איז שוין אביסעלע צו שפעט. מען דארף צוריק דרייען דעם זייגער מיט א שיינע פאר יאר וועלן די קינדער זענען נאך געווען קליין, און דאן וועט מען האבן דעם קלארן ענטפער ווי אזוי און פארוואס די קינדער זענען אזוי אויפגעוואקסן.

דעם זייגער קענען מען אבער נישט צוריקדרייען. די עלטערן דארפן האבן די ריכטיגע שכל אין די ריכטיגע צייט. וועלן די קינדער זענען נאך גאנץ קליין דארפן זיך די עלטערן אראפלאזן צו זיי, ענטפערן אויף אלע זייערע קינדערישע פראגעס. זיך אפגעבן מיט זיי און זיי געבן ווארימקייט און אויפמערקזאמקייט, און זיי געבן דעם געפיל אז זיי זענען זייער חשוב און טייער אין די אויגן פון די עלטערן.

די נערוועז קענען טאקע פלאצן פון די קינדער, דאס איז אבער פיל בעסער ווי וועלן די נערוועז זאלן פלאצן שפעטער פון די צער און עגמת נפש פון די צרות וואס די קינדער קענען אנמאכן אויפוואקסנדיג אן קיין וואַרימקייט און אן קיין זעלבס-זיכערקייט.

מען דארף האבן געדולד צו די קינדער, שמועסן מיט זיי, פארברענגען מיט זיי, שפילן מיט זיי, ענטפערן אלע זייערע פראגעס און רעדן מיט זיי וואס נאר זייער הארץ באגערט, זיי דערציילן מעשיות לויט זייער עלטער און פארשטאנד. דאן וועלן די קינדער שפירן אז זיי האבן א שטארקע רוקן-ביין, די עלטערן זענען אינגאנצן אויף זייער זייט, און דאס וועט אריינברענגען אין זיי א שטארקייט און זעלבס-זיכערקייט, און זיי וועלן אויפוואקסן געזונטע געלונגענע קינדער.

נקודה ה'

דער טעלעפאן איז איינס פון די הויפט זאכן וואס האלטן פארנומען די עלטערן און נעמען זיי אוועק פון די קינדער.

שוין אפגערעדט וועט מען שפילט זיך סתם אזוי מיט'ן טעלעפאן צו פארברענגען די צייט און זיך אויסצולופטערן, נישט כאפנדיג אז אין די זעלבע צייט הרג'ט מען אינגאנצן אוועק די קינדער וואס זעען ווי די עלטערן זענען אזוי אריינגעטון אינעם טעלעפאן אז זיי באמערקן בכלל נישט אז די קינדער געפונען זיך דארט אין געגנט.

אבער אפילו וועט מען איז פארנומען מיט'ן טעלעפאן פאר נוצליכע צוועקן, טאר דאס אבער אויך נישט גיין אויפ'ן חשבון פון די קינדער. מען איז פארנומען מיט'ן טעלעפאן צו מאכן געשעפטן און פארדינען געלט, אויב איז דאס אבער אין די צייט וואס מען דארף זיך אפגעבן מיט די קינדער, דאן איז גארנישט ווערט די גאנצע געלט. עס איז נישט דא די געלט אויף דער וועלט צו באצאלן נחת פון קינדער, די גאנצע וועלט'ס געלט קומט נישט צו צו די פארדינסט פון זען ווי די קינדער זענען מצליח אין לעבן.

מען איז פארנומען אויפ'ן טעלעפאן ארויסצוהעלפן אידן, צו מחזק זיין אידן. דאס איז טאקע זייער א גרויסע און חשובע זאך, אבער ווייטער קען דאס נישט גיין אויפ'ן חשבון פון די קינדער. מען דארף מאכן דעם ריכטיגן חשבון און אויסרעכענען וואס עס לוינט זיך ענדערש.

די נאטור פון מענטשן אין אלגעמיין איז אז מען איז נישט מכיר טובה. מען קען זיך אוועקגעבן פאר א מענטש מיט'ן גאנצן הארץ, אים אויסהערן און ארויסהעלפן און אים שטעלן אויף די פיס. מען קען האבן די גרעסטע סבלנות צו יענעם און אים שטיין צו הילף אין א שוועריע צייט. און צום סוף, וועט יענער קריכט שוין ארויס פון זיינע פראבלעמען, פארגעסט ער אינגאנצן פון די פילע טובות וואס ער האט באקומען, פון די פיל צייט וואס מען האט אוועקגעגעבן פאר אים, און יעצט הויבט ער גאר אן צו פירן חשבונות און ער ווערט ברוגז און אויפגערעגט אויף דעם וואס האט אים געהאלפן. ער צאלט גאר צוריק שלעכטס פאר די גוטס וואס ער האט געקריגן.

אנדערש איז אבער מיט קינדער, די אייגענע בלוט און פלייש, זיי וועלן גוט געדענקען זייער גאנץ לעבן די ווארימקייט און נאנטקייט וואס זיי האבן באקומען פון זייערע עלטערן יונגערהייט. דאס וועט זיי באגלייטן און ארויסהעלפן זייער גאנץ לעבן, און זיי וועלן דאס שטענדיג געדענקן צום גוטן.

יעצט מאכט איר אליין דעם חשבון וואס לוינט זיך ענדערש. אוועקצוגעבן צייט פאר אנדערע מענטשן, אדער ליבערשט זיך אפגעבן מיט די אייגענע קינדער.

נקודה ו'

"מיינע קינדער זענען נאך זייער קליין, זיי ווייסן בכלל נאכנישט וואס זיי ווילן. איך האב נאך גענוג צייט ביז זיי וועלן עלטער ווערן. דאן וועל איך זיך אפגעבן מיט זיי, דאן וועל איך פארברענגען מיט זיי און זיי געבן אויפמערקזאמקייט"

ניין, דאס איז אויסדרוקליך נישט געערעכט! וועט די קינדער זענען שוין גרויס איז שוין צו שפעט. דוקא וועט די קינדער זענען נאך גאר קליין איז די ריכטיגע צייט צו אינוועסטירן אין זיי. דעמאלט קען מען אויפטון גאר אסאך נאר מיט א קליין ביסל אנשטרענגונג צו האבן געדולד צו זיי. מיט אביסל פארברענגען מיט די קינדער, מיט'ן ארויסגיין מיט זיי אויף א שפאציר און רעדן מיט זיי אויף זייער שטאפל, וועט מען אזוי סאך אויפטון, פיל מער ווי מען קען אויפטון אין לאנגע טעג און וואכן וועט עס קומט צו עלטערע קינדער.

צייט לויפט זייער שנעל, עס וועט נישט נעמען צו לאנג ביז וועון די קלוגע עלטערן, וואס האבן געהאט געדולד פאר די קינדער און זיי געגעבן די ריכטיגע אויפמערקזאמקייט יונגערהייט, וועלן זען די פירות פון זייער הארעווואניע און שעפן הויפנס אידיש נחת פון זייערע קינדער.

נקודה ז'

דער אייבערשטער האט באשאפן די גאנצע וועלט, און ער האט אונז באפוילן אז מיר דארפן חתונה האבן און האבן קינדער, און די ציל פון דעם אלעם איז אריינצולייגן אין די קינדער אז די קינדער זאלן אויפוואקסן געזונטערהייט, זיי זאלן מצליח זיין אין לעבן, און זיי זאלן ווייטער קענען ברענגען א נחת רוח פאר'ן אייבערשטן, און גרויס מאכן דעם אייבערשטנ'ס נאמען אויף דער וועלט. און זיי זאלן אויך שפעטער האבן קינדער, און ווייטער אריינברענגען דעם אייבערשטן אויך אין זיי.

מיר דארפן אבער געדענקען אז מיר לעבן אין א שוועכע צייט, עס זענען דא היינט אזויפיל זאכן וואס קענען אראפפירן די קינדער פונעם גלייכן וועג, סיי ברוחניות און סיי בגשמיות, און דעריבער איז די פליכט פון די עלטערן זיך אנצושטרענגען וויי ווייט מעגליך, מען זאל דאס בכלל נישט נעמען גרינג, נאר זיך אפגעבן מיט די קינדער מיט גרויס סבלנות און זיי מחנך זיין און פירן אויפ'ן ריכטיגן וועג.

טאקע דערפאר ווייל עס דא אזויפיל סיבות און שטרויכלונגען פון וואס די קינדער קענען זיך אזוי גרינג אויסגליטשן, איז גאר ספעציעל חשוב וועון די עלטערן זענען זוכה - טראץ די אלע שווערייקייטן - צו קענען אויפציען ערליכע וואוילע קינדער.

אויף יעדע זאך אויף דער וועלט דארף מען האבן אסאך געדולד און סבלנות, אבער ספעציעל גאר אסאך סבלנות דארף מען האבן צו די קינדער. מען קען נישט און מען טאר נישט ארויפלייגן צופיל דרוק אויף די קינדער, מען קען נישט צווינגען די קינדער אז זיי מוזן אויסקוקן אזוי צו אזוי, דאס העלפט זיי גארנישט, עס מאכט נאר ערגער. זיכער דארף זאגן פאר די קינדער וואס זיי האבן צו טון, מען קען נישט ערווארטן אז קינדער זאלן וויסן פון זיך אליין וואס עס איז די ריכטיגע וועג, זיי זענען דאך פארט קינדער, דאס דארף מען אבער טון אויף א ליבליכע און פריינדליכע וועג, אז זיי זאלן באמת שפירן אז די עלטערן מיינען נאר זייער גוטס.

מען דארף אסאך פארברענגען מיט זיי און רעדן צו זיי פונעם אייבערשטן, די געשמאק פון זיין וואויל און ערליך, די גרויסקייט פון מצות, זיי דערציילן מעשיות פון צדיקים. און וועון די קינדער וועלן אויפוואקסן מיט אזא געשמאק אינדערהיים, וועלן זיי זיכער מצליח זיין און זיין געזונטע ערליכע אידן, צו גאט און צו לייט.

אויף צו האבן סבלנות, דארף מען האבן א שטארקע אמונה, צו גלייבן אז יעדע זאך אויף דער וועלט פירט נאר דער אייבערשטער. סבלנות מיט אמונה גייען האנט ביי האנט, זיי זענען געקניפט און געבינדען. מיט א שטארקע אמונה באקומט מען אסאך געדולד און סבלנות און מען קען אלעס אויפרעכטמאכן.

ווי אזוי באקומט מען אבער די אמונה מיט סבלנות? און אפילו וועון מען האט עס שוין יא, קען מען דען זיין פארזיכערט אז די קינדער וועלן טאקע נישט אנטרעפן שלעכטע חברים וואס וועלן זיי אוועקפירן פון וועג?

די עצה אויף דעם איז נאר תפלה. טאטע און מאמע טארן נישט שפארן קיין טרערן, זיי דארפן זיך יעדן טאג אויסגיסן דאס הארץ פאר'ן אייבערשטן, עס זאל נישט דורכגיין א טאג אן תפלה, אן צו בעטן דעם אייבערשטן כאטש איין תפלה אז זייערע קינדער זאלן מצליח זיין אין לעבן, אז זיי זאלן אויפוואקסן ערליכע און וואויל קינדער פון וועמען דער אייבערשטער זאל הנאה האבן און מענטשן זאלן הנאה האבן.

די עלטערן וואס וועלן זיך שטארקן מיט די צוויי נקודות, מיט אסאך סבלנות און מיט אסאך תפלה, קענען זיין רואיג אז זיי וועלן זען פיל אידיש נחת פון זייערע קינדער, פון זייער שטוב וועט ארויסקומען נאר גוטע און וואויל קינדער, וואס וועלן ברענגען נחת פאר יעדן איינעם בעזה"ת.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען **'ברסלבער'** אויפן פאפולערן **'קאווע שטיבל'** וועבזייטל. ער האט עס איבערגעזעצט פונעם קונטרס סבלנות לילדים.

די וועלט איז רונדיג אדער פלאך?

ערשטע חלק: מראש צורים אראנו

וויאזוי האט מען אמאל אנגענקוקט די וועלט? וועט און וועט איז געקומען צו די הכרה אז די וועלט איז א גלאבוס? וואס זענען געווען די הוכחות? ליינט מיט שפאנונג...

יעדער ווייסט אז אמאל פלעגט זיין די אנגענומענע מיינונג אז די וועלט איז פלאך. צו טענה'ן אז די וועלט איז רונדיג האט מען געדארפט זיין אן אויבערחכם, ווייל ווי-נישט-ווי האט מען נישט מער ווי געדארפט ארויסגיין אויף די גאס און זען מיט די אייגענע אויגן אז די וועלט איז טאקע פלאך.

די מיטאס (myth) גייט, און אזוי 'ווייסט' יעדער איינער, אז ביז קריסטאפער קאלאמבוס איז נישט געפארן קיין אמעריקע, האט יעדער איינער געמיינט אז די וועלט איז פלאך און אז אויב וועט מען אריינפארן אינעם אקעאן וועט מען אראפפאלן פונעם ערד-פלאך. קאלומבוס האט אבער געהאלטן אז די וועלט איז רונדיג, און כדי אויפצוווייזן אז ער ווייסט וואס ער רעדט האט ער אונטערגענומען א נסיעה ארום די וועלט און אזוי ארום האט ער אנדעקט אמעריקע.

ווי איין 'זאכן קענער' שרייבט: "אנדערש ווי רוב וואס האבן נאך געמיינט אז די וועלט איז פלאך, האט **"קריסטעפער**

קאלומבוס" געהאלטן אז די וועלט איז רונדעכיג, און וויבאלד די "גרויסקייט פון די וועלט" האט ער אינטערגעשאצט, האט ער געהאלטן אז מען קען אנקומען פון שפאניע וואס איז אויף די לינקע עק פון איראפע, צו די לענדער פון אינדיע, כינע, יאפאן ועוד, וואס איז אויף די רעכטע עק פון אזיע, דורכ'ן ים, וויבאלד פון די קאנטינענט פון אמעריקע האט מען דאך אין יענע צייט נישט געוואוסט, האט ער געהאלטען אז די וואסער וואס פאנגט זיך אן ביי די גרעניץ פון שפאניע, גייט גראד צו די עק פון אזיע", עכ"ד.

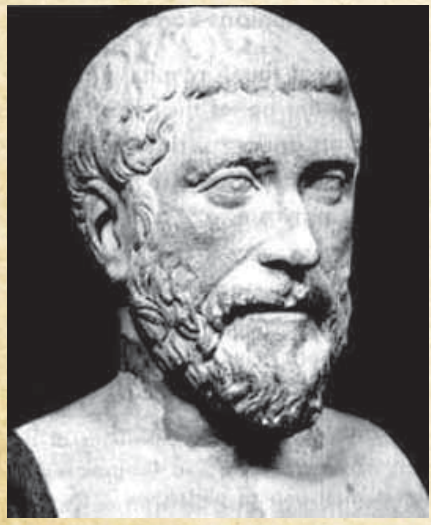

קדיסטאפער קאלאמבוס

דאס איז אבער א מיטאס. קרוב צו צוויי טויזענט יאר בעפאר קאלאמבוס האט שוין כמעט קיינער שוין נישט געהאלטן אז די וועלט איז פלאך. דער אמת'ער אמת איז מען קען נישט וויסן וואס דער מון עם האט געהאלטן, פשוט ווייל די מון עם האט נישט ארויסגעגעבן קיין ביכער (אויב יא זענען זיי דאך נישט פון די מון עם...). אבער די עליטע, די חכמים, די עדיוקעיטעד, האבן אן איבערוויגענדע רוב געהאלטן אז די וועלט איז א גלאבוס. און מיר ווייסן אויך ווער איז שולדיג אין דעם מיטאס, און וויאזוי עס איז געווארן פאפולער, אבער דאס איז נישט פאר יעצט. אפשר אלץ עפילאג וועל איך עס באשרייבן אין קורצן.

איז אויב נישט קאלאמבוס, ווער יא? לאמיר אלזא זען וועו איז די וועלט געקומען צום שכל איבער איר אייגענעם פארעם. די אור-אלטע בבליים און מצריים האבן אלע פארשטאנען פאר א פשטות אז די וועלט איז פלאך ווי א פאפן דעקל און די הימלען זענען איבערגעצויגן איבערן ערד ווי א שלאק. (וואס האבן די אידן געהאלטן? אויף דעם קוק שפעטער). ווי מ'זעט פון אלע זייערע געשרייבאכצער האבן זיי אנגעקוקט די וועלט ווי א דריי-סלייס קוכן. פון אויבן די הימל וואס איז ווי א שלאק אדער ווי א דאום, פון אינמיטן די וועלט, פלאך און רונדיג (ווי א האנט-מצה), און פון אונטען דער טיפער אפגרינד, ווי אלע נישט-גוטע (שדים, רוחות, מתים, אפגעטער און ווער ווייסט וואס נאך) געפונען זיך.

דער ערשטער חכם אויפצוקומען מיט די טעאריע אז די וועלט איז גאר רונדיג איז געווען דער באקאנטער גריכישער מאטעמאטיקער און פילאזאף **פיטאגאראס** (געלעבט בערך ג' ק"צ - ג' רס"ה אין די תקופה פון סוף בית המקדש הראשון). פיטאגאראס איז ברייט באקאנט פאר זיין "פיטאגארישער פרינציפ" וועלכע ווערט דערמאנט אין חז"ל (אן פיטאגאראס' נאמען) און דער ר"ש אין כלאים (פ"ה מ"ה) ברענגט עס אראפ בשם "חכמי המדות". לויט א לעגענדע איז ער גאר דער וואס איז אויפגעקומען מיטן

פיטאגאראס

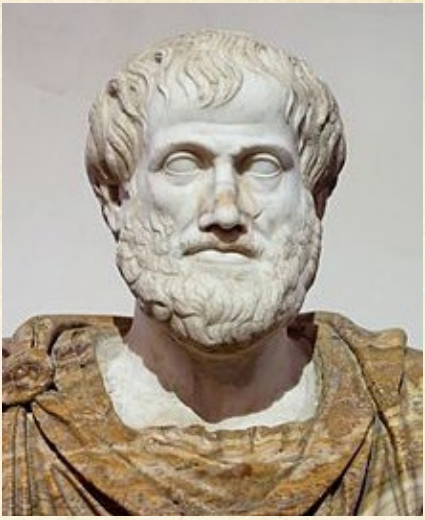
וואס "פילאזאפיע" וועלכער איז א צוזאם שטעל פון צוויי גריכישע וועריטער, פילא - ליבשאפט און זאפיע - חכמה.

עס איז אינטערעסאנט צוצולייגן כבדרך אגב רעדנדיג פון פיטאגאראס, אז דער איטאליענישער פילאזאף, טעאלאג, אסטראלאג און פאעט - טאמאסא קאמפאנעלא האט געשריבן בשם אמבראזיאס (אמבראזיאס איז געווען דער ארכי-בישאף פון מילאן, איטאליע) אז פיטאגאראס האט געשטאמט פון אידן און אז זיינע חכמות זענען אלע געקומען פון אידישע מקורות. פארשטייט זיך אז עס איז אוממעגליך דאס צו באשטעטיגן אדער אפפרעגן, עס איז אבער דאך אן אינטערעסאנטע קיריאז.

צוריק צו די וועלט'ס פארעם. מיינטס נישט אז פיטאגאראס האט געוויסט אז די וועלט איז רונדיג ווייל ער איז עפעס געווען קליגער ווי אלע חכמים אין זיין צייט. בכלל נישט. פיטאגאראס' סברא אז די וועלט איז רונדיג איז געווען באזירט אויף אן אינטערעסאנטע פילאזאפיע וועלכע האט געלויטעט אז די וועלט דארף לכאורה האבן די איידעלסטע, שלימות'דיקע פארעם וואס איז שייך. א גלאבוס איז לויט פיטאגאראס געווען די מערסט-געאיגענטע קאנדידאט פאר דעם פארעם, וויבאלד עס פארמאגט נישט קיין עק.

פיטאגאראס' סברא איז אבער בכלל נישט געווארן פאפולער. זיינע אייגענע תלמידים האבן ווייטער געטענה'ט אז זייער רבי איז נישט געראטן און די וועלט איז א פלאכע דיסק (דאס הייסט רונדיג אבער פלאך, ווי א האנט מצה). למעשה אבער האט פיטאגאראס' שיטה אזויפיל אויפגעטון אז די חכמים פון יענע צייט האבן אנגעהויבן שפעקולירן אז מעגליך איז די וועלט נישט פלאך נאר רונדיג, כאטש רוב האבן עס טאקע אפגעווארפן.

דער באריממטער גריכישער חכם השלם (וועם די רמב"ם לויבט אויס ביזן הימל) **אריסטו** (געלעבט אין די צייטן פון חורבן בית ראשון) איז געווען דער ערשטער צו ברענגן קלארע הוכחות אז די וועלט איז רונדיג. די געדאנק אליינס אז די וועלט איז רונדיג האט אריסטו געי'רש'נט פון זיין רבי'ן אפלאטון, און מעגליך אויך די הוכחות.

אריסטו

אבער למעשה איז ער געווען דער ערשטער אראפצושרייבן מיט א קלארקייט הוכחות ברורות, און נישט סתם סברות, אז די וועלט איז יא א רונדיגע טאבע.

אריסטו'ס הוכחות זענען געווען גאר פשוט'ע. די ערשטע הוכחה וואס אריסטו האט געברענגט איז פון א ליקוי לבנה. וועו

א ליקוי לבנה. מערקט דעם רינדיגן שאטן וואס די וועלט לאזט אויפן לבנה

עס איז דא א ליקוי לבנה, קען מען זען די וועלט'ס שאטן אויף די לבנה און עס איז קלאר רונדיג. דאס אז די שאטן וואס מען זעט אויף די לבנה איז טאקע פון די וועלט איז געווען באזירט אויף וואס ער האט געהאט מקובל פון טעלס פון מילעטוס (געווען גראדע א רבי פון פיטאגאראס) וועלכער האט גע'טענה'ט (אזוי ווי עס איז טאקע דער פאקט) אז א ליקוי לבנה געשעהט וועו די וועלט שטעלט זיך צווישן די זון און די לבנה און די וועלט'ס שאטן שלאגט זיך אפ אויף די לבנה.

די צווייטע הוכחה פון אריסטו איז געווען פון די שיפן וואס פארן אינעם אקעאן. וועו א שיף פארלאזט דעם בארטן פארט עס א לאנגע שטרעקע ביז עס וועלט פארשוואונדען אויפן האריזאנט. אריסטו האט אבער באמערקט אז די שיפן וועלן נישט פארשוואונדען אויף האריזאנט פון איין סעקונדע אויפן צווייטן נאר צוביסלעך. קודם וועלט די אונטערשטע וועלט פון די שיף פארשוואונדען. דערנאך וועלט די דעק פארשוואונדען. און צום לעצט וועלן די זעגלען פארשוואונדען. דאס האט געפירט

א שיף גייט איבער'ן האריזאנט, די אויבערשטע חלק איז נאך זעהבאר, די אונטערשטע חלק איז שוין נישט זעהבאר

אריסטו צום מסקנא אז די וועלט איז רונדיג, ווייל אויב איז עס פלאך וואלט דער גאנצער שיף געדארפט פארשוואונדען וועלן אויף איינמאל.

די דריטע הוכחה זיינער איז געווען פון די שטערנס און זייער לאקאציע. אריסטו האט גע'טענה'ט אז וועו די וועלט איז וועו פלאך וואלטן מיר איבעראל געדארפט זען די זעלבע שטערנס. פארוואס? ווייל פונקט וי וועו מיר זענען אין א גרויסן זאל, קענען מיר זען דעם גאנצן דאך פון אלע עקן פונעם זאל, אזוי וואלטן מיר וועו געדארפט זען די זעלבע הימל פון אלע פלעצער. דערווייל, וי נאר מיר גייען אפאר מייל זעהן מיר א נייער הימל מיט הונדערטע נייע שטערנס וואס מען זעט נישט אפאר מייל ארויפצו. דאס, האט ער גע'טענה'ט, איז נאר מעגליך אויב די וועלט איז רונדיג, און וועו מ'גייט אפאר מייל זעט מען שוין א נייע חלק פון די הימל וואס מ'האט נישט געקענט זען פריער וויל פריער איז מען געווען אוועקגעבויגן דערפון.

אלע גריכישע פילאזאפן האבן אנגענומען אריסטו'ס הוכחות, און פון אפלטון ביז ארכימעדעס האבן אלע פה אחד געשריבן אז די וועלט איז א גלאבוס. עס איז שווער צו וויסן וואס די המון עם האט געהאלטן, פשוט ווייל די המון עם האט נישט איבערגעלאזט קיין שריפטן פון וואו מ'קען זען וואס זיי האבן געהאלטן. עס איז גאנץ מעגליך אז די פשוטי העם האבן ווייטער געהאלטן אז די וועלט איז פלאך.

אבער דאס ווייסן מיר זיכער אז פון אריסטו'ס צייטן און ווייטער, איז ביי די חכמי אוה"ע שוין בכלל נישט געווען קיין שמועס איבער וואס די פארעם פון די וועלט איז. די שמועס איז געווען איבער די סייז פון די וועלט, די וויטקייט פונעם זון וכדומה.

די אלע גריכישע חכמים וואס האבן פרובירט צו מעסטן די סייז פון די וועלט מיט פארשידענע חשבונות, למשל דורך מעסטן וי שנעל די זון פארט פון איין פלאץ צום צווייטן און וויטער, האבן אלע אריינגענומען דעם וועלט'ס פארעם - א גלאבוס - אין זייערע חשבונות.

נאך יארן וואס מען האט שטודירט, געמאסטן, אפגעפרעגט און פאררעכטען, איז געקומען דער גריכישער גיאגראפיקער,

מאטעמאטיקער און אסטראנאם - **קלאודיאוס תלמי** (געלעבט אין די תקופה פון גלייך נאכן חורבן בית שני) און צוזאמגענומען און אויסגעארבעט אלע

תלמי דער אסטראנאם

שיטות און חשבונות צו איין מעכטיגער, אויסגעארבעטע מהלך און האט דאס פובליצירט אין זיין גאר באריממטען בוך באוואוסט מיטן אראבישען נאמען "אלמאגעסט" (דער מעכטיגסטע).

תלמי'ס שיטה איז באקאנט היינט צו טאגס אלס געאצענטריזם, וואס באדייט אז דאס לייגט די וועלט (געא אין גריכיש) אינמיטן (צענטר אין גריכיש) פון די גאנצע יקום, און די זון מיט אלע פלאנעטן און שטערנס דרייען זיך ארום איר. די סיבה פארוואס עס ווערט געהאלטן מיט דעם נאמען איז ווייל יארן שפעטער איז געקומען קופערניקוס און ער איז אויפגעקומען מיט א נייע מהלך אז די זון איז אינדערמיט און אלעס דרייט זיך ארום איר.

אבער פארשטייט זיך אליינס אז תלמי'ס עיקר חידוש איז נישט געווען נאר די חלק אז אלעס דרייט זיך ארום די וועלט. זיינע חידושים זענען אויך באשטאנען פון די סייזעס פון אלע פלאנעטן, זייערע ארביטס (די וועג וויאזוי זיי דרייען זיך ארום די וועלט און ווי לאנג עס נעמט) און אזוי ווייטער און ווייטער מיט אלע דעטאלן.

המשך יבוא אי"ה.

דער שרייבער פון די שורות, רופט זיך מיטן ניק נאמען **'יידל'** אויפן פאפולערן **'קאווע שטיבל'** וועבזייטל.

אן אלטע צייכענונג פון תלמי'ס מאפע

בריוון צום רעדאקציע

*[הערה: וויבאלד עס איז די ערשטע זשורנאל, לייגן מיר דא אריין די לעזנערע רייד וואס דער געלונגענער שרייבער **'בעל מזוח'** פון **'קאווע שטיבל'** וועבזייטל, האט אפגעשריבן לרגל דעם ערשיינונג פונעם ערשטן זשורנאל]*

עס איז א געוואלדיגע טאג פאר מענטשן וואס טוען קאמוניקירן אין דער אידישער שפראך. עס איז א זעלטענע דערגרייכונג פאר די פרייהייט פון וואלט. עס איז נישט דא די ריכטיגע וועלטער צו באגריסן דעם וואונדערבארן אנטוויקלונג.

מיט געצייטלטע מאנאטן צוריק, זענען באזוכער און שרייבער אויף 'קאווע שטיבל' וועבזייטל, און דערונטער דער גאנצער אידישער גאס, געשטאנען ווי שלאנג געביסענע, און דעבאטירט דעם אונטערגאנג פון א פענאמענאלע מקום חכמה, עס האט געריסן ביים ארץ צו זען ווי דער זייטל וואקלט זיך, און אינדיווידואלן פרובירן מיט זייער גאנצער אייפער צו טון וואס אימער עס איז צו זייער מעגליכקייט, אז דער פלאץ זאל געהאלטן ווערן אפן.

מיט א צייט שפעטער, מען רייבט די אויגן, עס טוט זיך א טראפיק, אשכולות, טאלאנט, און נאך דאס מערסטע טוט ארויסשטארן א אשכול איבער א נייע זשורנאל נישט מער און נישט ווייניגער, ערצייגט דורך די לייבישע קעפ, חכמים אין די זעלבע וועבזייטל וואס האט אזוי אונטערגעהינקעט, און אט געהאלטן ביי פארשליס.

נאך מיט אזא ספאנטאנע שאק, קוים געגעבן צייט צו פארדייען, קוים געלאזט געבן א אטעם, איך האב זיך נאך ארומגעדריידט מיט קוועסטן וויאזוי צוצוהעלפן, און דא שטייט מען שוין ביי שולחן ערוך, מיט א געפארטיגטע בלופרינט, עס קומען אריין ארטיקלען, עס יאוועז זיך הילף און צוריקהער. א שטוין.

קרעדיט נעמט יעדער ווען זאכן זענען מצליח, עס ווען זיך יעדער קלאפן דאס בייכל ווען עס ווען ווערן א שטורעם אין גאס, אז די קאווע שטיבל וועבזייטל איז אפציעל ארויס פון טרוימלאנד, און זיך אריינגעאנקערט אין ריעל-לייף. עס ווען יעדער ארויסקריכן פון די לעכער, לייקן און דאנקן, און פאר א נויט וועלן אפילו זיין אונטערשריפטן מיט דאנק-לאזונגען אין ריכטונג פון שש, געדאפלט אדער געדריפלט.

דארף איך זיך אליינס מחזק זיין, איינשפאנען די פוילע ביינער, זיך געבן א ריר, אזוי גייט דאך עס אלעמאל אז מען רעדט צו יענעם און מען זאגט אז מען מיינט זיך אליינס.

נו, אט געב איך מיין אנשליסונג, איך וועל א"ה צוהעלפן וואס מען ברויך, איך האב א געדאנק וויאזוי צו העלפן דעם אויסגאבע, אז זי זאל אנקומען צו נאך טויזענטער אויגן, יעדע מאנאט. און איך וועל בעזר ה' שטיין צו די האנט, העלפן מיט מגיה זיין, לאזן נוצן ארטיקלן וואס איך האב געשריבן, און א"ה שרייבן פרישע ווארע עקסקלוסיוו צום "וועקער".

עס קומט זיך א דאנק פארן "**וועקער**" פון דעם פראיעקט, ה"ה ידידנו החדש מר. **פיקאסא**, און פאר די "**וועקער**" פון ק"ש, ה"ה ידידינו **שש משזר**, וואס וועקט אונז כסדר אויף מיט זיינע רייכע ארטיקלען, פראיעקטן, און מעשים טובים פארן שטיבל, און אירע פעולות, אויפצואוועקן דעם דור וואס "פפפאפפט" דורך קריטישע צייטן, ווי דער בער אין ווינטער, אין א צייט וואס עס טוט מבול'ן מבית ומבחוץ, ברוחניות ובגשמיות.

איך זע דערין א געוואלדיגע היסטארישע דערגרייכונג. היינט איז יעדע חומש סעודה, נסיעה, אדער נייע תקנה א "היסטארישע דורכברוך", און דא ברויך מען שוין אפירנעמען עפעס א ווארט וואס איז נאכנישט דא, צוליב וואס אזא פראיעקט איז נישט געווען ביז היינט. נייע וואלקענעס. נייע צייטן.

אין א זמן וואס דער אידישער שפראך איז צעקאליעטשעט און היימלאז, זי ווערט מער און מער

צעביסן פארלירנדיג איר ווערד, זי שטייט אין געפאר פון פארניכטונג, מען פארגעסט וואס דאס איז אמאל געווען, אידיש איז היינט מערסטנסטייל ברוכווארג פון א תקופה וואס לאזט זיך בענקען, קומט צו שפאנען דער אויסגעווארטער פרוכט און הארעוואניע פון עטליכע יאר שפייען ווייטאג אין ריכטונג פון ווער עס געוואלט מיט-ווייטאגן.

עס גייט קומען צום אויבערפלאך א רייכע אויסגאבע, דורך מענטשן מיט א שטאנדהאפטיגע סטרוקטור, א אויסגעבויעטע שטעלונג, געבנדיג אינספיראציע פאר טויזענטער, דאסמאל אויף א נייע פארנעם, א פארנעם וואס ווערט וועקן און פאדערן. שרייען און רופן, און גלייכצייטיג שענקען א פלאטפארמע פאר מענטשן מיט טאלאנט וואס זענען דערשטיקט מיט זייער קענערייַ שוין צענדליגער יאר.

זאל **'דער וועקער'** זיין א וועקער צו אזאנע בלעטלער וואס ברענגען אראפ אידיש אויף א פארנעם וואס ברענגט קענער צו קאכן און זידן, און עס וואלט זיי נישט געשאדט צו רעפארמירן און איבערמאכן זייער תוכן, עס זאל נישט גראדזשענען דאס צו ליינען.

זאל **'דער וועקער'** זיין א וועקער צו די פולע ווייטאגן וואס ווערן פארדעקט אנשטאט פארווערקט, און צו די מעשים וואס דארפן א דראסטישע טוויש, יעצט די מינוט, ווי מיר שטייען גייענדיג צום דרוק, מיט **'דער וועקער'**, אן אויסגאבע וואס גייט ברענגען צום טיש א סענזאציאנאלער אויפוועק, אה אשרינו שזכינו.

דא נאך אסאך צוזאגן, אסאך צו שרייבן, עס איז אבער זיכער אז אזא קאווע שטיבל טויש איז עדות, אז פון הימל וויל מען אונז זאלן רודערן, מען וויל מיר זאלן אויפטון און אויפוועקן, אנדערש איז עס חוץ מדרך הטבע וואס דא גייט יעצט פאסירן.

נו, וועלן קען איך אויסלעשן דעם טעיפ-ריקארדער, אוועקלייגן דעם פלאטע פון דזשיגאן, בורשטיין, וועלן קען מען אוועקלייגן דעם פארווערטס, וועלן קען מען דא ארויספרינטן דעם וועקער?

***

מיין זוהן, ברויכסט מער נישט מיין הדרכה צום אינטערנעט, הייב אן צו ליינען **'דער וועקער'**. וועסט דארט טרעפן אן אינטעלעקטואלער אויסוואל פון פרוכט, ערשינען אויפן אינטערנעט. וועסט אפילו נישט האבן קיין פראבלעם מיט דיין מגיד שיעור, ער גייט דאס אויך ליינען.

בעל מפות

דער וועקער
עורו ישנים משנתכם

© All rights reserved
General comments info@derveker.com
Design comments picasso@derveker.com